

**R. P. Ferdinandi De Castro Palao, Legionensis Soc. Iesv,
Sacrae Theologiae Professoris, Et sanctae Inquisitionis
Qualificatoris & Consultoris; Operis Moralis, De Virtutibus,
Et Vitiis Contrariis, In ...**

Continet Tractatus De Conscientia, De Peccatis, De Legibus, De Fide, Spe,
Et Charitate

**Castro Palao, Fernando de
Lugduni, 1669**

Tractatus I. De Conscientia.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76540](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76540)

OPVS MORALE
DE VIRTVTIBVS,
ET VITIIS CONTRARIIS,
IN VARIOS TRACTATVS, ET DISPVTATIONES
Theologicas distributum.

1792.
Rodr.
vna
illa

TRACTATVS PRIMVS
DE CONSCIENTIA.

PROOEMIUM.

AGGRESSVS explanationem virtutum, & vitiorum, placuit initium sumere à conscientia, vtpote quæ est regula humanarum actionum. Duidoque eius tractatum in quatuor Disputationes, iuxta varias qualitates, quibus conscientia vestiri potest.

- Prima erit de conscientia errante.
- Secunda de probabili.
- Tertia de dubia.
- Quarta de scrupulosa.

DISPVATIO I.

De conscientia errante.

PVNCTVM I.

Quid sit conscientia, & quotuplex.

- 1 Definitor conscientia.
- 2 Quotuplex est, explicatur, & qualiter speciatim definitur.
- 3 Quæ sit conscientia practica, quæ speculatiua, & an inter se pugnent.

1 **V**ARIAS conscientie acceptiones referunt Doctores cum Magist. in 2. distinct. 39. & D. Thom. 1. 2. q. 19. art. 1. & 6. de quibus specialiter videri potest Salas tract. 8. disp. vnic. in princ. Azor. tom. 2. instit. moral. lib. 2. cap. 2. quæst. 1. illis tamen omittis, Conscientia, prout in presenti sumitur, est dictamen rationis, iudicans aliquid esse sequendum, vel fugiendum. Sic omnes Doctores. Dixi esse dictamen rationis, quia est actus intellectus non quecumque, sed iudicatus, quod intellectus iudicat, quid debeat voluntas fugere, quid amplecti.

2 Hoc dictamen rationis, seu hæc conscientia est multiplex, certa, errans, opinatiua, dubia, scrupulosa. Conscientia certa est iudicium certum saltem mortaliter, id est, de quo prudenter dubitari non potest. Quod si nitatur authoritati Dei, Ferd. de Castro, Sum. Mor. Pars 1.

omnem habet certitudinem, & vocatur fides diuina: si nitatur authoritati humana, varios habet gradus certitudinis, iuxta testimonium dicentium, & fides humana appellatur. Errans conscientia dicitur, quæ proponit sequendum, vel fugiendum, quod re vera non est. Opinatiua est iudicium infirmum, seu non certum alicuius partis cum formidine alterius. Dubia, quando non valet intellectus se in alteram partem inclinare, sed anceps est, quod si in aliquam partem se magis inclinet, dummodo illi non assentiatur, erit suspicio. Scrupulosa conscientia est apprehensio ex leuibus rationibus orta, quæ iudicium certum, vel opinatiuum oppositæ partis non excludit. Dubia autem, & scrupulosa conscientia proprie non est conscientia, cum non sit iudicium, & dictamen rationis: sed est dispositio ad illud; apprehensio enim, & inuestigatio rationum disponit ad iudicium; in quo iudicio conscientia proprie sita est. In his ferè omnes doctores conueniunt. Azor. supra, Salas scilicet. 2. num. 12. Vasq. 1. 2. disp. 67. c. 2. num. 7. Thom. Sanchez lib. 2. de matrim. disput. 41. n. 1. & lib. 1. in decalog. c. 9. n. 1. Ioan. Sanch. in suis select. & pract. disp. 41. num. 2.

3 Rursus conscientia, seu iudicium sumi potest in genere vel in specie, quod aliis terminis solet dici conscientia practica, & speculatiua. Iudicium, seu conscientia speculatiua vocatur quæ in communi dicitur aliquid esse faciendum, vel non faciendum. v. g. esse audiendam Missam die festo, non esse diebus festis laborandum, sartipere alienum esse malum; accipere ultra sortem in mutuo, esse vsuram, iudicium, seu conscientia practica est, quæ in particulari, & in specie dicitur quid sit hic, & nunc faciendum, vel fugiendum. v. g. esse hodie Missam audiendam ex obligatione, non esse laborandum: hæc acceptionem ultra sortem esse vsurariam, & euitandam. Dicuntur

A tamen

DE
CASTRO
PALAO
TOM.
I
E. IV

tamen communiter Doctores cum iudicio speculatio certo de aliqua veritate, posse, imò sæpius stare iudicium practicum oppositum, ut in exemplis allatis contingit: potes enim iudicare die festivo Missam debere audire ex obligatione præcepti, & iudicare simul te hic, & tunc propter infirmitatem, vel alias circumstantias non esse obligatum. At si bene perpendatur, hoc iudicium speciale contrarium non est illi generali iudicio, quia illud generale iudicium ad huiusmodi casum nunquam se extendit, nunquam enim vere, est generaliter iudicatum est die festivo obligationem esse infirmo, & impedito audiendi Missam, sed potius iudicari debet oppositum, ut optimè ex Cordaba lib. 3. q. 9. 5. notavit Vasq. 1. 2. 6. 5. disp. c. 2. & 3. Sed quidquid sit de contrarietate, vel conformatione huius practici iudicii, cum iudicio speculatio, iudicium practicum, & in particulari est quod præcipue actiones regulat, & quod sequi tenemur, ut inumeris aliis relatis docet Thom. Sanchez. 1. 2. de matr. disp. 4. 1. n. 8. His positus quæ communia sunt, ad conscientiam errantem deveniamus.

PUNCTUM II.

An sit obligatio obediendi conscientia erranti.

- 1 Nullam esse obligationem obediendi conscientia erranti, qua ratione probetur.
- 2 De iniuræ obligatio illi obediendi, dum non deponitur vera sententia, trahit eadem doctrina de conscientia errante in vincibiliter.
- 3 De ar. Proponitur quædam obiectio, & si illi satis.
- 4 Satis argum. n. 1. adductum.
- 5 Operans ex conscientia in vincibiliter errante, operatur in eadem specie virtutis, qua operaretur, si à Deo res esset præcepta.

Non defuerunt, qui negarent hanc obligationem. Primo, quia conscientia errans in te mortali est contra legem divinam. Sed tenetis legem divinam sequi. Ergo non poteris teneri sequi conscientiam errantem. Secundo, Deus non potest esse sibi contrarius, ut videretur esse, si mandat obedire conscientia erranti. Ergo, Probo maiorem. Deus imperat sua lege ob nullum casum, etiam ob salvandam vitam, esse mentendum: conscientia errans dicit ob salvandam vitam alicuius debere mentiri. Ergo si Deus mandat obedire conscientia erranti, contrarius est sibi ipsi. Tertio, Deus author esse non potest alicuius mali moralis, aut alicuius falsi. Ergo non potest esse author illius iudicii errantis esse mentendum ob salvandam vitam alterius. Quod si author illius non est. Ergo non est obligatio sequendi illud: quod in tantum sequi tenemur conscientiam, in quantum est quædam regula à lege æterna derivata.

2 Nihilominus certa sententia est, obligationem esse obediendi conscientia erranti, & distanti aliquid ut præceptum, est contrarium sit alteri præcepto divino, dum non deponitur. Est omnium Catholicorum, ita ut contrarium non possit sine temeritate & periculo erroris affirmari ita Vasquez 1. 2. q. 19. art. 6. disp. 5. c. 2. n. 6. Sal. q. 2. 1. 1. 8. disp. 5. n. 16. In Ioan. Sanchez select. disp. 4. 1. n. 2. Salas Vasquez plures doctores referunt, probantque conclusionem, tum Scriptura, tum Patribus, & decretis Pontificum. Ratio est manifesta. Nostra voluntas non alio modo obligatur præceptis obedire, nisi quatenus ab intellectu obligatio repræsentatur, quia ipsa est cæca potentia, quæ non potest ferri in incognitum. Ergo ab intellectu errante repræsentatur voluntati aliqua obligatio, quia repræsentatur aliquid ut præceptum, iam voluntas ad illud amplectendum censetur ligata.

3 Conclusio intelligitur ne conscientia errante in vincibiliter, si enim vincibiliter errat, non tenetis illam sequi, si dicitur aliquid malum aliis tenetis facere peccatum, cum conscientia non te excuset: supponimus enim esse vincibilem. Neque inde fit te posse contrarium efficere, stante illa conscientia erronea vincibili, cum non habeas iudicium distans tibi, contrarium esse faciendum. Quod ergo efficere debes, est deponere illam conscientiam errantem, cum enim vincibilis sis, vinci, & deponi potest, ac pretere nunquam absolute perplexus es, & obligatus facere malum.

4 Dices sæpè non potero conscientiam errantem vincibiliter deponere, tum quia non te mihi offert, qui errorem tollat, tum & præcipue, quia non dubito de errore, licet alio tempore dubitaverim.

Respondeo in tali casu errorem reddi in vincibilem, & licet à principio vincibilis fuerit, at cum operationem dirigat, in vincibilis est siquidem vici non potest. Quando autem error est in vincibilis, tenetis illum sequi, neque peccas te illi conformando: ita tenet Thomas Sanchez & lxx. in Decal. c. 1. n. 12. in fine & Ioan. Sanchez in select. disp. 4. 1. n. 26.

5 Argumenta in contrarium non obstant.

Ad primum dic conscientiam errantem, contrariam non esse formaliter legi divinæ, quia lex illa divina, cui videtur con-

trariari, tunc non obligat, cum non sit in iudicio intellectus, quod necessarium erat ad obligationem inducendam.

Ad secundum nego Deum sibi esse contrarium, & ad probationem respondeo Deum non imperare non esse mentendum in omni casu tam per se, quam per accidens, sed solum in casu, quo ab intellectu repræsentatur abique errore eius lex de non mentiendo. In legibus enim latis à Deo immediate nulla est contrarietas: at in legibus, quas sibi homo præferibit, medio dictamine rationis contrarietas esse potest, ob contrarietatem in iudicando: sed illa contrarietas materialis est, non formalis, cum semper conformatur legi divinæ dictanti conscientiam esse sequendam, nullaque alia præcepta nisi media conscientia obligare.

Ad tertium respondeo Deum non posse physicè, neque moraliter ad malum morale, vel ad falsum incitare: & ita neque consilium, neque præcipue esse mentendum, neque determinat intellectum, ut errorem illum habeat, sed tanquam causa universalis ad illum concurrit. At posito errore bene potest præcipere esse mentendum, non quidem absolute, sed ex suppositione, quod conscientia errans id dicitur.

6 Ex his inferitur operantem secundum conscientiam errantem in vincibiliter, operari in ea specie virtutis, qua operatur, si res esset à Deo præcepta v. g. furaris, vel mentis. ut proximo subuenias, furtum, & mendacium erit actus misericordiae: quia tunc furtum, & mendacium nullam habet formalem malitiam, & ex alia parte recipit bonitatem à fine præsenso. Ergo. Et ita docet Thomas Sanchez, l. 1. in Decal. c. 11. n. 18. Azot. l. 2. c. 8. q. vlt. Salas 1. 2. 1. 8. disp. 5. n. 16. c. 3. n. 26.

PUNCTUM III.

Quod peccatum sit conscientia erranti non pateat.

- 1 Est peccatum mortale, vel veniale iuxta naturam actionum, quæ exercentur, & in illa specie, in qua est obiectum.
- 2 Quid si cogitatione non distinguitur species.
- 3 Quid si non distinguitur, an mortale, vel veniale sit.
- 4 Refertur sententia Vasquez, & Thom. Sanchez.
- 5 qui sentiant solum culpam venialem supradicto casu committi.
- 6 Quid sentiendum sit.

Omnes conveniunt esse mortale, vel veniale iuxta naturam actionum, quæ exercentur. Itemque esse peccatum illius speciei, cuius est obiectum, v. g. conscientia errans dicitur hodie, (qui est dies festalis) esse præceptum audiendi Missam, si omittis, peccas mortaliter, & contra religionem si dicitur mentendum esse ob servandam vitam alterius, & omittis, peccas contra charitatem, & sic de aliis.

2 Difficultas est, quando solum in genere existimas aliquid esse malum, neque cognitione distinguitur speciem. Mihi difficile est talem dari cogitationem, cum conscientia practica sit, & ad opus dirigat. Sed dato contingere posse, dicendum est peccatum tunc commissum esse in ea specie, in qua est actus, quo velles in genere Deum offendere: hic enim actus in aliqua specie in finem debet constitui. Non enim omnes species vitij debet habere, aliis debet gravius peccatum odio Dei, & infidelitatis.

3 Sed quid si conscientia non distinguit, an veniale sit, vel mortale, sed solum (sub confusione tibi proponitur esse malum: qualiter solet sufficere hominibus proponi, cum in Deum iurant, creaturas execrantur, die festo laborant, verbum otiosum, inhonestum, aut detractosum dicunt, ratio enim illis proponitur dubium an mortale, vel veniale sit, sed solum in genere malum esse repræsentatur.

4 In hæc're Vasquez 1. 2. quest. 19. art. 6. disp. 5. c. 3. n. 10. Thom. Sanchez l. 1. in Decal. cap. 1. n. 7. existimant, si in aliqua materia determinata feratur voluntas, ut in exemplis allatis contingit, ex materia illa desumendum esse gravitatem, vel levitatem peccati, Vnde dicunt te peccare venialiter, si veniale est obiectum: mortaliter, si mortale est. Quia illa cognitio de malicia obiecti non distinguens, an sit mortalis, vel venialis sufficit ad vitamque malitiam deominandam, cuiusque indifferencia ex obiecto debet determinari. Verum si voluntas non feratur circa aliquod speciale obiectum, sed solum in genere malum velis efficere; affirmat Vasquez, & Sanchez supra, & Azot. tom. 1. in instr. moral. l. 2. cap. 8. quest. 6. & Sayrus in clausi regin lib. 1. c. 4. n. 17. esse peccatum mortale, quia illa voluntas amplectens malum abique sufficere eximine qualitates culpæ, manifeste periculo se exponit amplectendi malitiam mortalem. Item illud obiectum, prout à voluntate amplectitur, indifferens est ad mortale, & veniale. Ergo voluntas quantum est ex se mortale amplectitur.

5 Alij e contra affirmant in supradicto casu committi solum culpam venialem, ita Nauarr. sum. lat. practud. 9. Ludov. Lop. 1. part. instr. conf. 3. vers. præsertim Valent. 1. 2. disp. 1. quest. 14.

quod 14. p. 4. q. 3. sine Salas ibi q. 21. tract. 8. disp. vn. sect. 3. n. 33. Et tract. 3. disp. 4. sect. 3. n. 36. S. Rogas verum Anton. Perez certā. to. scolast. m. 29. Man. Rodrig. 1. s. sum. c. 71. sine. 2. edit. Ratio, quia voluntas appetens malitiam in communi non appetit magis excedentem culpam venialem, aliā si excederet, non esset venialis & mortali communis.

6 Ego verò dicendum existimo, etsi supradictæ sententiæ probabiles sint, probabilius esse in supradictis casibus peccatum mortale reperiri. Et quidem, quando voluntas nullum speciale obiectum amplectitur, sed solum in genere vult, sic probat, quia tunc voluntas quantum est ex se mortale amplectitur, cum ad mortale, & veniale indifferens sit. Neque obicitur ex parte obiecti malitiam in communi maiorem non esse malitiam veniali determinatè: quia sufficit quoddam indeterminate maior sit siquidem mortalem comprehendit, & ratione, huius indeterminationis voluntas illam malitiam amplectens, debet censeri mortalem amplecti. Quòd si voluntas in obiectum venialiter malum feratur, neque cognoscens eius modicam malitiam, sed solum cognoscens esse malum absque distinctione malitiae mortalis, vel venialis, etiam probabilius existimo fore mortale: quia illa voluntas iam se exponit amplecti peccatum mortale, per accidens enim fuit, quod obiectum veniale solum esset, eodem enim modo illud amplecteretur, si mortale fuisset. Et confirmo, cum amplecteris obiectum venialiter malum, dubitans an sit mortale, peccas mortaliter secundo omnia sententiam, qui te exponis periculo mortale committendi sed quando tibi representatur obiectum malum, & prohibuit, neque distinguas an sit mortale, vel veniale illud amplecteris, iam quantum est ex tua voluntate, periculo mortale committendi te exponis. Ergo. Et ita ex communi sententia supponit Ioan. Sanchez in select. disp. 18. n. 1. & dicitur Thom. Sanchez l. 1. in Decal. c. 1. n. 9. Bonacina disp. 2. de peccatis q. 2. punct. 3. n. 14.

PUNCTUM IV.

An sit peccatum agere contra conscientiam non actu errantem, sed habitu.

- 1 Explicatur questio.
2 Plures affirmant te peccare, quoties non reuocasti primum errorem dictamen.
3 Probabilis est oppositum.

1 Verbi gratia, errasti existimans esse peccatum ius canonicum, vel physicam audire, ex huiusmodi errore physicam audis, immemor conscientiae errantis, & dictantis esse peccatum. Item errasti, vincibiliter putans in hac hebdomada nullum esse diem festiuium, vel ieiunij, cum tamen sit, adueniente die festo, vel ieiunij, Missam, vel ieiunium omittis, quin tibi dubium occurrat esse diem festiuium, vel ieiunij, peccas omittens Missam, vel ieiunium.

2 Affirmant plures te peccare, quoties dictamen prius non reuocasti, quia tale iudicium cum reuocatum non sit, moraliter manere censetur. Ita Med. 2. q. 19. art. 6. vobis sed nunquid. Rodrig. 1. tom. sum. cap. 71. n. 2. Villalobos tom. 1. sum. tract. 1. diff. 1. n. 2. Hac tamen sententia limitatur à Medina, dummodo dictamen rationis antiquum non fuerit, quia quod antiquum est, non censetur manere.

3 Probabilis existimo contrarium, nempe in te physica audienda, vel in omissione facti, aut ieiunij non peccatum actum, nisi actum sit conscientia dictans esse peccatum, vel actum dubites de eius obligatione. Ita à Lor. tom. 1. iustit. moral. lib. 2. cap. 8. q. 12. Valquez disp. 60. cap. 3. sine Salas disp. vnic. sect. 3. n. 19. Thom. Sanchez lib. 1. in Decal. cap. 11. n. 7. Probat. Opera illa externa nequaquam possunt ostiā à voluntate, & iudicio præterito, cum neque illa voluntas neque iudicium præteritum adint, neque aliquis effectus ab illis productus, qui opera externa causet. Ergo non possunt in illis operibus malitiam aliquam denotare. Confirmo. Ideo cum venenum tribuis alicui, quo vita illum prius, cum eris homicidium committere, etiam si dolcas antequam venenatus è vita discedat: quia illa voluntas antequam occidendi in aliquo effectu manet. At in presentij illa intentio procedens non ostendit Missam, & iudicium errans de obligatione, non manent in se, neque in aliquo effectu. Ergo. Secundo si actus censetur manere moraliter, & denominare opera subsequentiā, dum non retractatur. Ergo infidelis qui omnia sua opera in honorem idoli referret, peccaret semper peccato infidelitatis, quod videtur absurdissimum.

Respondet Med. Primo non peccare. Nam exercenda aliquod bonum opus, v. g. elemosinam ob subleuandam pauperis miseriam, voluntatem priorem censetur retractare.

Secundo respondet. simul dum tempus præcessit, non est censenda manere moraliter. Sed vtramque solutionem optimè impugnatur Salas supra. Prima enim stare non potest. Non enim potest censeri infidelis retractare priorem voluntatem, qua vult omnia sua opera in honorem idoli referri; ex eo quòd opera

Ferd. de Castro Sum. Mor. Pars 1.

ex obiecto misericordiae, vel iustitiae exerceat, cum hæc exercitatio, & intentio contraria non sit priori voluntati. Secunda etiam solutio non subsistit, non enim dilatio præcisè perseverantiam moralem iudicij & voluntatis potest auferre.

PUNCTUM V.

An pecces sequens conscientiam errantem, si dicet vtramque partem contradictionis esse malam.

- 1 Proponitur punctus controversus.
2 Resoluitur nullum peccatum in supradicto casu committi.
3 Proponitur quadam obiectio.
4 Soluitur.
5 Quid inde inferatur.

1 P Onitus te inuincibiliter errare, obligatum esse audire Missam, cum infirmum curas, & inuincibiliter errare existimans peccare, si infirmum deseras ob Missam audiendam. Item ex illis excommunicatus, neque potes ab excommunicatione absolui; credis si audis Missam peccare, si illam omittis etiam peccare, committisne peccatum cuiusvis partis electione.

2 Breuiter dicendo existimo cum Thom. Sanchez lib. 1. in 6. Decalog. cap. 11. num. 14. Ioan. Sanchez select. disp. 41. n. 27. sine. Adrian. quest. de restitut. qua incipit: quia dictum est. Man. Rodr. 2. tom. sum. cap. 51. n. 6. in tali casu nullum peccatum committi, quia non adest libertas sufficiens ad peccatum: cum enim vna ex illis contradictorijs sit tibi necessariò eligenda, & in illa representetur peccatum, iam peccatum erit necessariò eligendum: quod est absurdum.

3 Dices, Etsi vna ex illis contradictorijs est mihi necessariò eligenda: at cum vnam determinatè eligo, liberè eligo, poteram enim illam omittere, & contrariam eligere. Ergo pecco amplectens illam, credens esse malam. Et confirmo. Si prædeterminatus essem, & necessitatus ad obedientiam Deo præstandam, qualiter Christus Dominus dicitur necessitatus fuisse obedire suo æterno Patri: tamen huic, vel illum actum, liberè exercerem, sufficiens libertas adesse ad meritum. Ergo similiter ad demeritum sufficit libertas ad hunc, vel illum actum determinatè, etiam cum necessitate ad vnum ex illis.

4 Respondeo te liberè eligere vnam ex illis partibus contradictorijs, nego tamen inde peccatum: non enim sufficit ad peccatum amplecti malum, quod determinatè vitari potest, sed necessariò requiritur amplecti malum, quod etiam æquialenter vitari possit. At in supradicto casu etsi vnum malum euites, aliud æquè malum tibi est necessariò eligendum. Ergo illud malum quod eligis, non potes saltem æquialenter vitare. Ad confirmationem dic non sufficere ad meritum libertatem ad hunc, vel illum actum obedientiæ, si vterque est æquè bonus, quia non es dignus laude, eliciens vnum si alium æquè bonum teneris elicere in Christo Domino, etsi determinatio esset ad bene operandum, at quia erat libertas ad plures actus inæquales, ideo meritum in illis rectè constitui potest.

5 Ex hac doctrina à fortiori inferitur, hominem carere detentum, & existimantem peccare non audiendo Missam, nequaquam peccare. Quia illa omisso facti non est libera vno modo. Neque illud iudicium causa est illius omissionis, cum omisso à causis alijs extrinsecis procedat. Solum enim est iudicium speculatiuum falsum, quo iudicas in tali omissione esse peccatum, cum tamen non sit, & ita tenet expressè Ioan. Sanchez supra. Thom. Sanchez. n. 3.

PUNCTUM VI.

Expediuntur aliquot leniores difficultates de conscientia errante.

- 1 Sine maius peccatum sequi conscientiam errantem vincibiliter, quam illam non sequi.
2 Resoluitur aliquando esse grauius, aliquando leuius.
3 Idem dicendum de operante contra conscientiam errantem vel contra præceptum superioris.
4 Sine obediendum conscientia erranti, vel superiori contrarium præcipienti.
5 Non potes pro libio conscientiam errantem deponere.

1 P Rima difficultas, an sit maius peccatum sequi conscientiam errantem vincibiliter, quam illam non sequi, posito te nolle diligentiam facere, vt deponas?

2 Respondeo aliquando esse grauius peccatum, aliquando leuius, pro materiæ grauitate, vel leuitate. Si enim existimas debere mentiri, vt vitam alterius conserues, & omittas, peccas mortaliter, cum tamen in mentiendo venialiter tantum peccares: si tamen existimas te debere furari, ad elemosinam alicui

A 2 pauperi

DE CASTRO PALAIO TOM. III. LIB. III. CAP. IV.

pauperi elargiendam & omittas minus videris peccare quam si furtum committis. Ratio est, quia ut bene dixit Sylveiter verbo conscientia, quasi. r. ex D. Thom. in 2. distinct. 39. conscientia non ligat virtute propria, sed præcipit superioris, quod representat, quod præceptum est à superiore latum antea non sit media tamen conscientia ferret, & promulgatur, ac proinde eodem modo obligat, ac si à Deo latum a teo fuisset. Ex quo soluitur fundamentum Basolis in 2. distinct. 38. & 39. quæ. unica, artic. 3. affirmans semper esse maius peccatum sequi conscientiam vitiosè errantem, quam illam non sequi, quia in sequenda conscientia committitur præceptum superioris, in illa sequenda contemnitur præceptum Dei, & recte rationis. Dicimus namque semper contemni præceptum Dei, & recte rationis dictantis contra conscientiam operandum non esse illa durante, & ita relatis Durando, Aman, Cordub. docet Azor. s. i. instit. moral. lib. 2. cap. 8. q. 9. Sayrus in elauis regia lib. 1. cap. 24. n. 24. & seqq. Thom. Sanchez lib. 1. in Decal. cap. 11. n. 15. Valquez. 1. 2. q. 19. disp. 60. c. 3. n. 10. Salas tr. 8. disp. c. 3. n. 27. Sylveit. q. 1. verb. consilia.

3. Secunda difficultas, an sit maius peccatum operari contra conscientiam errantem, quam contra præceptum superioris. Respondeo iuxta supradicta pro qualitate materię mercedam esse obligationem, & grauitatem. Aliquando enim transgredi præceptum superioris erit grauius, quam transgredi præceptum conscientię, si materia præcepta à superior: grauior sit. Verum si superior, & conscientia circa eandem materiam versantur, grauius erit transgredi præceptum superioris, quam præceptum conscientię mala fide errantis. Quia in hac transgressione conscientię inuoluitur aliqua ignorantia, quæ voluntatum minuit, ac proinde grauitatem peccati. Dixi grauius esse regulariter loquendo: nam aliquando error est ita casualis, & supinus, & affectatus; vt scientię firmam præcepto æquiualeat.

4. Tertia difficultas, an obediendum sit conscientię erranti, vel superiori contrarium præcipienti. Respondeo, si conscientia inuincibiliter errat, absque dubio rei est obediendum: at raro contingit inuincibiliter tunc errare, præsumi enim debet pro superioris præcepto, ac proinde deponenda conscientia, & obediendum Prælato. Ita Valquez disp. 61. c. 1. & Azor. l. 2. c. 8. q. 10.

5. Quarta difficultas, an possit pro libito conscientiam errantem deponere. Respondeo nullo modo posse, cum manifesto periculo re exponas veram conscientiam deponendi: illa enim falsa conscientia tibi apparet, vt vera. Si ergo veram pro libito deponere non potes, quia non potes pro libito te legibus diuinis exuere, neque poteris conscientiam errantem pro libito depellere. Secundo, vel illa conscientia ex rationibus probabilibus errat, vel ex rationibus moraliter certis secundum tuam æstimationem: quocumque modo sit, vt prudenter deponatur, debent adesse rationes saltem probabiles in contrarium. aliis temerè procedes, neque poteris honeste actionem, cum oriatur ex iudicio absque vlla ratione efformato: & ita docet contra Caietatum. 1. 2. quæst. 19. artic. 5. & 6. Salas ibid. tract. 8. disp. unica, sect. 3. n. 30. Valquez disp. 67. cap. 1. ad fin. & aliis plurius relatis Thomas Sanchez lib. 1. in Decal. cap. 11. num. 10.

DISPUTATIO II.

De conscientia opinante, seu de opinione.

PUNCTVM I.

Quæ sit opinio probabilis, quæ probabilior, quæ communis, & an communis singulari sit præferenda.

1. Qui de his agant late.
2. Quæ sit opinio probabilis.
3. Sufficiat ne vnus auctoris dictum opinionem probabilem consistuere: Respondetur cum distinctione.
4. Propositio alicuius Doctõris neoterici, tamen si videatur contra communem non debet vt improbabili iudicari.
5. Debet tamen hac propositio non incidere, & perfunctorie esse prolata.
6. Factum vnus Doctõris non videtur opinionem probabilem constituere.
7. Opinio probabilior est, quæ firmiori ratione fulcitur.
8. Regulariter quæ à pluribus approbatur, probabilior est iudicanda.

9. Sapè sententia probabilior non talis tibi apparet.
10. Opinio communis est quæ communiter à Doctõribus rem ex professo tractantibus defenditur.
11. Hæc opinio regulariter particulari est præferenda.
12. Aliquando singularis communi præferitur.

1. **D**E his igitur latissime Azor. tom. 1. instit. moral. lib. 2. à cap. 9. Valquez. 1. 2. quæst. 19. disp. 62. Anton Perez in sua laurea certam. 10. scholast. dub. 2. à cap. 6. vsque ad 9. & alij in diuersis referendi.

2. Primò igitur dicendum est opinionem probabilem eam esse, quæ sita ratione fulcitur, neque contra se habet rationem conuincentem: enim illam habet, iam non opinio, sed error erit, vt bene dixit Ioann. Sanchez in select. disp. 14. n. 8. Contingere autem poterit, vt tibi probabiliter opinanti ratio aliqua in contrarium videatur conuincens, sed non inde probabilitatem opinio amittit: nam licet tu solvere illam rationem non possis, alius tamen soluere poterit, & hoc tibi debes periuadere, alius scèpe multe rationes tibi insolubiles representantur, quæ ab alijs facillimo negotio soluantur. Quare imprudenter procederes, si ob hanc causam, aliorum opinio, quæ vt probabiles circumferuntur, improbabiles iudicares: consentit Ion Sanchez, supra Thom. Sanchez in Decal. lib. 1. cap. 9. n. 6. Sayrus in elauis regia lib. 1. cap. 6. n. 7. Valquez disp. 62. cap. 4. n. 8.

3. Solum est dubium, an vnus auctoris dictum sufficiat opinionem probabilem constituere!

Respondeo cum distinctione, si res pro qua est opinio ab auctoribus agitata non sit, nemini potest esse dubium, dictum vnus grauis, & pij Doctõris, qui ratione firma intelligitur moueri, sufficere ad opinionem probabilem constituendam tam tibi, quam alijs: si veto res controuersa sit à paucis, potest vir doctus aduersus illos sentire, si rationem firmam in contrarium habeat. Quod si à multis sit ex professo res agitata, & omnes perpenis rationibus vnus sentiant, adhuc existimat Ioan. Sanchez in select. disp. 44. num. 62. posse vitum doctum contrarium probabiliter opinari, si videat aliquam rationem pro sua parte stare ab illis insufficienter solutam hoc enim modo opinionem probabilem in scholis fuerunt introductæ. Verum etiam hoc in aliquo casu contingere possit, raro tamen: potius enim talis Doctõr credere debet se errare, quam aliorum iudicio præponi timere enim debet ne lumen, quod sibi esse videtur, tenebris sint prudentia enim & humilitas petit aliorum iudicio le subicere, & conformare, vt rectè colligit Nauar cap. 17. num. 286. & 289. ex cap. prudentia, de officio de legatis, & cap. de quibus. dist. 20. Aliquando tamen quod multis secundum, & abstractum erat aliqui manifestatum. Quot enim veritates tempore D. Thomæ, & Bonauenturæ elucidatæ sunt aduersus communem, & receptam sententiam; Ecclesia enim Dei quotidie illuminatur; & vt bene dicit Gloss. in cap. ad nostram de consuetud. verbo incipientibus iterudum reuelatur minor quod maior nescit: & est optimus text ad id probandum cap. si habet. 24. quæst. 3. quod est August. & cap. esto. subiectus, quod est Hieronymi. ante finem. 95. dist. Et ita vnus Doctõris grauis dictum, si firma ratione munitur, sufficere ad probabilem opinionem ascendendam aduersus communem docuit azor. 1. cap. 17. quæ. 6. Gabriel Valquez. 1. 2. c. 1. disp. 62. cap. 4. n. 12. Thomas Sanchez lib. 1. in Decalog. cap. 9. n. 9. Villalobos sum. tom. 1. tract. 1. d. ff. 4. num. 17. Henriquez de pontif. leg. lib. 4. cap. 18. num. 13.

4. Ex his inferitur manifeste, si in libro alicuius Doctõris neoterici inuenias aliquas propositiones absolute affirmatas, quæ aduersus communem videntur, non illas vt improbabiles debes iudicare; imo potius illas debes censere probabiles, dum tibi non constat à Sede Apostolica esse vt improbabiles iudicatas. Si enim ex consilio illius doctõris verbo tenus prolato moueri poterat ad agendum, qualiter mouetur discipulus, & secutè procedit sententiam magistri pij, & grauis sequens, vt tenet Panormitanus in cap. Capellanus, de feris. Imolac. per tuas. et. 2. de simonia & tradit Villalobos tom. 1. sum. tract. 1. difficult. 6. num. 1. Nauar. concil. 2. de penitent. & remissionib. à fortiori poteris ex consilio typis mandato, cum tunc maiori circumspectione proferatur, & ab alijs doctis sit prius approbatum: sic docuit Azor lib. 2. cap. 17. quæst. 4. & 5. Villalobos supra Dixi, alicuius Doctõris neoterici pij, & grauis Nam de Doctõre antiquo maior dubitatio esse potest, an eius opinio et si suo tempore probabilis fuerit, antiquata iam sit & à Sede Apostolica censetur & communiter reprobata, ac proinde vit rudi, & in doctus eius dictis tantum fidere non debet quæ omnia optimè docuit sicut solet, Thomas Sanchez doctõris mortalis lumen lib. 1. in Decalog. cap. 9. num. 10. & 11. & consentit Valqui 2. disp. 62. cap. 4. num. 17. & 18. Villalobos 1. 1. sum. tract. 1. d. ff. 6. num. 1.

5. Aduerte tamen, vt opinio alicuius Doctõris aduersus communem probabilis censetur, non sufficit, si perfunctorie, & incidenter, & occasione alicuius argumenti dicta sit (est ita placet Ioan. Sanchez disp. 44. num. 62. fine). Nam vt bene dixit Mascardus de probationib. concil. 1143. n. 11. quæ dicitur,

dicuntur incidenter, forte ad eorum, non ad probationem dicuntur, sicuti confessio incidenter facta, vel quae sit ad alium...

6. Nunquam tamen exitimo sufficere ad probabilem opinionem constituendam factum vovis Doctoris etiam pij. Nam saepe ad factum morari potest, vel ex aliqua dispensatione...

7. Dico secundo. Opinio probabilior est, quae firmiori, & efficaciori fundamento solentur, non quae a pluribus Doctoribus defenditur...

8. Regulariter tamen loquendo, ea sententia probabilior est iudicanda, quae a pluribus defenditur, & a doctioribus: ut dixit Philoophus...

9. Adverto saepe contingere aliquam sententiam probabiliorum esse, non tamen tibi ita apparere, vel quia eius fundamentum & rationes ignoras...

10. Dico tertio. Communis opinio est, quae a Doctoribus eam ex professo tractantibus communiter defenditur. Nam si perfunderit solium de illa tractent, etiam si plures sint, non aequivalent paucis eam ex professo disputantibus...

11. Dico quarto. Communis opinio regulariter praefertenda est particulari, nisi forte particularis ita efficaciter, ac firmam rationem habeat...

12. Ex qua doctrina probat Thomas Sanchez lib. 1. de matrim. disp. 18. n. 7. & Mascard. supra n. 12. opinionem singularem alicuius Doctoris probabiliter nitentem praefertendam esse, si valorem matrimonij defendat...

PUNCTUM II.

An liceat tibi opinionem probabilem & minus tutam sequi relicta tua tutiori, & probabiliori.

- 1. Qui negent, & quibus suam sententiam probent.
2. Probabilis est eligi posse opinionem probabilem, relicta probabiliori.
3. Satisfit 1. & 2. argum. contrario.
4. Tertium fundamentum dissolvitur.
5. Non solum potes relicta probabiliori opinionem secundam probabilem aliorum operari, sed in casu gravis necessitatis teneris.

1. Negant plures primo, quia sic optans errare vis, non tutiorem viam eligens cum possis, caque de causa in cap. juvenis, de sponsalib. cap. ad audientiam, cap. significasti elect. 2. de homicidio, dicitur in dubiis tutiorem partem esse sequendam...

2. Nihilominus communis sententia est, & mihi probabilior (etiam si praedicta sic satis probabilis) eligi posse opinio minus probabilem, & tutam, relicta probabiliori propria, & tutiori: sic tenet Valent. 1. 2. disputat. 2. quest. 14. part. 4. Vasquez disputat. 62. cap. 4. & segg. Salas ibi, innumeros referens...

3. Neque obstant contraria adducta. Ad primum respondeo te operantem ex opinione probabiliori aliorum errare non velle, cum aequae tutam viam eligas...

DE CASTRO PALATII TOM. III. LIB. III. EIVS.

si ex tua probabiliori sententia operareris; nam, vt bene probat Ioann. Sanchez *disp. 44. num. 66.* inter probabiles opiniones nulla datur formaliter tutior, & securior altera: omnes enim sunt æque securæ, securitas enim opinionis in eo fita est, vt operans ex illa nullo modo Deum offendat, efficitur æque securam esse, ac si ex opinione probabiliori operaretur. Quando autem dicitur à Doctores vnã opinionem securiorem, & tutiorem esse alia, non de securitate formalis, sed materiali loquuntur, hoc est, sequens opinionem probabilio- rem, & tutiorem non solum non attingit formaliter culpam, sed nec materialiter, vt contingit cum est opinio probabili- or obligans ad restitutionem, & est alia opinio probabilis deobligans, in restitutione enim faciendã nulla esse potest nec formalis, nec materialis dissonantia ad rationem: ac si non restituatur, esse poterit materialis dissonantia menti diuina, quæ dictabat in tali casu restitutionem esse faciendam. Nunquam tamen obligaris sequi quod in re tutius est. Præterea cum operaris ex opinione probabili, operaris similiter ex probabili- ori: nam probabilior opinio est te posse ex opinione probabili, relicta probabiliori operari. Ergo cum ex illa operaris, ex opinione probabiliori operaris: probabilis enim opinio concurret, v.g. ad te exculandum à restitutione faciendã, & probabilior opinio concurret ad te exculandum ne obligaris eligere opinionem probabilio- rem, quæ tibi dicebat esse resti- tutionem faciendam: sic Sanchez *suprà n. 72.* Ex iis respondetur ad textum in *c. iuuenis, c. ad audiendam, c. significauit.* mandat enim in dubiis tutiorem partem esse eligendam: quia cum dubium propriè est, sola vna pars est tuta: at cum ex opinione probabili operaris, cum tunc dubius propriè non sis, vtraque pars est æque tuta.

Ad secundum respondeo te debere sequi ex consilio opinio- nem, quæ meliori, & subtiliori ratione nititur, non tamen ad id obligaris, si opposita sententiæ rationem probabilem habeas, vt bene dixit Syluest. *verb. opinio, n. fin. q. 1.*

Ad tertium, quod est difficultus, respondet Azor. *tom. 1. institut. moral. lib. 2. cap. 16. quæst. 2. c. 3. c. cap. 17. qu. 7.* Val- quez *1. 2. quæst. 19. art. 6. disp. 62. cap. 3. num. 10. c. cap. 4. n. 18. c. 19. præcipue circa finem.* necessarium non esse relinquere opinio- nem propriam probabilio- rem, vt possis operari secundum opinionem probabilem aliorum, sed simul te habere posse il- los duos assensus, alium nitentem principiis intrinsicis ipsius rei, alium nitentem principiis extrinsecis, scilicet auctoritati Doctorem. Doctissimus noster Thomas Sanchez *lib. 1. in De- calog. cap. 9. num. 12. c. 15.* absolute affirmat posse esse illos duos assensus probabiles simul, etiam si à principiis intrinsicis prouenient, quia intellectus (inquit) non affirmat vtramque sententiam esse certam, sed vtramque esse probabilem, seu probabiliter sustineti posse. Mihi tamen dicendum videtur nequaquam simul esse posse illos duos assensus, siue ab intrinsicis, siue ab extrinsecis principiis proueniant, ratione in argu- mento facta, quam sic explicio. Iudicas probabilis si ad benefi- cium dignus omisso digniori, te esse obligatum resti- tuere, alia opinio affirmat te non esse obligatum: esse, & non esse obligatum manifestam contradictionem inuoluit. Ergo non potest simul ab vno intellectu iudicari. Bene tamen stat te iudicare eam opinionem esse probabilio- rem altera, & alteram esse probabilem: ac hoc iudicium nec dirigit opus se solo, ne- que est iudicium probabile de quo loquimur, sed est iudicium euidens: euidens enim iudicas tibi probabilis apparere obli- gatam esse ad restitutionem, aliorum sententiam deobligan- tem probabilem apparere. Quod autem insufficientis sit ad re- gulandam actionem se solo, probo. Nam si probabilis iudica- bas te esse obligatum restituere, vt ab hac obligatione eximatis, debes iudicare te non esse obligatum: non enim sufficit si iudices alios sentire te non esse obligatum, nisi tu sentias te obli- gatam non esse, aliàs contra propriam conscientiam faceres ex aliorum opinione operando. Ergo si retineas tuam probabilem, vel probabilio- rem sententiam de obligatione, nequis simul assensus obligatum non esse, sed ad summum poteris as- sentiri alios iudicare te obligatum non esse, quod non est sufficiens ad honestandam actionem. Quapropter cum secundum opinionem aliorum vis operari, iudicium tuum probabile, seu probabile de obligatione suspendere debes, & potes, cum non sit euidens, & clarum, & consequenter non necessariò rapiens intellectum: & ita docet Th. Sanchez. immemor suorum dicto- rum *1. 2. in Decalog. c. 9. n. 42.* in medico consulente contra prop- riam opinionem: vbi postquam dixerat non esse licitum, subiungit. Quod intelligo retento eo dictamine, nam attendens do- ctiores contrarium asserere, posset prudenter id deponere, ac iam medicinam consulere.

Ex supradictis infertur non solum secundum probabilem aliorum opinionem te posse operari, relicta probabiliori propria, sed in casu grauis necessitatis te teneri aliorum opi- nioni parum aliàs probabili conformare. Quia ratione illius grauis necessitatis, & periculi opinio aliàs parum, vel nihil probabilitatis habens redditur maximè probabilis, & secuta ita do- cet Thom. Sanchez *lib. 2. de matr. disp. 36. n. 8. c. in Decal. lib. 1.*

cap. 9. num. 25. cum Soto *de secretis regendo membro 3. q. 2. concl. 3.* & Nauar. *c. p. inter verba in 2. ed. coroll. 33. num. 135.* & Vil- lalobos *tom. 1. sum. tract. 1. d. 8.* Explicanteque doctrinam variis exemplis. Primò, putas iudicem legitime interrogare de cri- mine alicuius grauis, & honestæ personæ & reipublicæ non me- diocriter necessariæ: non tamen tibi omnino constat, sed habes aliquem scrupulum, & dubium, poteris tunc tacere, neque ad sensum illius respondere, iudicans in tali casu probabile esse, te posse tacere. Secundò, si mulier contrahens bona fide matri- monium inualidè, postea non possit nouum consensum expres- sum à marito extorquere, sufficere, si affectu maritali accedat. Tertio, exhibet moriturus signa contritionis sacerdote abente, poterit postea veniens in præsentia illum absolue: quia in iis casibus grauis necessitas probabilem opinionem facit, quæ aliàs probabilis non esset.

P V N C T U M III.

An possit Doctör, vel confessarius consulere, vel docere opinionem minus probabilem, relicta probabiliori propria.

1. Posse consulere etiam in materia iustitiæ.
2. Proposuit obiectio, & soluitur.
3. Limitant aliqui, vt intelligatur, quando interrogantem deobligas.
4. Si rogans intelligat sibi esse obligationem consultam ex alio- rum opinione probabili, bene potes consulere.
5. Quis dicendum in casu quo sentires opinionem esse improba- bilem, ac defendi vt probabilem ab aliquibus, poterisne interrogatorem remittere ad illos?
6. Potest interrogans, cui grata non est resolutio vnius Doctö- ris, alium adire, si recta intentione procedat.
7. Doctores, seu rectores cathedra non tenentur docere qua sibi probabiliora videntur.
8. Improbabiles opiniones docens ex malitia, vel ignorantia cul- pabili peccatum esse lethale.
9. Si non vt magister, sed vt quidam specialis Doctör opinionem improbabiles in Logica, vel Grammatica habens, non videtur excedere culpam venialem.
10. In rebus ad mores pertinentibus mortale attingit.

Respondeo consulere posse in qualibet materia etiam in materia iustitiæ, & sæpe conueniens esse. ita Sayus in *claus. regia lib. 1. cap. 6. n. 11. Salastrach. 8. disp. vnica sect. 6. n. 69. c. sect. 9. n. 84.* Valquez *disp. 62. cap. 9. n. 47.* Th. Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 9. num. 19.* Ioan. Sanchez *disp. 41. n. 7.* Ratio est, quia si ex opinione aliorum, vt ex puncto præcedenti constat, iusti- ficenter regulas tuas actiones, cur non poteris aliorum actiones regulare?

1. Dices Interrogans non rogat de aliorum opinione, sed de tua Ergo ut ad eius mentem respondeas, propriam opinionem teneris manifestare.

Respondeo primò, interrogantem non tam inquirere tuam, vel aliorum opinionem, quàm quid ipse efficere possit, siue ex tua siue ex aliorum opinione. Secundo, esto interrogat de tua, non tem- per es obligatus illam manifestare, sæpe enim inconuenientia ex tali manifestatione oriuntur.

3. Hanc conclusionem limitat Salas *suprà sect. 9. num. 85.* & Valquez *illo num. 47.* Ioan. Sanchez *disp. 43. n. 42. c. disp. 44. num. 50.* vt intelligatur quando inretrogantem deobligas, se- cus si illi obligationem imponis. Tunc enim dicunt ij Doctö- res te non posse secundum opinionem probabilem aliorum consulere, cum enim ipse non de aliorum opinione roget, sed de tua, immeritò illi obligationem imponis. At Thom. Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 9. num. 21.* cum Salas *suprà c. sect. 10. n. 95.* sentit te posse consulere tam exemptionem legis, quàm obliga- tionem illius ex aliorum opinione, nisi expressè rogas inquirat, an aliqua ratione excusari valeat à restitutione, v.g. faciendã, tunc, inquam, teneris aut à consilio dando abstinere, aut aliorum opinionem probabilem excusantem declarare, & in hoc casu ne- mini est dubium.

4. Sentio igitur te posse ex aliorum opinione obligationem consulere, si rogans intelligat solum ex probabili opinione sibi esse obligationem consultam, tunc enim veritate manifestas, neque illi iniuriam facis, siquidem tacitè dicis contrarium esse probabile, & posse illud tutò sequi. At si rogans intelligat id sibi vt indubitatum consuli, qualiter solent rudes, & ignorantes intelli- gere, iniuriam illi facis, si ab ignorantia non remoueas, & verita- tem non manifestes. Præterea omnes petentes consilium esto ex- pressè non rogent, an aliqua ratione excusari à restitutione valeant, tacitè rogant, cum dicunt, an obligati sis restituere: Si ergo cum expressè rogant, an aliqua ratione à restitutione excusen- tur, teneris manifestare aliorum, vel tuam probabilem sententiam excusantem, sic teneris cum absolute de obligatione interro- gant. Nullus enim præsumi debet sibi velle imponere obligatio- nem, cum ab illa possit excusari.

Anon. Petez *suprà*, nec veniale agnoscit, si suam opinionem Confessarius longè probabiliorem reputet: habet enim (inquit) causam suspendendi absolutionem, scilicet, ut vires sua opinio accipiat. Excipit eam, in quo penitens ex precepto Ecclesie communicare tenetur: tunc, inquam, graue onus penitenti imponitur ex denegata absolutione, cum ritè dispositus accedat. Svat. solum dicit esse grauem obligationem, non tamen semper sub mortali. Constat Thom. Sanch. dicens ex paritate materiae veniale esse negare absolutionem, vt si confessio esset ita breuis, aut de leuis venialibus facta; quia tunc non videtur graue onus penitenti imponi, alium confessorem aduocandi. Ioan. Sanch. *disp. 33. n. 54. sine dicit esse mortale, si sit de mortalibus confessio: vnde tacite innuit esse veniale, si de venialibus esset facta.*

6 Ego vetò in hac opinionum varietate existimo probabilis semper esse peccatum mortale negare absolutionem penitenti, quem credis esse ritè dispositum, si ipse in tali negatione non confectat, siue confessio sit de mortalibus, siue de venialibus facta. Et de mortalibus videtur clarum: nam obligare penitentem ad iterum confitendum peccata grauia, habendumque dolorem, est graue onus. De peccatis autem venialibus sic probò. Nam negando absolutionem prius penitentem magno beneficio sacramenti, ad quod habes ius. Ergo peccas grauius. Quòd autem huiusmodi priuationem ipse possit facere reparare, eadem peccata venialia iterum confitendo, non te excusat à peccato, cum hæc reparatio per accidens sit: sicuti non te excusat à graui iniustitia, si dignum aliquo beneficio Ecclesiastico, illo priuare, sciens facillimo negotio aliud æquè bonum posse consequi: quia ad grauitatem culpæ non debet attendi, an possit damnificatus dampnum reparare: sufficit si dampnum factum graue sit. Quòd autem priuatio absolutionis, & fructus sacramenti in confessione venialium graue dampnum sit, & grauis materia, sic probò. Quia si ex voto reuerteris confessionem venialium efficere, & omittes, absque dubio grauius peccas. Ergo signum est esse materiam grauem, obligare penitentem, vel carere fructu ipsius confessionis vel illam iterum efficere.

7 Ex his infero à fortiori penitentem bona fide existimantem, contractum aliquem sibi licere, quique verè licitus est ex aliorum opinione probabilis, esto Confessarius tali opinioni non assentiatur, esse necessario absolucendum, quia accedit ritè dispositus: sic tradit Villalob. *l. 1. sum. tr. 1. diff. 12. n. 2.* & tenentur omnes supradicti Doctores consentire. At si penitens existimet ex ignorantia contractum illum licitum, illicite esset Confessarius penitentem monere licitum esse secundum aliorum opinionem, vt sic à periculo peccandi penitentem remoueat, sic ex Salon. *2. 2. quæst. 62. a. 2. controu. 4. paulo ante solui. argum. docet Th. Sanch. lib. 1. de Decal. c. 9. n. 31.* Quòd si ille contractus omnino est illicitus, debet Confessarius penitentem monere, & si ab illo desistere non vult, in absolutum remittere, vt potè indispotum: sic tradit Barthol. Ledesma *in sua sum. tr. de sac. penit. diff. 14.* Villalobos *suprà n. 4.*

PUNCTUM V.

An in administratione Sacramentorum liceat vti opinione probabilis, & in re minus tuta, relicta probabiliori, & tutiori vel omnino certa.

- 1 Quando pro vtraque parte est opinio probabilis de licito vsu, potes cuiuslibet te conformare. Quæstio procedit quando ex vna parte est opinio valere sacramentum, ex alia est certus eius valor.
- 2 Sacramentum inualidum esse potest ex defectu materia, vel formæ à Christo instituta, vel ex defectu iurisdictionis ab Ecclesia non concessa.
- 3 Proponitur prima sententia negans licere vti opinione probabilis, relicta probabiliori, vel certa de valore sacramenti: & quibus probetur.
- 4 Apponitur supradicta sententia limitatio, vt non procedat in casu grauis necessitatis.
- 5 Secunda sententia vt probabilior defenditur licitum esse vti opinione probabilis, relicta probabiliori, vel certa in administratione Sacramentorum, nisi ab Ecclesia per consuetudinem, vel speciale præceptum prohiberetur sit.
- 6 Explicatur doctrina. & casus, in quibus apparet Ecclesiam fecisse prohibitionem.
- 7 Non licet ministrare Baptismum sub nomine genitoris, & c. ramesi baptizatus consentiat.
- 8 Apponitur quadam limitatio, sed necessaria non videtur.
- 9 Probat non esse necessarium sacerdoti monere suscipientem sacramentum se vti opinione probabilis in eius administratione.
- 10 Satisfit argum. num. 5, adductis.

1 P R o intelligentiâ huius quæstionis aduerto primò non esse quæstionem, quando pro vtraque parte esset opi-

nio probabilis, an licere fiat: tunc enim ex supradictis manifestè constat cuiuslibet licere eligere quam maluerit, neque se periculo morali errandi exponit, contingit in casu contouersio, an motu exhibenti solum signa contritionis danda sit absolutio; aliis negantibus, aliis rectius affirmantibus. Sed quæstio est, quando ex vna parte est opinio de valore sacramenti, ex alia parte non est opinio, sed certitudo valere, v.g. est opinio validum esse Baptismum ministratum sub forma genitoris, geniti, & procedentis ab vtroque. At est omnino certum valere, si ministraretur sub nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti. Item est opinio valide consecrari in typho, vulgo *zentino*: at in paritricio est omnino certum, Matrimonium valere, si contrahatur coram parrocho contrahentium, & in propria parochia, admittunt omnes. At si ipse in aliena parochia assistit, opinio est non valere. Confessio facta simplici Sacerdoti absente proprio in articulo mortis, nemini est dubium valere; at si præsens sit proprius Sacerdos, opinio est: aliæque innumera exempla adduci possent. Difficultas autem est an tunc liceat vti opinione probabilis, relicta certa, & secuta.

1 Aduerto secundò, inualidum posse reddi sacramentum vel ex defectu materia, & formæ à Christo Domino instituta, quem defectum ipsa Ecclesia supplere non potest, vel ex defectu iurisdictionis ab Ecclesia non concessa, qualiter irritatur sacramentum matrimonij celebratum coram sacerdote, qui non sit parrochus contrahentium, & sacramentum penitentis si ministratur à Sacerdote, habente potestatem ordinis, & non iurisdictionis penitentem. His ergo positis.

3 Prima sententia negat, siue inualidum sit sacramentum ex defectu alicuius à Christo Domino requisiti, vel ex defectu alicuius requisiti ab Ecclesia, licere vti opinione probabilis, relicta certa, & secuta in eius administratione. Ita Franciscus Suarez *3. tom. in 3. part. disput. 16. sect. 2. & disput. 21. sect. 4. ad finem. & disput. 4. sect. 1. in fine, & disput. 60. sect. in fine, & tom. 4. disput. 26. sect. 6. num. 5.* Henriquez *1. tom. lib. 1. de sacram. in cap. 9. num. 15.* Bartholom. de Ledesma *de sacram. in genere, dub. 5. conclus. 4.* Petrus de Soto *lib. 1. de instit. sacerdot. lect. 2. de Euchar. Valentia 3. part. disp. 16. quæst. 2. punct. 12. tract. 8. disput. vnic. sect. 5. num. 86.* & alij. Mouentur primò, quia facit irreuerentiam sacramento, cum sine vrgenti causa te exponis periculo illud irritum faciendi, quòd periculum non adest, cum vteris opinione probabilis circa aliquod præceptum: quia tunc non te exponis periculo illud violandi formaliter, etiam si in re vires at si in vsu sacramenti tutam, & certam sententiam de eorum valore relinquis, & probabilis tantum vteris, periculo te exponis irritum efficiendi sacramentum: quam irritationem ex probabilis opinione non poteris euitare, sicut potes euitare malitiam. Et confirmo. Si debens certum aureos solucere creditor in moneta dubia, nullo modo satisfaceres; quia debito certo non potest fieri satis solutio dubia: at constitutus minister sacramentorum debet Ecclesie illa integre ministrare, cum ad hunc finem ab Ecclesia sit constitutus. Ergo non satisfacis, si sub opinione ministras, cum potes sit certo ministrari. Secundo, vsus Ecclesie prohibens ne forma, & materia minus tuta vtiis in sacramento Baptismi, Confirmationis, & Eucharistie, ex aliquo sine prohibet, non ex alio, nisi ex reuerentia sacramenti debita. Ergo ex hac reuerentia prouenit, vt nullas possit vti materia probabilis, relicta certa. Tertio in rebus ad salutem animæ pertinentibus, hoc ipso grauius quis peccat, quòd certis incerta proponit, vt dixit August. *1. de Baptismo, contra Donatistas, c. 3.* Sed qui vtiur materia, & forma sacramentorum probabilis, relicta certa, iam certo incertum præponit. Ergo peccat.

4 Doctores supradicti dicunt intelligendum esse, neminem scilicet posse vti opinione probabilis de valore sacramenti, relicta sententia certa sine graui necessitate: nam illa irreuerentia licitum esse dicunt vti materia probabilis, relicta certa. Qua ratione licet Baptismum in digito paruo ministrare, quando timeret parualis ex vtro egrediens moriturus. Item licet confirmationem ministrare ex oleo benedicto, non mixto balsamo, cum nullatenus balsamum inueniri potest, & viget occasio. Item licet, & debitum est penitentem exhibentem signa contritionis, & iam moturum absolucere, etsi nullum peccatum in specie manifestat. Item licet ministrare Baptismum sub nomine genitoris, geniti, & procedentis ab vtroque. si ex prolatione formæ certæ. Patris scilicet, Filij, & Spiritus sancti mors ministro imminet. In quibus omnibus consentit Ioan. Sanchez *disp. 44. num. 12. in fine, & in princ. cum Anton. Petez certam. 10. scholast. cap. 10. & 13. Salas sect. 27. num. 289.* Suarez *de penit. disput. 26. sect. 6. pna.* Periculum enim irritandi sacramentum sufficiens honoratur ratione necessitatis.

5 Secunda sententia, & mihi probabilior assentit in administratione sacramentorum per se licere vti, sicut in aliis materiis, opinione probabilis, relicta probabiliori, seu certa, nisi ab Ecclesia consuetudinem, vel speciale aliquod decretum prohiberetur sit. Hanc probat, & defendit latè, & eruditè Gabr. Valq. *l. 2. quæst. 19. art. 63. cap. 2. & 3.* Salas *ex eodem quæstion. 21. tract. 8. disp. vnic. sect. 10. num. 96.* sentit esse valde probabile, quamuis

irritationis: qui autem cum probabili opinione operatur nulli se periculo mortali exponit, ac proinde integre debito satisfacit.

Ad secundum respondeo, Ecclesiam in aliquibus casibus prohibere uti materia, & forma probabili, relicta certa, non tam ob reverentiam sacramenti, quam ob alios fines, tum religionis, tum necessitatis fidelium. Et dato quod in aliquibus ob specialem solum reverentiam sacramenti sit ita mandatum; non inde mandatum ad omnes casus debet extendi absque manifesta ratione. Ad tertium dico, D. Augusti, loqui in casu necessitatis graui, tunc in communiter contingentibus. Secundo dico, qui opinionem probabilem certae præponit non incertum, sed certam moraliter certo præponit.

P V N C T U M V I.

An subditus contra propriam opinionem possit, & debeat superiori præcipiente obedire.

- 1 Quid sit certum, quid sub controuersa.
- 2 Licetum tibi est obedire sequendo opinionem probabilem superioris.
- 3 Debes indicare opinionem superioris probabilem esse.
- 4 Communis sententia docet te obligatum esse obedire superiori præcipienti, tamen si imporet rem, quam probabiliter, seu probabilius existimas illicitam esse, vel esse extra eius iurisdictionem.
- 5 Contrarium videtur satis esse probabile.
- 6 Satis fundam. n. 4. adducto.
- 7 Si sub opinione probabili sit superiorum non esse legitimum, adhuc affirmat Sanchez, te esse obligatum in supradicto casu obedire.
- 8 Probabilis est oppositum.

NON est controuersa, quando daretur opinio probabilis ex parte subditi, quod non teneatur obedire, etiam si contraria sit probabilior: tunc enim licitum est ex supradictis amplecti, quæ sibi gratior fuerit, & ita norauit in præsentia Thom. Sanchez. l. 6. in Decalog. cap. 3. num. 7. Sayrus clausi regia lib. 1. cap. 12. n. 6. Torres de instit. disp. 50. dub. 5. n. 9. Ioan. Sanch. disp. 33. num. 28. Pet. de Nauarra l. 3. de restitu. p. 3. dub. 13. n. 239. fin. Neque obstat superiorum tunc iuste præcipere, ut tu tenearis obedire, quia non vndequaque iuste præcipit, sed probabiliter, ac proinde tu probabiliter solum obligatus eris obedire, & probabiliter deobligatus. Ex ignorantia enim, & diuersitate opinionum hæc diuersitas in operando oritur, ratione cuius datur bellum iustum ex utraque parte. Controuersia ergo solum est, an quando existimas probabiliter rem tibi imperatam illicitam esse, possis, & tenearis obedire?

2 Negat te posse in supradicto casu obedire. Adrian. quod l. 2. p. 3. qua ageres contra propriam conscientiam.

Sed hæc sententia merito ab omnibus reicitur. Si enim, ut supradictum est, relicta propria opinione probabiliori licet tibi amplecti alio, tum opinionem probabiliorem, quare non poteris opinionem probabilem superiorum amplecti. Et ita tenet Cordub. 99. q. 3. q. 96. Anton. Perez certam. 10. scholast. n. 115. Valq. disp. 62. cap. 6. Azor. lib. 2. c. 1. quest. 9. c. 19. q. 6. Thom. Sanchez lib. 6. in Decal. 3. n. 6. Salas 1. 2. tract. 8. disp. unic. sect. 8. n. 76. & constat manifeste ex Augusti. relato in c. quid culpatur, 23. quest. 1. ibi. Vir iustus si forte sub rege homine etiã sacrilego, militet, recte potest illo inuente bellare, si quod sibi iubetur, vel nõ esse contra Dei præceptum certum est, vel non utrum sit, certum non est. Ecce qua ratione dicit Augusti. posse subditum superiori obedire, quoties illi certo non constat esse contra Dei præceptum. Idemque probari potest argum. c. si virgo, 34. q. 2. ibi: Si virgo nupserit nesciens viro alieno si semper nesciat, nunquã ex hoc adultera erit, si autem sciat, ex tunc adultera esse incipit. Ergo conscientia de nullitate iuri alterius requiritur, ut non possis illi conformare.

3 Debes tamen, ut possis contra propriam opinionem operari, eformare iudicium practicum de probabilitate opinionis superioris: quia necessario debes iudicare saltem probabiliter, tibi esse licitum hic, & nunc obedire; alias contra propriam conscientiam regulantem actiones procederes: & ita docuit Valq. disp. 62. c. 6. n. 32. c. 33. & Azor. lib. 2. c. 17. quest. 9. Hoc autem iudicium existimant supradicti Doctores non debere subditum desumere, ex eo quod superior sit, & præcipiat: neque enim dignitas præcipientis facit probabilem opinionem eius quod præcipit, sed quia aut subditus scit ab aliis Doctoribus illud ut probabile haberi, vel superiorum doctum, & prudentem esse, qui nisi probabiliter ductus rem illam non præcipiet: quod semper existimandum est, quotiescunque de iniustitia præcepti non constat consentit Villalobos 1. tom. sum. tract. 2. disp. 11. n. 3. neque dissentit Thom. Sanch. supra n. 6. et si videatur contrarius.

4 Maior difficultas est, an tenearis obedire, cum tibi superior imperat rem, quam probabiliter, (sa probabilius existi-

mas esse illicitam, vel esse ex his, quæ sunt extra eius iurisdictionem? Communis sententia est te obligatum esse obedire: ita Valquez 1. 2. disp. 62. c. 6. cum Corduba l. 3. q. 9. initio. Salas tract. 8. disp. un. sect. 8. n. 76. Syluest. verb. conscientia. q. 3. Sayrus l. 3. in clausi regia, cap. 12. n. 2. Anton. Perez certam. 10. scholast. num. 115. Thom. Sanchez lib. 6. in Decal. c. 3. n. 3. Villalobos 1. 1. sum. tract. 1. disp. 11. n. 3. Azor. tom. 1. lib. 2. instit. c. 17. quest. 9. & alij.

Hanc sententiam probant Doctores communiter. Primò, in supradicto casu potes obedire. Ergo tenearis: quia subditus teneatur parere, quoties absque peccato id facere potest. Et confirmo. Superior habet ius præcipiendi cum saltem ex probabili ratione moueatur. Ergo tenearis ei obedire; aliàs non leuis esset consilio inter superiorum, & subditum, nullaque communis gubernati posset, si ob probabilem opinionem subditus exculandus esset ab obedientia, teneanturque superiores numquam præcipere, nisi euidenti iustitia ducti, cæque inferioribus manifestata: quod videtur esse contra Aug. in cap. quid culpatur, 23. q. 1. Hæc tamen rationes efficaces non sunt æque enim militant in casu quo subditus probabiliter opinaretur non esse obligatum obedire, tunc, inquam, & superior præcipere potest, & tamen ipse non teneatur parere neque obinde consilio aduenit communitati, cum quilibet iure proprio utatur, & casus non sint ita frequentes: non enim ita frequenter contingit probabile esse, rem imperatam illicitam esse, vel excedentem superioris iurisdictionem, ut possit subditus ab obedientia excusari. Ratio efficax huius sententiæ ea est. Superior eo ipso, quo superior est, ius imperandi habet non solum quæ clarè sunt licita, & honesta; sed ea quæ sub opinione honesta sunt. Quod constat ex supradicto c. quid culpatur, ubi Augusti. solum expostulat, ut possit superior præcipere, & possit subditus obedire, quod certum non sit rem imperatam esse contra Dei præceptum. Ergo si certum est superiorum in tali casu habere ius imperandi, etiam debet esse certum, obligandum esse subditum, cum hæc correlatiua sint. Et confirmo. Et si probabile sit coniugi matrimonium bona fide contractum inualidum esse, non tamen videtur probabile de obligatum esse reddere debitum petenti, aliàs licet spoliare possidentem iure acquisito ob probabilem opinionem. Ita videtur dicendum in præsentia, Et si probabile sit rem imperatam illicitam esse, vel excedentem limites rerum, quas superior imperare potest. At non videtur probabile te posse non obedire, si imperetur, sicuti si probabile tibi esset rem à me possessam esse tuam, non tamen ex hæc probabilitate me poteris illa spoliare.

5 Verum etsi hæc communis sententia in praxi semper consulenda sit, audeo tamen affirmare valde probabile esse te obligatum non esse superiori præcipienti obedire, quando opinionem habes probabilem illicitam rem esse imperatam, vel excedentem eius iurisdictionem. Moueor primò licitum subditum esse non parere superiori præcipienti, quando est opinio probabilis non esse obligatum parere, sed quando est opinio probabilis, non esse licitum quod imperat, vel esse extra eius iurisdictionem, est opinio probabilis non esse obligatum parere. Ergo. Probo minorem: quia probabilitas opinionis de obligantis subditum obedire, in nullo alio capite efficaciori fundari potest, quam in eo, quod probabile sit rem imperatam illicitam esse vel extra superioris iurisdictionem. Et confirmo: ideo quando est probabilis opinio non teneari subditum obedire, deobligatur subditus ab obedientia in sententia Thom. Sanchez, quia possessio superioris in illa materia vocatur in dubium, sed similiter vocatur in dubium potestas superioris, cum probabilis est opinio illicitum præcipere, aut eius iurisdictionem excedens. Ergo. Secundo, nunquam superior fuit in possessione imperandi illicitum, aut excedens eius iurisdictionem, ut ex ipsis terminis constat. Sed est probabile hoc esse illicitum, vel excedens eius iurisdictionem. Ergo est probabile non habere superiorum ius præcipiendi. Ergo est probabile non teneari subditum obedire. Tertio, non potest superior stricte obligare subditos suo præcepto; quam Christus Dominus, & Ecclesia obligat suis præceptis, sed quoties aliquis iudicat probabiliter sub materia præcepta rem aliquam non contineri, illa non obligatur: hæc enim ratione non teneatur quis facere peccatum, quod probabiliter, ratione credit non esse mortale, vel esse iam confessum, ut multis allegatis docet Thomas Sanchez l. 1. in Decalog. cap. 10. num. 76. quia licet præceptum de confessione integre faciendi possideat, ab illo tamen excusatur sequendo opinionem probabilem: quia in tali casu probabiliter existimat non possidere. Ergo licet superior ius habeat præcipiendi, quia tamen non habet ius certum præcipiendi, quod est probabiliter illicitum, sed solum habet ius probabile, ideo subditus probabiliter deobligatur.

6 Ex his patet solutio rationis adductæ pro communi sententia. Dicimus namque superiorum habere ius præcipiendi quod est licitum certò & indubitabiliter; quod vero sub opinione tarum licitum est, etiam sub opinione ius habet. Quapropter D. Augustinus in cap. quid culpatur, nunquam dixit teneari subditum Regi præcipiente obedire, quoties certum tibi

nunciata, & adiudicato sibi regno posse regnum occupare, & armis, si opus est propugnare, mihi nullo modo probatur, si de sententia proprie dicta sermo sit. Primum, quia ipse supremus Princeps superior non est alio rincipi de regno contendente. Ergo non potest index esse illius, illiusque sua sententia ligare. Secundò alius contendens non tenetur apud hunc rationes suæ iustitiæ allegare, quomodo ergo contra inauditam partem poterit iustam ferre sententiam; & ita tenet Vasquez *illo cap. 3. num. 11. & Salas num. 123* reputantque contrarium improbabile. Quapropter alij dicunt supremum Principem de regno cum alio tertio contendente, esse non posse aduersus illum sententiam ferre, potest tamen inutiliter sibi regi consulere. Quod si ipsi dicant efficacius ius habere ad regnum virtute huius maioris probabilitatis posse regnum possidere; & si impediatur à possessione, armis iniuriam vindicare, ita tenet Victoria *supra*, etiam quando alius est in legitima possessione, & Suarez *de charit. dispur. 13. de bello, sect. 6. numer. 2.* Villalobos *tom. 1. sum. tract. 1. diff. 17. num. 7. & 8.* Ratio esse potest, quia index pro illo, qui ius efficacius habet, debet sententiam ferre: est enim sententia actus iustitiæ distributivæ, in qua dignior est preferendus. Est autem dignior, cui probabilius ius fauet. Ergo pro illo erat sententia ferenda. Loco autem sententiæ ferendæ in supremis Principibus succedit declaratio maioris iuris, & probabilitatis. Ergo facta hac declaratione quasi per sententiam, sibi est regnum adiudicatum. Poterit ergo tunc illud tentare possidendum, & impediens armis oppugnare. Item facta hac declaratione iura non sunt paria, ut melior sit conditio possidentis.

5 Verum hic modus dicendi (etsi probabilis) mihi non satisfacit. Negari enim non potest alteri Principi suos etiam Consiliarios dicturos efficacius ius habere in regnum, præcipue cum illi fauet possessio. Quod ergo consilium ex his est executioni mandandum? Nulla ratio est, quare magis vnum, quam aliud: utrumque autem mandati executioni non potest, neque ratio naturalis dicere potest, ut mandetur executioni consilium illius, qui potentior fuerit: alius ius regnandi ex armis metiendum esset: quod barbarum est, & contra naturam rationalem, illique diceretur efficacius ius habere, qui potentior armis esset.

6 Propter hæc dicit Bannes 2. 2. & quest. 40. art. 1. dub. 4. *Et dub. 5. concl. 3* & Eman. Rodrig. in *sum. cap. 124. n. 3. conclus. 2.* Villalobos *tom. 1. tract. 1. diff. 17. numer. 4.* pro qualitate dubij regnum diuidendum esse, & vnum principem alteri recompensationem facere debere, quod si diuisioni, seu recompensationi non consentiat alius, opugnari posse. Sed neque hæc mihi probatur. Nam, ut bene ait Molina. *tom. 1. de iustit. tract. 2. dispur. 103. §. mihi verò Salas supra numero 130.* quia est in possessione legitima, nunquam cogitur rem cum alio diuidere, aut recompensationem facere, neque iudex qui non est arbiter ad hanc diuisionem, seu recompensationem, solet litigantes cogere: non est ergo cogendus, qui regnum possidet. Et licet iuste possidens cogatur aduersarium efficacius ius ad regnum habere (quod difficile est, & ratio contingit) si tamen ei certum non est facta diligentia requisita, & semota omni passione: adhuc existimo probabilitatis obligatum non esse regnum diuidere (etsi contra affirmet Molina, §. *illud liberent.*) quia ratione possessionis vincit quodlibet ius alterius probabile, neque tenetur se à regno, vel parte illius spoliare, quousque sententia adueniat, quæ ut lites viuentur, & pax conferretur, solet vni potius, quam alteri rem applicare: etsi uterque feret æquale ius habeat. Item esset non leuis controuersia in assignanda parte, quæ tradenda esset contrario. Adde regnum diuidere contra consensum ipsius regni, graue malum, & perniciosum regno esset: non est ergo admitendum. Quæ ratio etiam probat, neque ante vilius possessionem esse regnum diuidendum, sicut nec maioratus diuiditur, cum duo super illo contendunt. Est ergo controuersia alio modo definienda.

7 Dicendum igitur est: si litigantes super aliquo regno, partes sunt ipsius regni, illique subditi, tenentur iudicio renniscere: quia ipsum regnum index est talis controuersia, sic Villalobos *supra numer. 19.* Molina, §. *quando autem.* Villalobos *supra num. 7. circa finem.* Si verò vnus sit supremus Princeps, & alius qui fortè possidet, pars regni præteriti, existimant Vasquez *supra* & Perez *numer. 109. circa finem.* item decidendam esse ab ipso regno hoc est ab ipso, qui mortuo Rege ex controuersia definiti debet legibus ipsius regni, & legum illarum nullus videatur legitimus interpretes præter regnum ipsum, ab ipso regno debet definiti. Neque obstat esse supremum Principem nemini subiectum, nam illa causa regno subici debet: sicuti subicitur Gallis legibus, & iudicibus Hispaniæ, cum contra Hispanum de aliqua hæreditate Hispana contendit. Huic modo dicendi non requiescit Molina, §. *adverte.* neque Suarez *de charit. dispur. 13. de bello, sect. 6. numer. 6.* quia sæpè Princeps supremus suspectos habet iudices externos, neque tenetur stare iudicio eorum, quos ipse non constituit ad iudicandum

Affirmat ergo Molina non esse definiendam rem iudicio regni, sed tractandam esse, ac si inter duos principes supremos, vel duas respublicas exemptas ageretur; quia ille Princeps supremus non videtur teneri se subicere sententiæ late à republica. Mihi tamen sententia Vasquez magis probatur adhibita eius moderatione, scilicet quemlibet ex litigantibus posse iudices ordinarios regni reculare, si eos suspectos sibi esse prudenter existimat: neque enim ius quod quilibet persona particularis habet, negandum est iis litigantibus: quod si in tali reculatione, & assignatione aliorum iudicum non velit alius consentire, poterit iniuriam sibi factam armis vindicare.

8 Ex his à fortiori inferitur, si ius moueatur super aliquo comitatu subdito alicui regno, vel Regi, omnes litigantes, etiam si sint Principes supremi, teneri stare iudicio illius regni, vel Regis, sub cuius ditione comitatus illic est positus. Nam cum controuersia hæc definiti debeat aliqua regula, & hæc non potest esse alia, nisi leges ipsius comitatus, harum autem interpretes non posse esse alius magis legitimos, quam qui esse condidit, efficitur sanè iudicio illius standum esse. Deinde occupans comitatum subditus efficitur illius regni, sub cuius ditione est. Ergo debet Regi offendere titulum sufficientem occupandi eius terram, alias dum Regi non offenditur, potest Rex illam à suo territorio expellere. Est ergo res definitiua ab ipso Rege, & ita tradit Vasquez *illa disp. 64. n. 18.*

9 Quod si controuersia sit inter Principes supremos, aut respublicas superiores non agnoscentes, & nullus est in legitima possessione regni, & pro vtraque parte sunt variae rationes, acque est evidens, cuius sit regnum adiudicandum: affirmat suar. *sect. 11. n. 4.* communior sententiam esse, vnumquemque habere ius ad primum occupandum, neque esse inconueniens fieri bellum iustum ex vtraque parte, cum interponatur ignorantia. Ratio adducitur, quia in tali casu potest iudex, cui vellet, regnum applicare. Ergo quilibet supremus Princeps sibi applicat. Verum hic modus dicendi à Suarez non probatur, nec mihi probandus venit. Nam esto iudex ob seruandam pacem respublice possit vni ex litigantibus rem applicare, tamen efficacius ius non habeat, sed solum æquale, (quod non est certum). At quilibet Rex applicat sibi non potest, quia vnus applicatio non excludit alterius applicationem. Ergo ratio naturalis non potest vtrique tribuere ius integrè rem sibi viadandi. Debet ergo Reges ij ab aliquo tertio expectare definitionem. Neque quilibet Rex ex consilio sapientium sui regni moueri potest ad regnum occupandum, quidquid dicat Suarez *n. 6.* quia sequitur idem inconueniens, ac si quilibet Rex sibi signum applicaret. Quocirca, ut supradicibam, definienda est controuersia à iudicibus ipsius regni vacantis, vel si aliquis ex litigantibus eos suspectos habeat, & recuset, debent iudices arbitri designari, quorum iudicio standum est, neque interim bellum moueri potest, cum nullus alteri iniuriam faciat, quæ debeat bello vindicari: sic Vasquez *supra n. 18.* Ioan. Sanch. *disp. 44. n. 56.* Quod si durante huiusmodi dubio neque res decisa per sententiam arbitri, aut per compositionem vnus tentaret regnum occupare, aliumque excludere, hoc ipso iniuriam alteri faceret, quam posset iuste repellere, & eo titulo iusti belli rem totam occupare: sic Suarez *sect. 6. n. 4.*

10 Aduerto in huiusmodi casu probabile esse regnum manere liberum, & posse se modo respublicæ exemptæ gubernare, aut Regem alium à litigantibus eligere: ita docuit Salas *1. 2. tract. 8. disp. vn. sect. 13. n. 128.* Ratio videtur esse: cum enira litigantes ius incertum habeant, videtur respublica succedere, utpote carens certo successore: neque tenetur alteri illorum regnum adiudicare, cum non sit certum illi debere. Diuidere autem regnum inter litigantes, & in grauem perniciem respublicæ cederet, cuius damnum præferendum est cuiuslibet specialii.

11 Causa igitur apud iudices regni vacantis, vel arbitros agitata, & adiudicato regno vni ex litigantibus, poterit ipse, pro quo sententia lata est, illud occupandum intrare, etsi condemnatus resistat, bellum aduersus illum mouere: quia tunc ius est illi certum euidencia legali. An autem debeat expectare vltimam sententiam, variant Doctores. Perez *certam. 10. scho. last. n. 109.* affirmat non esse obligatum expectare vltimam sententiam, etsi dandus esset, sed eo ipso, quod pro illo est data sententia aliqua, efficitur ius firmius habere: quando autem certum est pro aliquo ius firmius esse, potest rem intrare possidendam, & tenetur in idem consentire Suarez *disp. 13. sect. 6. n. 2.* Mihi tamen probabilius apparet, si sententia illa appellationem, seu supplicationem admitteret, non posse virtute illius regnum intrare possidendum, alius vt quid expectanda est vltima sententia: Et appellatio executionem sententiæ non suspenderet, si non obstante supplicatione, vel appellatione armis exequitur.

12 Sed inquires quod ius censendum est probabile, & litigiosum, neque armis definiendum? Respondeo quando apud imprudentes probabile censetur, etsi negotium inter particulares ageretur, nullus censetur contra iustitiam item moueri: ita tradit Vasquez *illo cap. fin. & Villalobos 1. 1. sum. tract. 1. diff. 17. n. vlt. fine.*

13. Vltimo pro hac materia dicendum est, quando alicui certum est regnum sibi competere, & alius in legitima possessione existit, monere debet possessorem, vt dimittat allegatis...

PUNCTVM VIII.

Quam probabilitatem de iustitia belli debeat habere miles, vt possit, teneaturque militare.

- 1 Vbi non constat de belli iniustitia, possunt subditi milites obedire & qui ij sint.
2 Non teneatur inquirere de iustitia belli, si nulla eis dubitandi ratio sit proposita. Secus si grauis dubitandi ratio proponatur.
3 Milites non subditi pugnare non possunt, nisi eis de iustitia belli constet secundum communem sententiam.
4 Valde probabile est eodem modo hos milites bellare posse, ac subditos.

1 Sermo potest esse de militibus subditi Regi bellum inferenti, vel de militibus non subditi. Si sermo sit de militibus subditi, quoties illis non constat de belli iniustitia, possunt obedire...

Respondet cum Suar. supra sect. 6. n. 9. si dubium sit negatiuum hoc est, si nulla specialis ratio de iniustitia illis repræsentatur, possunt auctoritate sui Principis militare...

3 Verum si milites subditi non sunt, certum est non tenentur obedire. An autem possint causa non examinata, difficultas est.

4 Nullominus valde probabile est eodem modo huiusmodi milites bellare posse, ac possunt subditi; neque aliquam esse inter illos differentiam, tenet expressè Vict. n. 24. Suar. disp. 13, sect. 6. n. 12. Valquez illo c. 13. & inclinat Nauarr. illo d. 12. Ratio est, quia cuiuslibet licitum est alterum iuuare in...

te, quæ præsumitur iusta, præcipuè cum non leue emolumentum inde accipiat. Cum igitur bellum præsumitur iustum dum de iniustitia non constat, efficitur posse quemlibet in illo iuuare. Et ex his soluitur supradicta ratio. Fateor enim ex bello grauissima damna oriri, ideòque in autore illius morale requiri certitudinem de iustitia; at in iuuante sufficit, si probabile sit hanc certitudinem in autore esse. Debet autem esse probabile, quoties de iniustitia non constat: & Princeps vti Christianus, bonæque æstimationis habetur.

Ad reg. 19. respondeo cuiuslibet militi importare locare operas suas in bello, neque se immiscere rei periculosa moraliter, cum ex probabili opinione operetur. Quæ omnia à fortiori procedunt in bello non purè aggressiuo, sed defensiuo: in hoc enim clarum est sufficere militibus iustitiam aggressiuentis incognitam esse; vt merito probabiliter iudicent adiuuare posse se defendentem: ideòque caute dixit D. Ambrosius relatus in cap. denique. 14. quæst. 5. si non potest subueniri alteri, nisi alter lædatur, commodius esse neutrum iuuare: non dicit non posse te iuuare alterum, se commodius esse abstinere. Quod si in adiutorio peti intercessionem, de quo ibi, consultus est abstinere à subuentione vnus cum ratione alterius, à fortiori in adiutorio pro bellum. In neutro tamen est obligatio.

PUNCTVM IX.

Quam opinionem debeat sequi Medicus in medicamentis adhibendis.

- 1 Tenetur Medicus medicinam certam, relicta probabili, & dubia adhibere infirmo.
2 Quando nullum medicamentum est certum, tenetur Medicus probabile adhibere, & illo deficiente, applicare dubium.
3 Illicitum est experientiam facere in infirmis, an sint medicamenta salutaria, vel nocua.
4 Affirmant aliqui licere medicinam, de qua æquè dubitatur, an profutura, vel nocitura sit, applicare infirmo desperato.
5 Negatiua sententia communior est, & probabilior.
6 Satis sit fundam. n. 4. adducto.
7 Negant plures licere Medico vti medicina, quam minus probabiliter credit profuturam, relicta ea, quam probabilius credit.
8 Contrarium vt probabilius defenditur.
9 Potest Medicus agris consulere medicinam, quam alij doctiores salutiferam putant, etsi ipse eis non assentiatur.
10 Assistentes infirmo peccant, si relicta remediis à Medico assignatis, vtuntur iis, quæ sibi videntur.

1 IN medicinis adhibendis alie reputantur certò allaturæ salutem, alie solum probabiliter, alie sub dubio. Vt ergo certa ab incertis sepatemus, primò certum est, apud omnes teneri Medicum adhibere ægrotò, si potest medicinam certam, relicta probabili, & dubia: quia tenetur ratione sui officij, & charitatis ægrotantis saluti prospicere, & nullo modo eum periculo exponere, in ritòque infirmus conueneretur de Medico potente secutum medicamentum applicare, si applicet solum probabile. Neque obstat quemlibet posse sequi opinionem probabilem, vt possit Medicus relicto medicamento certo vti probabili: non enim est opinio probabilis de tali vti, etsi sit opinio probabilis de utilitate medicamenti.

2 Secundo, quando nullum est medicamentum certum, tenetur Medicus probabile adhibere, & quando nullum est probabile, tenetur dubium, modò certum nulli periculo infirmum exponere, & ex alia parte potest illo remedio adhibito ab infirmo liberari. Ergo est applicandum: ita Thomas Sanchez lib. 1. in Decalog. c. 9. n. 42. cum Valent. 2. 2. disp. 3. q. 10. punct. 2. col. 665. vers. altero modo. Quando dubium æquè est, an nociturum, vel profuturum sit medicamentum, dicemus statim.

3 Tertio est certum, illicitum esse Medicis experientiam facere de medicamentis, an sint salutaria vel nocua, etiam in ægrotis desperatis. Tum quia nemini licet morte proximam scientiam consequi. Tum etiam quia sic operans dubius est, an mortem acceleraturus sit medicamento. Ergo quantum est ex se, accelerationem intendit. Ergo peccat, sic docet Azor. lib. 1. in sit. moral. cap. 17. quæst. 1. Corduba lib. 3. quæst. 5. Anton. Perez certam. 10. scholasti. num. 87. Villalobos tom. 1. summ. tract. 1. diff. 16. n. 1. & 4. Valquez 1. 2. disp. 64. cap. 4. Salas ibid. tract. 8. disp. vnica. sect. 14. num. 136. circa finem. Thomas Sanchez lib. 1. in Decalog. cap. 9. num. 38. Nauarr. summ. cap. 25. n. 51. Sayrus lib. 1. in clauis regia. cap. 10. n. m. 6.

4 Duplex tamen est difficultas. Prima an liceat ægrotò, de cuius salute desperatur, medicinam dubiam applicare, id est, de qua æquè dubitatur profutura, e. an nocitura sit? Affirmant vt probabilius Thomas Sanchez lib. 1. in Decalog. cap. 9. num. 39. cum Valent. 2. 2. disp. 3. quæst. 10. punct. 2. vers. non improbo, col. 664. Mouentur, quia ex applicatione huiusce...

DE CASTRO PALAZO TOM. I. LIB. I. CAP. I.

Medici solum sequi potest periculum accelerandi mortem aegro, qui te ipsa morturus erat. At hoc periculum sufficienter compensari videtur spe, etsi dubia, de eius salute. Ergo poterit Medicus tale remedium applicare; imò, ut sentit Sanchez, teneat. Explico supra dictam rationem. Damnum, quod evenire potest ex tali applicatione, est, quod infirmum breviori tempore moriatur, v.g. moriturus erat intra tres dies, intra duos moriatur. Utilitas autem quae sperari potest, est vita plurimum annorum. Ergo non sit contra charitatem infirmo debitam, si periculo ita exiguo exponatur ob tam gravem utilitatem. Et confirmo exemplo correctionis fratrum, quam diximus peccatori constituto in extremis adhibendam esse cum dubio an profutura, vel nocitura sit, eo quod damnum quod timeretur, videretur esse longe minus utilitate sperata: timeretur enim aegrotus ob novum peccatum condemnandus, qui alias condemnandus erat, utilitas autem, quae speratur, est vitatio aeternae condemnationis. Ergo similiter, &c.

5 Nihilominus communissima sententia, & mihi, quia communior, probabilior, negat licitum esse Medico applicare medicamentum, de quo dubius omnino est, an nociturum, vel profuturum sit, sed necessario requirit, vel quod certus sit non obfuturum, vel quod probabile sit profuturum: teneat hanc sententiam Abbas in *causa nos. de homic. §. ad ult. n. 4.* Innoc. *ibi n. 1.* Anton. *n. 5. Sylvest. verb. Medicus. q. 4. dicto 1.* Angel. *n. 2. Sayr. in clavi regia lib. 1. c. 10. n. 9. 10. & 11. Salas 1. 2. r. 8. d. sp. vic. sed. 14. n. 136. Valq. q. 19. art. 6. disp. 64. c. 4. n. 22. Azor. lib. 2. institut. moral. cap. 17. quast. 1. Anton. Perez certam. 10. scholast. n. 88 §. mihi. Villalobos tom. X. summ. tract. 1. d. ffie. 16. num. 1. idem, meo iudicio, teneat Corduba lib. 3. qq. 9. 5. post. 2. profess. vers. pro declarar. Man. 2. tom. sum. cap. 5. n. 6. conclus. 4. quamvis à Thom. Sanch. referantur pro sua sententia, sed immerito, cum necessario postulent probabilitatem de fructu medicamenti, etsi non ita certam. Ratio est, quia applicans medicamentum, de quo nullam probabilitatem habet esse profuturum, sed potius dubitat, an nociturum sit, quantum est ex se, applicat causam efficacem mortis. Ergo non est licita talis applicatio. Confirmo, Ideo omnes Doctores negant Medicis licitum esse infirmis desperatis medicamenta experiri, quia per hanc experientiam, manifesto periculo infirmum exponunt eius mortem accelerandi. Sed idem prolixum est in praesenti casu. Ergo adde, qui dubius est, an nociturum, vel profuturum sit medicamentum, non format iudicium de eius nocimento, vel utilitate, sed haeret suspensus ac proinde propriè, & in rigore necesse an utile sit, an damnosum? Ergo cum applicat, applicat ad experiendum. Experientiam autem facere de medicamentis est omnino licitum. Ergo. Verùm si utcumque Medico probabile sit remedium profuturum, poterit illo uti, ut ferè omnes Doctores supra relati tenent: quia tunc non morali periculo mortis infirmum exponit, sed probabili spei salutis. Tandem ipsemet Thomas Sanchez videtur retractasse sententiam num. 42. in fine. At enim, quando est par, aut ferè par mortis periculum, siue adhibeatur medicamentum, siue non, non licet. Quod credo, quando non adest probabilitas aliqua, fore ut proficiat.*

6 Ex his respondeo ad rationem, & primam confirmationem oppositae sententiae. Admitto in hec minam existimationem levioris considerationis esse, exponere aegrotum privandi periculo uno, vel altero die vita, quam exponere spei consequendi vitam per unum, vel duos annos. At non debent fieri mala, ut inde eveniant bona: qui enim infirmum exponit periculo accelerandi mortem, periculo mortis exponit, quod in tristesce malum est.

Ad secundam confirmationem respondeo correctionem non esse causam per se illius novi peccati, & maioris condemnationis, quod in peccatore timeretur, quod omnino est per accidens, ac proinde numquam dici potest corripiciens exponere peccatorem periculo maioris condemnationis. At medicamentum per se est causa accelerationis mortis, illudque applicans censetur morali periculo mortis infirmum exponere.

7 Secunda difficultas, an liceat Medico uti medicamento, quod credit minus probabile, esse profuturum infirmo, relicto eo, quod probabilius credit, profuturum? Supponitur non esse medicamentum aliud certum.

In hac quaestione existimat Thomas Sanchez lib. 1. in Decal. cap. 9. n. 41. ex obligatione charitatis, non tamen iustitiae, teneat Medico applicare medicamentum, quod probabilius credit profuturum idem teneat absolute non distinguens, de qua obligatione, Sorus lib. 3. de iust. quast. 6. art. 5. ad 4. Salon. 2. q. 63. art. 4. controuers. 2. ad 2. Villalobos tom. 2. sum. tract. 1. d. ffie. 16. n. 6. Valquez 1. 2. disp. 64. cap. 4. sine Suarez tom. 2. in 3. part. disp. 21. sect. 4. sine & tom. 4. disp. 16. sect. 6. num. 5. Ratio esse potest, quia charitas proximi obligat Medico, ut certiori modo, quo possit, eius saluti prospiciat. Si ergo omnino probabiliori medicamento, probabile tantum applicet, non curat infirmum meliori modo, quo potest. Ergo.

8 Verùm contraria sententia mihi probabilior apparet, scilicet non teneat Medico applicare infirmo medicamentum, quod sibi videtur securius, & probabilius profuturum, sed pot-

se applicare illud quod existimat probabile, & in aliorum opinione probabilius, & securius, ita docet Arag. 2. 2. q. 63. art. 4. dub. penult. Azor. lib. 2. instit. moral. c. 17. quast. 1. Salas tract. 8. disp. vic. sect. 14. n. 138. referens verba Azor. Montefines disp. 19. quast. 5. n. 214. Ioan. Sanch. in selett. disp. 44. num. 36. Moueoz primò, quia alij Medici applicantes illud medicamentum ritè operantur, cum existiment probabilius esse profuturum. Ergo ex aliorum opinione poteris tibi operari. Secundo non semper quod tibi probabilius apparet, est probabilius, & in te securius, saepe conueniens esset ob salutem aegrotantis alieno te iudicio conformare. Tertio, graue onus tibi esset impositum, si semper deberes sequi, quod probabilius tibi apparet: teneris enim examinare causas probabilitatis maioris, cogeresque quolibet momento medicamentum variare, cum in hoc iudicio de maiori probabilitate variatio continua solet esse. Quod enim modò probabilius apparet, sequenti die non sic repraesentatur. Item posses pro libito tibi imponere, vel auferre obligationem, cum possis quod modò iudicas probabilius, iudicare minus probabile. Quarto applicatio talis medicamenti non est contra obligationem Medici ratione sui officij, ut Thomas Sanchez fatetur, quia neque est temeraria, neque imprudens, sed secundum regulas artis. Ergo neque est contra charitatem. Charitas enim solum obligat potest Medico, ut suo officio satisfaciat. Quapropter existimo, si charitas obligat Medico, ut certiori modo, qui sibi videtur infirmum curare, etiam ad id ex iustitia obligari. Efficitur ergo ex neutro capite obligatum esse curare infirmum certiori modo, qui sibi videtur, sed solum esse obligatum ex charitate, & iustitia, ut certiori modo, quo possit, vel secundum suam facultatem vel secundum sententiam aliorum, infirmum curet.

9 Ex quo sit posse aegris consultare medicinam, quam alij doctiores salutiferam putant, etsi ipse eis non assentiar, quò potest deponere propriam opinionem, & aliorum sententiam se conformare. Sic Thomas Sanchez super num. 41. cum Nauar. cap. si quis autem de poenit. disp. 7. n. 74. & 75. in solut. ad 3.

10 Aduertit optimè Villalobos tom. X. summ. tract. 1. d. ffie. 16. circa fin. assistentes infirmo saepe peccare posse mortaliter, quando relicta remedia assignata à Medico, aliis pro sua voluntate vruntur, & aquam, & vinum infirmo propinant, ut eius voluntati satisfaciant. Exponunt enim infirmum absque ratione manifesto periculo moriendi saltem citius.

PUNCTVM X.

Quam opinionem iudex possit, teneaturque sequi in iudicando.

- 1 Casus proponitur.
- 2 Si probationes efficaciores habens ratio iuris, quam facti, pro te est sententia ferenda: si aequales, inter vtrumque est diuidenda, tamen si alij sentiant penes iudicem esse applicare cui voluerit.
- 3 Explicatur doctrina.
- 4 Quando sub opinione est positum, an probationes ex parte facti aequales sint, vel sub opinione est positum, cui magis ius faueat negant plures posse iudicem, cui voluerit applicare.
- 5 Contraria sententia communis est, & amplectitur.
- 6 Stantibus diuersis opinionibus de iure partium, aliqui affirmant te posse relicta tua opinione probabiliori, probabile aliorum amplecti si iudex supremus sit, secus si inferior.
- 7 Probabilius posse iudicem quemlibet iuxta opinionem aliorum probabile iudicare.
- 8 Satisfit contrario fundamento num. 6. adducto.
- 9 Sententiam debet ferre iudex secundum ea, quae allegata sunt, non qua allegari poterant.

1 Ponendum est posse esse opiniones tam circa factum quam circa ius ex facto ortum, v.g. contendis cum Petro super hereditate, probas ad te pertinere, probat ipse similiter, poterit esse opiniones circa probationes factas, quoniam ex illis efficacior sit, an tua, an Petri? Poteunt etiam circa ius ipsum versari opiniones nulla de facto dubitatione posita, v.g. certum est tibi relicto esse legatum in testamento minus solemnium, controuersum est inter Doctores, an tibi sit applicandum: factum, inquam, est certum, ius tamen sub opinione. Item controuersus de hereditate cum Petro, eo quod tu conlanguineus sis Ioanni, qui decessit absque liberis, Petrus similiter contendit eodem titulo conlangunitatis, licet non in eodem ordine, factum est certum, ius tamen sub opinione. Item accusatus de delicto, capitur informatio, possunt esse opiniones supposita informatione de quantitate, & qualitate poenae delicto interroganda. His positis.

1 Dico primò, si certum sit te efficaciores probationes habere, tam iuris, quam facti, necessario debet iudex pro te sententiam ferre, quia debet iudicare secundum allegata, & probata: quae cum certum sit pro te efficaciora esse, pro te est sententia ferenda, sic omnes Doctores. Verùm si ex parte facti constat

ex tua opinione tibi probabiliori visa, alterius firmius habeat, non censeatur absolute firmius ius habere, ac proinde non cogetur pro illo sententiam ferre.

9 Aduertit autem optimè Valquez *suprà*, & ex illo Sanchez *cap. 9. in Decalog. num. 48.* iudicem in eligendis opinionibus attendere solum debere quæ allegata sunt, non quæ allegari possunt. Neque posse alicui parti quæ allegare, vel probare debeat, aperire, cum hoc sit officium non iudicis, sed Aduocati.

PUNCTVM XI.

Quam opinionem sequi possit Aduocatus.

- 1 Qui censeant, & qua ratione, te non posse esse Aduocatum actoris contra reum in causa probabilis.
- 2 Contrarium approbatur.
- 3 Potest Aduocatus in causis probabilibus iam unam, iam alteram partem defendendam suscipere. At in regno Castella suscepto patrocinio vnus, non potest contrarium suscipere patrocinium.
- 4 Limitans aliqui in causa sanguinis, vel in causa gravis momenti.
- 5 Non approbatur limitatio.

1 **N**oster Valent. 2. 2. *disput. 5. quæst. 16. punct. 14. concl. 1.* & 2. dixit te non posse in causa aequè probabili Aduocatum esse actoris contra reum, attento iure politico, idem sentit Syluest. *verbo Aduocatus, quæst. 13.* mouetur ex *reg. 11. iur. in 6.* cum sunt partium iura obscura, præcipitur fauendum reo potius, quam actori. Quod si dicas textum loqui de iudice, non de Aduocato, præterquam quod non est certum, cum absolute loquatur, hinc desumitur non lute argumentum. Nemini licet petere, & persuadere, quod alius efficere non potest, sed cum est causa æqualis, tenetur iudex sententiam pro reo dare, & non potest illam præstare in fauorem actoris. Ergo Aduocato non licet id postulare.

2 Verum communis sententia est posse Aduocatum causam sibi probabilem, etiam relicta probabiliori patrocinari, tam attento iure naturæ, quam attento iure canonico. Munus enim Aduocati est, veritatem partis, quam defendit, elucidare, & rationibus, ac allegationibus iudicem ad sententiam in fauorem sui clientis inflectere, quod ubi est causa probabilis, fieri prohibito potest. Nam licet sibi ius contrariae partis probabilis appareat, fortè iudici non apparebit. Quare Aduocatus non petit à iudice sententiam in fauorem actoris contra reum, casu quo iudex illam dare non possit, sed repræsentat iudici ius actoris, ut ipse examine, & videat, an possit pro illo sententiam ferre, ipseque Aduocatus existimat posse, eo quod pars, quam defendit, habeat probabile ius, & fortè aliis probabilius: & ita tenet, & late probat Burgos de Paz in *proemio legum Tauri, num. 409.* & seqq. Gutierrez *canon. 99. lib. 1. cap. 13. num. 24.* Lessius *lib. 2. de iustit. cap. 31. dub. 9.* Sayrus *clauvregia lib. 1. cap. 1. num. 17.* Salas 1. 2. *quæst. 21. tr. 8. disput. vnica, sect. 11. n. 104.* Thomas Sanchez *lib. 1. in Decal. c. 9. n. 51.* Ioan. Sanchez *disput. 44. n. 54. fin.* Valquez *disput. 6. c. 1. numer. 4.* Nauarr. *summ. cap. 25. n. 28.* Azor. *tom. 1. lib. 2. in 1. c. 17. q. ult.* Villalobos *tom. 1. summ. tract. 1. diff. c. 14. n. 3.* & affirmat esse communem Anton. Perez *certam. 10. scholast. dub. 2. c. 15. n. 67.* & seqq. & probabilem reputat Valent. *suprà conel. 4.* & innuatur in *cap. si virgo 34. q. 2.* & colligitur ex *1. rem non nouam. §. patroni. C. de iud. ubi* lex solum causam desperatam præcepit Aduocato deserere.

3 Ex quo fit attento iure naturæ, & canonico posse Aduocatum inter causas probabiles iam vnus partis iam alterius patrocinium suscipere, & in diuersis articulis, & diuersa instantia, puta aduocando pro vna in causa principali, & pro alia in causa appellationis. Est res certa, vt tradit Ioan. Andr. & Præposit. in *cap. disciplina, distinct. 46.* Speculator. *titul. de Aduocatus.* Syluest. *suprà, quæst. 13.* Verum etiam in eadem causa (si absit scandalum) quia dum pro vtraque parte est probabilitas, neque apparet iniustitia, vtraque pro libito defendi potest: neque enim maior ratio est, quare potius possit vnam, quam aliam defendere. Si dicas arctatum esse defendere eam, quam primò suscipit, eo quod allegans contraria non sit audiendus, *1. 1. C. de feris. l. cum precum. C. de liberali causa:* facile responderetur allegantem contraria facta non esse audiendum, secus allegantem contraria iura. Verum etsi hoc ita sit, attento iure naturæ, & canonico, vt *suprà* relati Doctores docent. At attento iure nostri regni nulli Aduocatorum licet vnus litigantis causa suscepta alterum in eadem causa patrocinari ex *l. 13. tit. 16. lib. 2. noua compil.* & hoc non solum in eadem instantia, sed neque in diuersis, vt probat Azuvedo *ibi, cum aliis.* & Burg. de Paz in *proemio leg. Tauri. n. 410.* Salas *sect. 12. n. 119.* Addit tamen Azuvedo *l. 17. n. 5. §. 6.* lite nondum coepta, & actibus nondum factis per aduocatum posse de rigore pro contraria parte aduocare, si ei salarium non sol-

uatur: at indecens esse ob non solum salarium partem suscipiam relinquere, & in aliam inflectere, nisi de licentia iudicis, & placet dictum.

4 Supradictam doctrinam limitant aliqui, ne habeat locum in causa criminali, sanguinis, & honoris, & in causa civili maximi momenti, qualis esset alicuius insignis maioratus vel possessionis omnium bonorum. In his enim existimant te non posse causam minus probabilem defendere, in reliquis verò minoris momenti posse: ita tradit Sotus *lib. 5. de iustit. q. 8. art. 5.* Bannes 2. 2. *quæst. 71. art. 4. in 1. part. dub. 5.* Salon. 2. 2. *q. 62. art. 3. contr. 2.* Aragon. *ibi. Mercado lib. 6. de contr. c. 8.* Burgos de Paz *suprà num. 421.*

5 Verum hæc limitatio necessaria non est, vt rectè Valquez *suprà*, ex quo Salas, Thom. Sanchez, Villalobos, Anton. Perez, & alij *suprà* relati desumpserunt. Quia Aduocatus ideo in rebus minoris momenti causam probabilem patrocinari potest, quia eius munus solum est merita clientis sui allegare, & iudici examinanda, & decidenda proponere, & si iusta sunt, rogare, & persuadere, vt pro illo sententiam ferat: quæ ratio aequè probat siue res sit maioris, siue minoris momenti, siue civilis, siue criminalis. Neque item limitanda est doctrina, vt limitat Thom. Sanchez *suprà num. 52.* ad causam parum probabilem. Nam dato quòd probabilis sit, potest absolute eius patrocinium Aduocatus suscipere, sicuti potest cliens illam intentare. Quoniamque enim potes contra aliquem mouere litem, poteris Aduocatum habere, vt bene dixit Valquez *n. 4.* & continentur reliqui Doctores absolute loquentes.

Aduertunt Syluest. *verbo Aduocatus quæst. 10.* Salas *sect. 11. n. 103.* Thom. Sanch. *n. 51.* Ioan. Sanch. *n. 54.* Valquez *cap. 1. n. 3.* & alij debere Aduocatum clienti suo veritatem aperire, neque illi firmius ius, quam habeat, proponere. Quòd si illum decipiat, existimat, & bene Thom. Sanch. *suprà*, & Syluest. obligatum esse restituere, casu quo cliens cognito dubio causæ non esset litigaturus.

DISPUTATIO III.

De conscientia dubia.

Væ in disput. præcedenti desiderari poterant, inuenies in præsent.

PUNCTVM I.

An operari ex conscientia dubia peccatum sit.

- 1 Qua ratione conscientia dubia esse possit.
- 2 Conscientia dubia esse potest, vel de iure, vel de facto.
- 3 Aliud dubium est speculatiuum, aliud practicum.
- 4 Cum dubio speculatiuum sit iudicium practicum de re ipsa operatione.
- 5 Operari cum dubio practico est intrinsecè malum.
- 6 Dubitans speculatiue de aliquo præcepto, si rationabiliter dubium non deponat, obligatus est partem tutiorem eligere.
- 7 Qua sit pars tutior.
- 8 In quibus sita sit difficultas.

1 **S**uppono ex dictis in princ. huius tractatus, dubiam conscientiam dupliciter se habere. Primò, si rationibus hinc inde perpenis, non valet intellectus iudicium etiam probabile efformare, sed hæret anceps, deucendo, si reflexè iudicet sibi incertum esse, an res illa ita sit, vel non sit.

2 Suppono secundò hanc conscientiam dubiam esse posse, vel de aliquo iure, vel de aliquo facto. De iure, vt si dubites, an lata sit lex, vel præceptum: de facto, vt si dubites, an occideris, vel alterius damni causa fueris, ex cuius occisione, vel damnificatione obligatus es restituere.

3 Suppono tertio, aliud esse dubium speculatiuum, aliud practicum, v. g. dubitare potes, an hæc res, quam possides, tua sit, non tamen dubitas, an illam possis retinere; imò de retentione es certus ratione possessionis, etsi de proprietate dubites. Item certum est dubio factis esse præceptum audiendi Missam, dubitas tamen, an excuteris ob aliquam circumstantiam. Ad regulandas actiones attendi debet dubium practicum, quod contingit, quando hic, & nunc dubitas, an aliquo præcepto tenearis.

4 Suppono quarto, cum dubio speculatiuo stare optimè posse iudicium practicum de re ipsa operatione, vt in exemplis allatis constat. Requiritur autem, vt si cum dubio speculatiuo rectè operetur, aliquam rationem efficacem, seu probabilem habeat, quæ tale dubium practice deponat, hoc est, quæ sibi persuadeat hic, & nunc talem operationem licitam

licitam esse; alias contra rationem operaretur; iudicio illi speculatio non se conformando. Si enim generaliter iudices nemini licere die festo feruilia opera facere; causa aliqua debet adesse, ob quam iudices tibi licitum esse: alias peccabis illa exerceo. Et ita tenet Cordub lib. 3. q. 9. q. 5. dub. 5. post. 1. proposit. Suarez 5. tom. in 3. part. disp. 40. scilicet. 5. n. 24. Valquez 1. proposit. Suarez 5. tom. in 3. part. disp. 40. scilicet. 5. n. 24. Valquez 1. de matr. disp. 41. n. 6. Et lib. 1. in D. cal. c. 9. n. 3. Et c. 10. n. 7. Et 8. Ioan. Sanch. disp. 42. n. 1. ex quo fit ad variandum iudicium (speculationum necessitas requiritur diligentiam aliquam, vt bene dicit Th. Sanch. supra lib. 1. c. 10. n. 7. Et 8. quia non pro libito variari potest. At diligentia est requirita ad inuestigandam rationem alicuius probabilem; illa autem inuenta nihil amplius desideratur, lus potius.

5 Dicendum est operari cum conscientia practice dubia, hoc est, cum dubio, an hic, & nunc aliquo precepto tenearis, esse intrinsece malum & peccatum. Est conclusio ab omnibus recepta. Primum, quia sic operans manifesto periculo transgreditur preceptum, & legem Dei te exponis. Secundo, facis contra amicitiam Dei, liquidem eius voluntati prefers tuam, vel aliorum utilitatem, ob cuius gratiam facis opus, de quo dubitas gratum, vel ingratum fit Deo, nihil existimans sine illi ingratum. Tertio, talis operatio bona esse non potest, ad rectam enim operationem cognitio de bonitate obiecti requiritur, alias voluntas non dicitur bonum amare. Qui autem dubitat de bonitate, non potest dici obiecti boni cognitionem habere. Ergo non potest talis cognitio communicare bonitatem operationi. Malitiam autem bene potest communicare; quia ad hoc sufficit cognoscere malum sub dubio, bonum enim ex incepta causa, maium ex quolibet defectu. Neque ad hanc malitiam necessarium est iudicium reflexum, quo iudices incertum esse, an sit malum id de quo dubitas, sufficit enim dubitare esse incertum, vt bene probat Valq. 1. 2. disp. 65. c. 1. n. 4. & Th. Sanch. lib. 1. in De. ac. c. 10. in primis. Suarez 6. tom. in 3. part. disp. 40. scilicet. 5. n. 2.

6 Hinc fit dubitanti speculatio de obligatione alicuius precepti, si rationabiliter dubium non deponat, obligatum esse eligere partem tutiorem. Est conclusio euidens ex supradictis. Nam dubium speculatiuum infert necessitatem dubium practicum per se, nisi ex aliqua circumstantia deponatur. Ergo vt peccatum non committatur, debet sic dubitans pro vitibus periculum peccandi vitare. Tenetur ergo eligere partem tutiorem; & in hoc casu regula iuris, In dubiis tutior pars est eligenda, non est consilium, sed preceptum, vt bene aduertit Th. Sanch. lib. 2. de matr. disp. 41. n. 9. & Azor. sit. 4. in st. moral. lib. 2. c. 16. in fine, & videtur decidi cap. illud dominus, de clerico excommunicato.

7 Illa autem dicitur pars tutior, in qua nihil mali repraesentatur, quod si duo precepta incompatibilia concurrant, quae discenda sit tunc pars tutior, non est facile definire. Firma enim regula statui non potest, cum semper preceptum diuinum posituum naturali praefertur ob bonum commune. Preceptum enim seruandi sigillum confessionis, consecrandi in duplici specie, culibet alio precepto seruandi vitam, & honorem cuiuslibet praeualer. Et contra vero preceptum naturale seruandi vitam, honorem, diuitias proprias, vel alienas, precepto diuino seruandi festum, communicandi, & similibus aliis antefertur. Quapropter quod alicuius attonis circumstantiis, & examinatis rationibus pro temporis opportunitate minus malum seise obrulerit, illud respectu illius dicendum est pars tutior, ac proinde eligendum, iuxta textum in c. duo mala, 1. q. dist. 8. in c. noui testicularum, ead. dist. Quod si discernere non valeat, quodnam ex illis preceptis praeualeat, quodlibet eligere potest, cum non sit maior ratio vnius quam alterius, & vtrumque impleri nequit, vt relato Corduba, & Medina docet Th. Sanch. lib. 1. in Decal. c. 9. num. 1. q.

8 Difficultas solum est, qua ratione dubium speculatiuum, & practicum deponi possit, vt licita sit operatio, siue vnum, siue duo precepta incompatibilia concurrant, quod in sequentibus punctis examine pergerimus.

PUNCTUM II.

An possessio legitima in materia iustitiae sufficiens titulus sit deponendi dubiam conscientiam, & honestandi operationem.

- 1 Explicatur questio.
- 2 Quid sentiat Adrian.
- 3 Quid sentiat, & alij
- 4 Possidens rem bona fide, & facta sufficienti diligentia, an sit facta, si vincere dubium non potest, eam poterit retinere.
- 5 Proponitur obiectio.
- 6 Soluitur.
- 7 Suborta dubitatione debet fieri diligentia ad inuestigandum verum dominum.
- 8 Si bene diligentiam omittat, cum dominus comparere poterit, de Castro sum. Mor. Pars I.

rat. teneris ad restitutionem.

- 9 Probabile est oppositum.
- 10 Si promissa debita diligentia propendes magis rem illam alienam esse, affirmant plures te obligatum esse restituere, vel saltem diuidere.
- 11 Probabilis est te obligatum non esse.
- 12 Possessio legitima titulus est sufficiens non solum ad retinendam rem, sed etiam ad illam alienandam.
- 13 Alienans contractu oneroso, debes monere emptorem de dubio.
- 14 Si certo tibi constat debitum contraxisse, dubius tamen es, an solueris, teneris solueri.

V Erbi gratia, dubitas de te, quam legitime possides an tua sit, poteris retinere, & a tenere?

2 In hac re Adrian. 4. de rest. quest. de prescrip. hoc. supposito, & quodlib. 2. art. 2. ad 2. confirm. primi argum. asserit facti examine sufficienti, si adhuc permanens dubius, debere rem illam restituere. Quia in dubiis pars tutior est eligenda, cap. inuenus, de sponsal. cap. ad audiendam, de homicid. Constat autem tutius esse restituere, quam retinere: quia in restitutione nullum potest esse peccatum, neque iniuria, in retentione vero esse potest.

3 Sotus in 4. de inst. quest. 5. art. vlt. prope finem. Martio. de Ledelm. 2. part. 4. q. 13. art. 1. aub. 14. fol. 231. Aragon. 2. 2. q. 62. art. 1. tract. de domino ante. §. huc constitutus. & reputat probabile Corduba lib. 3. q. 6. ad 3. in 1. §. vlt. d. cum te teneat diuidere rem cum persona, de qua dubitas an eius sit, si persona est tibi cognita: si illam non cognoscis, cum pauperibus est diuidenda. Quia stante aequali dubio, aequale ius videtur esse vtriusque partis. Ergo res diuidi debet.

4 Alij tamen Doctores (quibus libenter assentior) absolute docent, si rem bona fide possidisti, & postea dubitas cuius sit; factaque sufficiente diligentia ad inuestigandum verum dominum, vincere dubium non potes, te posse retinere. Quia possessio est sufficiens titulus deponendi dubiam conscientiam, & honestandi retentionem: sic Couarr. reg. possess. 2. part. §. 7. nu. 4. & reg. peccatum, 3. part. initio, n. 4. Molin. rom. 1. de inst. ar. 2. disp. 35. sine. & disp. 36. o. cl. 1. Villalobos tom. 1. sum. tract. 1. diff. 20. n. 1. Th. Sanchez lib. 2. de matr. disp. 41. n. 12. & lib. 1. in Decal. c. 10. n. 9. Salas 1. 2. tract. 8. disp. vn. sect. 2. 3. m. 22. Valquez disp. 66. c. 7. n. 36. Sayrus lib. 1. in clauis regia. c. 13. n. 13. Anton. Perez in sua laurea, circ. 10. scholast. n. 127. Azor. tom. 1. lib. 2. cap. 19. §. 5. & 9. 8. ad primam rationem. Egid. de Coninch de sacram. disp. 34. dub. 10. n. 93. Ioan. Sanchez disp. 43. m. 1. & alij plures possent referri. Probo primo ex reg. iur. in 6. §. 5. & reg. 170. ff. eod. in. In pari causa, & delicto melior est conditio possidentis. Cum ergo aequaliter dubites, an tua, vel aliena res sit, & ex alia parte tu possideas, melior est tua conditio, vt possis retinere. Secundo in foro externo spoliandus non esses in tali dubio re illa, siquidem cum sunt partium iura obscura, teo potius fauendum est, quam auctori, ex reg. 11. de irregul. iur. in 6. & quia possessor bonae fidei sine plena, & euidenti probatione in contrarium remoueri non debet. lib. 1. in fin. c. de conditionibus infertis, & probat Salas sup. num. 22. 6. & Molin. de primogen. Hispan. lib. 3. cap. 4. num. 32. Sed forum internum semper externo conformari debet, quando externum falsa praesumptione non innititur, vt docent Bad. in h. m. ing. ess. num. 49. C. de sacrosanct. Eccles. Sotus lib. 4. de inst. q. 5. art. 3. vers. quarto arguitur. Couarr. n. cap. cum ess. num. 7. de rest. me. 1. Valquez 1. 2. om. 1. disp. 66. cap. 1. num. 3. Salas, quest. 12. tract. 8. disp. vn. §. 18. n. 166. & n. 171. & n. 126. Garcia 2. tom. de benef. par. 9. ap. 1. n. 10. Thomas Sanchez lib. 1. de matr. disp. 5. num. 20. ad medium, & lib. 2. de matr. disp. 41. in m. 12. & lib. 1. in Decalog. cap. 10. num. 9. & num. 11. & lib. 2. c. 23. n. 40. in fine. Suarez. de censur. disput. 40. scilicet. 5. num. 16. Ioan. Sanchez in select. disp. 42. num. 4. circa finem, & disp. 48. num. 55. & alij ab ipsis relati. Ergo cum in foro externo spoliandus te posses- sa non esses, neque etiam in foro interiori te debes spoliare. Tertio, esto aequale sit dubium, an tua, an aliena res sit, ac non est dubium te illius esse possessorem. Ergo nulli facis iniuriam in possidendo. Quarto, duplex ius superare debet vnum: ex parte tua est duplex ius in te, quam possides, alterum ius dubium proprietatis, alterum ius certum possessionis: Ex parte alterius est solum ius dubium proprietatis: Ergo tuum ius superius est iure alterius. Ergo non est, cut rem, neque aliquid illius a te debes expellere.

5 Dices, ex tali dubitatione possessionem interrumpi, cessat enim bona fides in possidente, quae consistit in eo quod existimet rem, quam possidet, suam esse, quod non potest affirmare, qui dubitat: cessante autem possessione, iam aequale ius est vtriusque partis. Ergo res retineri non potest ab vno, sed vel relinqui debet a dubitante, vel diuidenda inter vtrumque.

6 Facile obiectioni sit satis. Dubitatio namque impedit bonam fidem in incipiente possidere, quia iniuste rem tibi arrogat, quam non magis estimat ad se, quam ad alium pertinere. At in continuatione possessionis solum requiritur, vt ignoret esse alienam, quia dum non probatur esse alienam, pro possi-

DE CASTRO PALACIO

dente est presumptio, vt definitur expressè cap. si virgo. 34. q. 1. ibi. in iure praesorum tandem unusquisque possessor bona fidei dicitur, quando possidere se ignorat alioquin. & tradit multis telatris Couart. ad reg. possessor. 2. p. 5. n. 3. & seq. Ioan. Med. Cod. de restitut. q. 17. Lessius lib. 2. de iust. c. 6. dub. 3. Quocirca dum de veritate non constat, semper possidenti fauendum est, neque obligandum aliquid restituere, iuxta l. si qui d. finauit. ff. de rei vindic. c. §. retinenda. Insit. de interdicitu, & cononat lex 27. ii. 2. part. 3.

7 Apposui notaret in conclusione, facto examine ad inuestigandum verum dominum, te posse rem, de qua dubitas, retinere, si ille non compareat. Requiritur enim suborta dubitatione diligentiam facere ad inuestigandam veritatem. Hæc namque inuestigatio necessaria est, vt vnicuique quod suum est reddatur. Ita Doctores num. 4. in princ. relati. Illa autem inuestigatio durante, non potes vtire, quæ vsu consumitur, alioqui frustra dominus quaeretur. Poteris tamen vti illa, quæ vsu non consumitur. Si enim esset equus, vel mancipium, posses illo vti dum adhibes diligentiam animo soluendi domino pretium illius vsus, deductis alimentorum expensis. sic Thom. Sanch. lib. 2. de marim. disp. 41. quæst. 2. concl. 3. num. 21. Salas disp. vnic. sect. 23. c. 218. Villalobos tom 1. sum. tract. 2. diff. 20. num. 4.

8 Si omnes inuestigare dominum, quando ipse possit comparere. & ea de causa postea non comparet, communis sententia tenet te ea de causa possessorem malæ fidei contitui. Quia ex aliqua omissione contra iustitiam sequitur dominum non comparere. Teneris ergo tanquam possessor malæ fidei rem & fructus pro qualitate dubi restituere. Ita Mol. tom. 1. de iust. r. 2. disp. 6. concl. 1. Th. Sanch. disp. 49. n. 13. Villalob. n. 2. Salas n. 317.

9 Probabile est, si dominus non comparet, te non esse obligatum ad aliquam restitutionem. Nam esto peccaueris contra iustitiam in omittenda inuestigatione veri domini, cum comparere probabiliter poterat, at non obinde te malæ fidei possessorem constituit. Quia nunquam certus fuisti rem alienam possidere: quod videbatur necessarium ad amittendam possessionem antea acquisitam: & ita docet Rebell. de oblig. iust. c. esto tutius, & probabilis reperit oppositum 1. part. lib. 2. q. 5. de rest. n. 22. §. sed quid.

10 At quid dicendum, si præmissa debita diligentia & dubius sis, propendeas tamen magis rem illam esse alienam, teneris ne restituere, vel diuidere?

Affirmant plures te teneri diuidere, si diuisibilis est, sin minus recompenationem facere tantundem in æstimatione præbendo, sic tenet Salon. 2. 2. q. 62. art. 6. controu. 4. concl. 4. Bannes ibi in præamb. ad q. 148. 1. 2. dub. vltim. concl. 2. & quæst. 40. art. 1. dub. 5. concl. 4. Valent. 2. 2. disp. 3. qu. 16. p. 2. col. 5. v. r. s. autem Thom. Sanch. lib. 2. de marim. disp. 4. concl. 2. num. 19. Agid. de Coninch. disp. 34. de sacram. marim. dub. 10. num. 93. Quia tunc non est par causa tua, & aliena, vt possessio tibi suffragetur: imò illa maior propensio videtur æquiualeat possessioni.

11 Nihilominus probabilius existimo te non teneri diuidere rem legitime possessam, etiam si magis propendeas alienam esse, & etiam si id probabiliter iudices, modo certus moraliter non sis, alienam esse. Possessio enim præponderat omnibus rationibus non conuenientibus: & ita docet Valquez disp. 66. c. 7. n. 42. Salas sect. 23. n. 231. Thom. Sanch. mutans sententiam lib. 1. in Decal. c. 19. n. 9. Qui bene aduertit te debere tenent probabiliter iudicare esse tuam, vt possis retinere; aliàs retinens operaretis contra conscientiam.

12 Non solum possessio legitima est titulus sufficiens, vt dubitans, sine res tua, vel aliena, eam possis retinere, sed etiam vt eam possis alienare. Quia inutilis tibi esset possessio, si re possessa vti non liceret, imò potius esset onerosa, si illam intactam seruare deberes. Ita Valq. n. 18. Salas n. 227. Thom. Sanch. de marim. lib. 2. disp. 41. q. 2. concl. 4. n. 22. Couart. reg. peccatum 3. part. in princ. n. 4. Ioan. Sanch. disp. 43. n. 12. Perez, & Villalobos ju. r. d.

13 Aduertunt tamen Couart. vtique Sanchez, Salas, & alij, si vendas rem, sic sub dubio possidens, te debere monere emptorem de dubio, quod habes, quando probabilis spes est dominum comparitum. Quia vendis rem vitiolam, expostamque periculo, vt comparente vero domino ab emptore extrahatur. Hoc enim vitio, & periculo detecto vel emptor non emeret, vel emeret viliori pretio. Quod si spes moralis non est, vt certò vetus dominus compareat, non teneris monere de dubio, quia tunc emptor morali periculo non exponitur, sic vtique Sanch. 2. 2. quæst. 62. art. 6. dub. 5. Fach. l. b. i. contr. c. 64. in paruis fol. 118.

14 Obseruandum denique est supradictam doctrinam non procedere in debitis certo contractis, & solutione dubia: si tibi certo tibi constat debitum contractis, dubius tamen es, an solueris, teneris soluere; quia possidet alius actionem debiti contra te, quia idem in dubio priuate non potes. Dubia enim exceptio non potest exequi expientem, ex l. T. r. d. rextores, ff. de legat. 1. & ex his, quæ notat Bald. non solum, §. sed ut probari,

ff. de noui operis nunciat. Deinde quia iustitia petit æqualitatem, & debito certo non est æqualis dubia solutio. Ita Valq. disp. 66. c. 6. fine. n. 43. Salas n. 231. fine Thom. Sanch. lib. 1. in Decal. c. 19. n. 12. Suar. tom. 2. de relig. lib. 2. de iuram. c. 33. n. 10. Ioan. Sanch. alius telatris disp. 42. n. 9.

PUNCTVM III.

An possidens mala fide tenearis rem integram restituere, cum dubius es ad quem pertineat.

- 1 Si à possessore bona fidei rem furto accepisti, & dubitas, an eius sis, teneris integram ei reddere.
- 2 Si titulo emptionis, vel donationis rem sub dubio furtiuam possideris, & facta diligentia dubium persistit, teneris diuidere inter eos, de quibus dubitas.
- 3 Limitandum est nisi à possessore bona fidei acceperis.
- 4 Emens rem furtiuam, vt domino reddas, non peccas.
- 5 Emptor bona fidei dicitur, cum nulla ratio conuincens se tibi offerre rem emptam esse furtiuam.

1 **E**X dictis superiori puncto constat, si à possessore bonæ fidei rem furto accepisti, & dubitas an sit eius, teneri te ei integre reddere. Quia iniuste illum spoliasti, neque habes titulum, ratione cuius possis rem, aut partem illius retinere. & ita tradit Nauar. 17. num. 217. Cordub. in sum. quæst. 111. c. 2. concl. 3. Molin. 107. 1. de iust. tract. 2. disp. 25. §. v. r. m. Nauar. de rest. lib. 3. ap. 1. dub. 8. n. 30. Salas tract. 8. disp. vn. sect. 23. n. 234. Thom. Sanch. alius referens l. b. 2. de mar. disp. 41. concl. 6. n. 16. Villalobos tom. 1. sum. tract. 1. d. ff. de 20. n. 6. Ioan. Sanch. disp. 43. num. 13.

2 Verum si dubitas, an res sit furtiua, & titulo emptionis, vel donationis possidisti, teneris facta diligentia, & dubio persistente rem diuidere inter te & eos de quibus dubitas. Quia tunc pro nullo stat presumptio, ac proinde omnes æquale ius habent. Pretium autem te datum in causa esse non potest, quominus debeas aliis, qui non acceperunt, & de quibus dubitas, an eorum sit restituisse. Sicut si comparet verus dominus, teneris illi integram restituere, etiam si pretium dedidisses, quia mala fide illud dedidisti. sic Salas illa disp. vn. sect. 23. n. 231. Th. Sanch. concl. 5. n. 24. Villalobos n. 5. Molin. illa disp. 35. §. verum, & disp. 16. fine.

3 Limita supradictam doctrinam, nisi à possessore bonæ fidei acceperis; tunc enim est dubius acceperis, at non comparente domino post factam diligentiam, poteris retinere rem, & illa vt qui succedis loco possidentis, à quo accepisti titulo emptionis, vel donationis. Quia ratione emens mancipia ab asportantibus, est dubius emens, an fuerint furtiua; at facta diligentia pro inuestigando verum dominum, si spes moralis sit, fore vt compareat, est quæ illud vendit, & cuius loco tu succedisti. Quia tunc non est possessio pro libertate mancipij, sed pro possessore bonæ fidei, qui illud vendit, & cuius loco tu succedisti. sic Molin. disp. 36. concl. 1. & 3. ex quo desumpserunt Sanchez illa disp. 41. de marim. num. 28. Ioan. Sanchez disp. 43. num. 14. Salas n. 236.

4 Sed inquires primò, an emens rem furtiuam, vt verum dominum iniquitas, & eam illi tradas pecces.

Responde te non peccare, imò gratum domino fore, qui nunquam alia via rem esset habiturus. sic Couar. v. g. peccatum; 3. part. initio. n. 4. Bannes 2. 2. q. 62. art. 6. dub. 5. concl. 1. Salon. ibid. contr. 4. concl. 2. Th. Sanch. lib. 2. de mar. disp. 41. n. 29. Salas 2. 2. tract. 8. disp. vn. sect. 23. n. 237. Villalobos diff. 20. n. 8. Quod si dominus non compareat, teneris rem in pios vsus conuertere, deducto pretio. Quod similiter deducere potes domino comparente, cum viliter eius negotium gesseris, ac proinde non est æquum te in amissione pretij condemnare. sic Salon. Bannes. Sanchez & Villalob. supra.

5 Inquires secundo, quid requiratur, vt emptor bonæ fidei dicatur, sufficente ignorare rem esse furtiuam, & credere non omnia ab aliquo vendita furtiua esse, esto rumor, seu vehemens suspitio sic illum multa furtiua vendere? Negat Molin. illa disp. 35. in fine. concl. 2. & concl. 4. in princ. Mercado lib. de contr. c. 20. fol. 104. Th. Sanch. disp. 41. n. 27. Salas n. 235. Villalobos diff. 20. n. 7. Mouentur, quia periculo te exponis rem alienam retinendi, ac proinde bonæ fidei possessor dici non potes. Hoc tamen intelligerem quando rationes efficaces, vt moraliter conuincendo adesset venditorum rem furtiuam, non quando dubiæ sunt, & probabiles: tunc enim deponere debes dubium, & intelligere, alium tibi vendere, quia nemo præsumitur malus, nisi probetur, neque in dubiis de iustitiam commississe, ex reg. iuris, & ex l. merito, ff. pro socio.

* * *

PUNCTUM IV.

An consules homicidium, vel furtum, vel furem aut homicidam socians, aut alio modo adiuvans, dubitans tamen an alius absque tuo consilio, vel adiutorio furtum, homicidiumve praestaret, tenentis de damno secuto.

- 1 Affirmativam partem defendit Thomas Sanchez.
- 2 Oppositum alij Doctores non contemendi docent.
- 3 Conciliantur opiniones.
- 4 Depositarus, vel commodatarius, si dubitat, an sua culpa perierit res deposita, vel commodata, non tenetur ad restitutionem, At in foro externo condemnabitur, dum non purgat praesumptam negligentiam.

Thomas Sanchez lib. 2. de matr. n. 17. disp. 4. 1. affirmat te teneri primo, quia in dubio nemo praesumitur delictum admittens, ex lib. merito ff. pro socio. & tradit Felino, cap. 1. de offic. deleg. n. 13. vers. curiam autem, & cap. sic dignum, de homicid. n. 1. c. 1. Decius in reg. consilij 47. n. 9. ff. de reg. iur. Non ergo homicida ille, vel fur praesumi debet admittens delictum, nisi tuum consilium, vel adiutorium taceat. Secundo in hoc dubio possessio est contra te, non pro te. Constat enim de tua actione iniusta, quae apta est damnum causare, constat idem de damno causato. Ergo tibi incumbit onus probandi non causasse. Ergo dum non probas, necessario iudicandus es causasse, ut docet Bald. in lib. data opera. num. 52. C. qui accusari non possunt. Arianus id. cap. ad audientiam, num. 10. de homicid. Angel. lib. 1. in princ. vers. ultimo est videre. ff. de eo per quem factum erit.

Alij Doctores oppositum docent. Affirmant namque in casu dubij te non teneri. Quia in dubijs (praecipue in materia iustitiae) melior est conditio possidentis, lib. si ob turpem causam, ff. de condit. ob turpem causam. Sylvest. restitutio. 3. qu. 6. dicto 2. inio. loan. Med. C. de restit. q. 7. ante vers. ff. autem consil. Pet. de Nauar. lib. 3. de rest. c. 4. dub. 4. n. 48. vers. tertio colligo. Henr. lib. 14. de irreg. c. 3. n. 4. Villalobos tom. 1. sum. tract. 1. diff. 20. n. 9. Sayrus in clausi regia lib. 10. tract. 2. c. 8. numer. 1. sine. Reb. de obligat. iust. r. lib. 2. q. 14. sect. 2. n. 5. q. 7. & Tabiena verbo restitutio. q. 23. n. 24. ubi solum consulentem obligat restituere, quando credit consilium fuisse efficax. Eman. Saa verb. rest. n. 25. alias 36.

Existimo in hac re non posse Doctores desistere, affirmo namque in casu dubij (quod verum dubium sit) an ex tua actione damnum libsecutum fuerit, te nullo modo teneri satisfactore. Non enim aequum est te obligare satisfactionem certam exhibere, cum certum non sit damnum dedisse. Verum ex eo solum, quod consulueris, vel allociaueris furem, vel homicidam, tibi moraliter constare debet causam esse damni facti, quia communiter sic consulentes, vel allociantes cooperatores sunt, ut bene dixit Carbon. tract. de restit. q. 66. vers. quartum dictum, & ita in consulente transferitur onus probandi suo consilio damnum non fecisse, quia dum constat de malo consilio, praesumitur ius causam fuisse, ut ex Felino, & Decio in cap. 1. de offic. deleg. & Baldo, & alius in lib. data opera ff. qui accusari non possunt, docet Malcard. de probat. tom. 1. concl. 419. n. 9. Thomas Sanchez lib. 1. in Decal. c. 10. n. 44. circa medium. Quare, ut dubius esse possis de damno dato, rationes debes habere efficaces, quales sunt, si delictum admittens esset inimicus capitalis, vel necem antea minatus fuerit, vel praeparauerat omnia necessaria ad homicidium: in his enim casibus te non esse obligatum, affirmat Thomas Sanchez lib. 2. de matr. disp. 4. n. 17. & lib. 1. in Decal. c. 10. n. 44. in fine. Ioan. Sanchez disp. 4. n. 14. conciliat Salas, ceteri consensu, 1. 2. r. 8. disp. unica, sect. 23. n. 24. sine. Quod vero addit Henric. lib. 14. de irreg. cap. 16. n. 3. & Sayrus de censuris, n. 17. c. 3. n. 2. iustitiae, si homicida huic consulenti alserat se neque ad actus substantiam, neque ad accelerationem motum fuisse eius consilio, nullo modo probat Thom. Sanchez. llo c. 10. n. 44. nisi homicida sit in fide dignus, aut tales aliae coniecturae concurrant, ut prudens arbitretur fidem illi habendam esse, & placet mihi. Haec de consulente. De allociantem vero cum immediatis delicto concurrat, raro, vel nunquam dubius esse poterit de damno facto non concurrisse saltem praebendo animum principali operanti.

Depositarus item, vel commodatarius, si dubius sit, an sua culpa depositum, vel commodatum perierit, non tenetur ad restitutionem. Quia non est praesumendus delictum commississe, nisi probetur. Ita Thomas Sanchez disp. 41. n. 18. Salas num. 243. Villalobos r. 1. tract. 1. diff. 20. n. 10. Ioan. Sanchez disp. 43. n. 11. In foro tamen exteriori, si res depositam appareant incoelumes, praesumitur in dolo, ex textu in cap. 2. de deposito: & ibi Abbas n. 2. & sic depositario incumbit onus probandi casu peritisse, vel non posse simul servasse res suas, & depositas ob imminens incendium, maluisseque res suas incoelumes tueri, quam

PUNCTUM V.

Dubius an sis legitimus, naturalis, vel spurius, quis debeas reputari, & quis te alere teneatur.

- 1 In casu dubio de legitimitate communis sententia docet te reputandum legitimum.
- 2 Alij oppositum docent.
- 3 Conciliantur opiniones.
- 4 Praetendens ordines, aut beneficium, reputandus est legitimus, dum de contrario non fuerit infamatus.
- 5 Satisfit argum. n. 1. & 2. adducto.
- 6 Cuius reputandus sit filius vidua quae intra novem menses a contracto matrimonio poperit, an primi, an secundi mariti.
- 7 Reputandus est filius illius, qui actualiter in possessione matrimonij est.
- 8 Ille est filius legitimus, qui nascitur ex uxore in domo mariti cohabitantibus simul.
- 9 Ex tractatu parentum sumitur sufficiens signum ad reputandum filium legitimum.
- 10 Qua ratione nominario constituit sufficiens signum reputandi filium legitimum.
- 11 Fama alius coniecturae fulcra est signum legitimisationis.
- 12 Institutio illius tanquam filij facta a patre significat esse eius filium.
- 13 Si una coniectura non praebeat sufficientem probationem, aliae adiuvant probari potest.
- 14 Proponitur dubium, quis alere teneatur filium illegitimum de quo dubitatur, quis sit eius parens determinand.
- 15 Quilibet parens tenetur filium alere.

Prima sententia, & communis inter Theologos alicet in casu dubio de legitimitate reputandum esse legitimum, & in dubio, an sit spurius, vel naturalis, reputandum naturalem, ita tradunt Gregorius Lopez lib. 1. tit. 14. part. 2. Valq. disp. 66. cap. 8. Salas tract. 8. disp. unica, sect. 24. n. 245. Sayrus in clausi regia, cap. 13. n. 19. Villalobos tom. 1. sum. tract. 1. diff. 20. in fine. Azot. 1. lib. 2. cap. 19. q. 7. Tellus Fernand. lib. 1. Tituli. n. 3. Menoch. de arbit. iudic. lib. 2. c. 2. casu 194. num. 32. Mantica de coniect. r. l. volum. 1. c. 6. n. 33. Mouvencur, quia nemo damnandus est, & puniendus ob culpam dubiam: poena enim certa peccato certo adhiberi debet. Si autem ille filius excluderetur ab haereditate tanquam verum illegitimus, ipse, & eius parentes punirentur, quin eorum culpa esset probata. Ergo. Item quia in dubio praesumi debet, quod honestius est, ut declarat Bald. in l. filium, n. 11. ff. de iis, qui sui sunt, vel alieni iur. & ex l. miles, §. de fundo, ff. de adu.

Secunda sententia docet in casu dubio de illegitimitate reputandum esse illegitimum, ita Alcia. de praesump. reg. 2. praesump. 5. n. 8. pag. 158. in parvis. Matienzo lib. 6. tit. 8. lib. 5. noua compil. gloss. 3. n. 6. Menchaca contr. illustr. c. 8. §. n. 14. & 15. Malcard. de probat. verb. illegitimus, concl. 782. & tom. 1. concl. 1090. Probant, quia non praesumitur matrimonium nisi probetur, est enim quid factum, & factum non praesumitur, nisi probetur. cap. cum Ioannes, §. verum, de fide instrum. & late probat Malc. concl. 732. 1. x. de probat. Cum ergo esse non possit legitimus, nisi matrimonio stante, efficitur non praesumpto matrimonio, nec legitimum praesumendum.

Existimo facili negotio supradictas sententias in concordiam redigi posse, provi illas redegit Azenedo lib. 5. noua recopil. tit. 8. lib. 9. a. n. 14. ut scilicet prima opinio procedat casu quo filius sit reus, & possessor, & non possideat contra iuris praesumptionem: tunc enim actori incumbit onus probandi, & dum non probat contrarium pro possidente standum est. Secunda vero opinio procedat, si filius actor sit, & contendat haereditatem habere: debet enim tunc legitimitatem probare, quia est fundamentum suae intentionis. Alias iniquum esset alios a possessione, vel iure certo, quod habent, expellere. Non enim ius incertum, & dubium aliorum certum vincere debet. Et idem est si existit in possessione, & tamen ius possessioni resistit: quia tunc possessio non suffragatur, ut in cap. ad decimas, de restit. spoliat. in 6. ubi Canonici spoliatii ad decimas parochiae S. Nicolai non restituntur, nisi euidenter docuerint, quod earum possessionem legitime asscqui fuissent, quia eas occupasse iniuste vero similiter praesumuntur, cum ptoueniant ex praedictis intra alienam parochiam constitutis, sique manifestum (nisi aliud ostendatur) eas de iure communi ad Ecclesiam pertinere. Hinc fit, si filius naturalis est a patre institutus, ascendentibus praeteritis, & statim in possessionem bonorum missus, si aius petat ab eo haereditatem, sufficit, si probet esse aium legitimum, & reo incumbet probatio filiationis natura-

lis, quia ius restitit naturalem filium heredem esse, ita Matiezo supra d.l. tit. 8. lib. 5. compil. 11.

4 Quando autem nulla lis vertitur inter aliquos, sed quidam præterit ordines, aut prælatiuram, tunc reputandus est filius legitimus, quoties de contrario non fuerit diffamatus, traditur in cap. transmissa, & in cap. vortenis, qui filij sine legitimis, & docet Mascard. verbo illegitimus, n. 8. concl. 882. de probationibus. Neque obligandus est hic de iuramento purgare, ut docet Lancelor. Galia in rubr. ff. de verb. obligat. n. 161. & tradit Mascardus supra n. 10. & 11. refert doctorandum, vel licentiam grauantium non esse ad iurandum super natalibus, & cominus ad probandum, si non sit diffamatus. Quod si diffamatus sit, esse illegitimum, ac proinde excludendum à beneficio, siue possideat, siue non, debere se purgare, iuxta cap. accedens, de purgat. canonic. & ibi Abbas num. 4. Ioann. Andr. in cap. veniens, de presbytero non baptizato, Palcotus in lib. de notis, & spiritus, cap. 10. Tellus Fernand. l. 1. Tauri, num. 7. Matiezo supra num. 13. Ratio est, quia tunc subit vicem actoris, & debet qualiter probare.

5 Ex his respondetur argumento primæ sententiæ, quatenus nostre conclusioni videtur contrarium: non enim filius punitur, quando ei negatur hereditas, filiatione non probata. Imò potius alij heredes certi punirentur, si absque probatione filiationis hereditate priuarentur. Ad confirmationem respondeo cum Mascard. de probat. verb. illegitimus, concl. 882. n. 6. in dubio præsumi quod honestus est, quando quis id allegat se defendendo, ne ex delicto puniatur, secus si dicat agendo, & ad consequendam alteri condemnationem: tunc enim non debet capi præsumptio delicti exclusiua, nisi probetur, quia est in damnum tertij, ita Decius in l. emancipari, post n. 3. vers. non obstat alia ratio, C. de collation. cum Bart. post glossam in l. qui iurasse, §. si pater, ff. de iurando.

Ad argumentum secundæ sententiæ respondeo, esto matrimonium non præsumatur: at matrimonio constante filium inderiatur legitimum, & non illegitimum præsumi, præcipue cum ipse filius actor non est, sed reus, neque aliqua contra laborat infamia.

6 Sed quid si mulier aliqua effecta vidua illico alteri nubat, & intra nouem menses à contracto matrimonio secundò pariat, si filius inde natus quilibet est reputandus, an primi mariti, vel secundæ? In hac re Syluester, verbo filij, q. 17. Mascard. de probationibus, concl. 788. n. 24. affirmant cum Bart. in l. Gallus, n. 13. ff. de liberis, & posthumis, inspicienda esse signa conceptionis, quod si non appareat, standum consuetudini mulieris tempore quo parere consuevit, quod si neque hoc appareat, standum iudicio petitorum Medicorum, vel obstetricum, argum. l. 1. §. 1. ff. de ventre inspiciendo. In quo casu non esse iuramentum coniecturam matris affectionem dicit Alciat. de pres. reg. 3. pres. 37. n. 15. Item (et si reproberet à Bart. supra) videtur potest cui filius assimilatur, an marito viuenti, an defuncto. Nam esto assimilatio contingere possit ex cogitatione mulieris tempore conceptus: at raro ex hac causa oritur, & regulariter à generante procedit, & cum in præsentis per coniecturas procedatur, sufficit assimilatio, quæ facit probabiliter, cum in pleribus sit vera, & consensit Alciatus supra. Tandem affirmat Syluester, si nullo probabili modo veniri possit in notitiam veritatis, debere reputari filium eius, in cuius domo natus sit, vel ex vtraque hereditate ei prouidere, cum non appareat quæ magis obliget, & filius, & mulier non debeant subsidij priuari. Decius vero in cap. per tuas, de probationibus, vers. quartus, & vltimus, & videtur approbare Mascardus supra, dicit in hoc casu debere iudicari quod esset favorabilis ipsi filio, nempe si primus maritus esset ditior, illius sit præsumendus.

7 Mihi quidem dicendum videtur, posteo, quod supradictæ omnes coniecturæ non tollant dubium neque appetant certam veritatem, reputandum esse filium eius, in cuius domo natus est, seu eius, qui actualiter est in possessione matrimonij. Nam in casu dubij possessio actualis debet præualere, & tradit Bald. leg. si mater, C. de suis, & legitimis heredibus, Valquez l. 1. disp. 66. cap. 8. in princip. Salas tractat. 8. disp. vltima, sect. 24. num. 245.

8 Signa autem ad dignoscendum, quilibet reputari debeat filius legitimus, optimè tradit Panotmitanus in cap. per tuas, de probat. Bartol. in leg. quidam quasi, ff. de probationibus, & ex illis Couarr. in epitome cap. 8. §. 3. num. 9. Bart. 1. Menoch. de arbit. iudic. casu 89. à n. 60. Syluester, verbo filij, q. 12. Mascard. tom. 1. de probationibus, verbo filianus, concl. 788. Et ex his accipit primum signum ad cognoscendum aliquem esse filium legitimum. Et si nascatur ex vxore in domo mariti, cohabitantibus simul, vel alieni iuris, & ex cap. per tuas, de probationibus, & ex cap. transmissa, qui filij sine legitimis, & ex cap. veniens, de presbytero non baptizato, Palcotus in lib. de notis, & spiritus, cap. 10. Tellus Fernand. l. 1. Tauri, num. 7. Matiezo supra num. 13. Ratio est, quia tunc subit vicem actoris, & debet qualiter probare.

in regul. 3. presump. 37. in princip. & aliis multis relatis docet optimè Couarr. in epitome 2. part. cap. 8. §. 3. n. 8. Mascard. de probationibus, concl. 788. n. 6. Ratio est, quia præsumendum est quod est favorabilis & honorabilis filio, cum enim possit esse filius mariti, & adulteri, iniquum esset si in fauorem filij præsumptio non esset. Item hæc præsumptio est in fauorem matrimonij. Ergo est asserenda. Quæ ratione, & quibus casibus hæc præsumptio possit cessare, optimè per Mascard. supra.

9 Secundum signum ad probandum legitimitatem sumitur ex tractatu parentum, quando parentes ita filium tractant, ut proprium, & legitimum, ipsèque illos ut tales veneratur. Hic tractatus ita efficit, ut infirmari non possit negatione parentum etiam iurata: sicut enim confessio filiationis facta à parentibus non potest reuocari ab ipsis in præiudicium filij, ut testatur Glossa in cap. per tuas, de probat. multò minus reuocari poterit tractatus, qui efficacior est in nominatione, ita Abbas in cap. per tuas, de probat. n. 3. & 4. & ibi Felin. num. 14. Bald. in l. non ignorat, C. qui accusari non possunt, Couarr. in epitome 2. part. cap. 8. §. 3. à num. 6. Menoch. de arbit. iud. casu 89. à n. 60. Mascard. de probat. concl. 789. à num. 3. & tradit Glossa in cap. transmissa, qui filij sine legitimis.

10 Tertium signum adductum à Doctoribus est nominatio hæc tamen, ut bene explicat Mascard. concl. 790. per se non sufficit constituere filium in quasi possessione filiationis, cum sæpe ob significandum amorem, & blandum affectum, hoc vocabulo filij soleamus uti, & que sic appellemus qui vere non sunt. At si nominatio filij à parentibus esse facta seruo, & ex proposito, & præcipue coram aliquo Notario, & maxime in iudicio, & testamento, absque dubio constituitur filium in quasi possessione filiationis, ita ut aduersario incumbat onus probandi contrarium, & dum non probatur, reputandus talis est, ita Glossa in cap. Michael, de filio presbyter. Abbas cap. per tuas, num. 8. & ibi Decius num. 31. Menoch. casu 89. n. 28. in prime, de arbit. iud. Couarr. 4. decret. 2. part. cap. 8. §. 3. n. 7. & alij innumeri relati à Mascard. supra.

11 Quartum signum, seu coniectura ad probandum filiationem est fama, & communis populi opinio. Sed hæc ut probet perscè, aliis admittitur, & coniecturis debet succin, ut bene dicit Abbas in cap. transmissa, qui filij sine legitimis, Anton. de Butrio in cap. per tuas, verb. communiter, de probationibus, Felin. ibid. n. 11. Couarr. epitome decret. cap. 8. §. 3. n. 9. in fine, p. 2. Mascardus concl. 791. à n. 7. Et ratio est, quia fama solam temperat probat, ex cap. 1. de appellat. & cap. veniens, el. 2. de testib. Requiritur ergo alia, ex quibus probatio integra coalecat.

12 Quintum signum est, si à patre, vel filio instituitur, nam licet sit institutio communis filio, & extraneo, tamen quando facta est alicui filio cum in possessione filiationis constituit, donec contrarium probetur. Quia per hanc institutionem taliter factam patet filium tractari ut filium, & ratione tractatus, & institutionis optimè si actio probatur, alia institutio nulla esset, ex l. si pater, l. neque apud, C. de heredibus instituentibus, & tradit multis relatis Mascardus concl. 793.

13 Alia signa, & coniecturas adducit Mascardus segg. conclusionibus, ad filiationem probandam quæ sit scriptum manu parentis, in quo nominat quo die talis filius sors natus sit, & per alias nominationes. Item ex educatione, & alimentis præstitis filio, coniecturis aliis concurrentibus: quia sic tractatur ut filius. Aduertendum tamen est, etsi vna, aut altera coniectura dubium non tollat, & probationem sufficientem filiationis non constituat, si autem plures concurrant, illam constituere posse, sic Accurs. in lib. 2. in primis, ff. de excus. tut. Anchar. consil. 225. & segg. vol. 1. Gonzad. cons. 22. n. 23. Butlar. consil. 88. n. 7. fine, & alij plures relati à Mascard. concl. 796.

14 Tandem dubitari potest, quis filium illegitimum alere teneatur, casu quo dubitatur de eius parente, quoniam sit determinare? Cognoscitur enim esse eius parentem hunc, vel illum, at ignoratur, quis sit determinat. Et quidem si ex vno patre sit spurius, & ex alio naturalis, probabilis est omnem obligationem patri constituti naturalem conuenire, quia in casu dubij potius naturalis, quam spurius præsumendus est filius, utpote quid honestius, & filio favorabilis. At quando vtraque patens dubius æqualiter reddunt filium naturalem, vel spurium, non deest qui affirmet neminem esse obligatum præbere alimenta. Primò, quia in casu dubij nullus debet possessione propriæ pecuniæ spoliari, uti alimenta tribuit. Secundò debitum incertum non est æquum satisfieri solutione certa, & determinata.

15 Nihilominus dicendum est quemlibet teneri filium alere. Habet enim filius actionem aduersus patrem, ut siu alimenta præbeantur. Cum ergo determinat sciri non possit eius pater, ne talis actio, & debitum inuito reddatur, inter verumque debet diuidi. Confirmito. Quando ignoras, cuius sit res aliqua, scis tamen certò esse huius, vel illius, debes inter verumque diuidere, quia vterque ius habet, similiter in præsentis ignoratur cuius filius sit hic puer, cognoscitur tamen esse huius, vel illius, debet inter verumque debere alimentum diuidi, sic Valquez l. 1. disp. 66. cap. 8. n. 7. Saas tract. 8. disp. vltima, sect. 24. n. 247. Azot. lib. 2. instit. moral. cap. 19. quasi. 8. Villalobos tom. 3. sum.

sum. tract. 1. d. ff. 10. in fine. Addunt tamen Azor. & Villalobos...

PUNCTUM VI.

An in aliis materiis sit deponendi dubiam conscientiam.

- 1 Probabilis est sufficere.
2 Possessio est, pro qua est iuris praesumptio.
3 Extra materiam iustitiae plures affirmans nihil possessionem praesupponit.
4 Satis praedictum text. & rationibus.

Respondeo probabilis esse sufficere, sive sit in materia religionis, sive temperantiae, sive alterius virtutis. Quia...

Difficile tamen est assignare in causis dubiis pro qua parte sit possessio. Nam quod dicit Thomas Sanchez lib. 1. in Decalog. cap. 10. n. 13. cum Soto lib. 7. de iust. q. 3. art. 1. col. 3. vers. hic verò. Atagon. 2. 2. q. 88. art. 8. paulo post princip. notab. 2. possessionem esse pro qua est iuris praesumptio...

Restat satisfacere aliquibus, qui extra materiam iustitiae nihil prodesse possessionem arduant: sicut Azor. tom. 1. in iust. moral. lib. 2. cap. 19. quaest. 10. & lib. 11. cap. 15. q. 2. Valquez 1. 2. d. ff. p. 5. cap. 3. n. 13. Anton. Perez cert. m. 10. scholast. n. 132. Sayrus in clausi regia. lib. 1. cap. 13. num. 36. Salas tract. 8. d. ff. v. n. 17. num. 162. & sect. 25. num. 252. Limitat tamen suam doctrinam Salas, ut non procedat, quando cum incommoitate, & detrimento sui, vel alterius prius datus est aliquis libertate, idemque tenentur affirmare, qui in dubio voti obligationem imponunt, quos postea referemus. Hi enim omnes dicunt ex-

tra materiam iustitiae tutiorem partem eligendam esse in dubiis, ne aliquis se exponat periculo peccandi. Mouvitur ex aliquibus textibus praecipue ex cap. ad audientiam, cap. significasti, el. 2. de homicidio, ubi in dubio an occiderit Sacerdos, censetur irregularis: quia in hoc casu (ait Pontifex) tutius est cessare ab officio, quam temere celebrare, pro eo, quod in alio multum, in reliquo magnum periculum timeatur. Item in cap. illud dominus, de cleric. excomm. ministr. Episcopus quidam excommunicatus fuit, quia suam Ecclesiam reliquerat, & aliam occuparat, qui tamen sic excommunicatus divinis se immiscuit, postea vero excessum suum recognoscens in praesentia Papae constitutus inter alia in sua excusatione proposuit, se non credere, quod Episcopus posset monitione non praemissa aduersus eum procedere, quia non erat iudex ordinarius, sed delegatus. Item proposuit se non credere priuatum esse, officia divina celebrare, cum ab eo communitatis non accepisset, & cum ei non nisi per famam de sententia excommunicationis constaret. Cui allegationi responderit Innocentius III. quod licet in hoc non videatur culpabilis omnino extitisse, quia tamen in dubio via est tutior eligenda, & si de laici in eum sententia dubitaret, deberet tamen potius se abstinere, quam sacramenta Ecclesiastica perpetrare. Vbi aduerto huiusmodi Episcopum videtur habuisse sufficientem rationem dubitandi se excommunicatione non ligari, & nihilominus quia id dubium erat, ut culpabilis a Pontifice declaratur nulla alia ratione, nisi quia in dubiis tutior pars est eligenda. Deinde in cap. inueneris, de sponsalib. iuuenis, qui puellam nondum septem annos accepit, & cum illa consummare tentauit, eam non potuit, & postea confortinam illius duxit, mandatur separari ratione impedimenti publicae honestatis contracti. Quod impedimentum sane dubium erat, quia dubium erat, an talia sponsalia valerent, imò praesumptio iuris pro eorum nullitate stabat, sed quia in hoc dubio temere se matrimonio copulauit, cum in dubiis, quod certius est tenere deberet, ideo mandatur a Pontifice separari. Sequitur ergo ex his omnibus partem tutiorem esse sequendam, neque prodesse possessionem.

Verum huiusmodi textus non conuincunt. Concedo Pontificem in casu homicidij dubij statuisse irregularitatem ob reuerentiam, & decentiam factarum rerum, innoxium illi principio, in dubiis tutiorem partem esse eligendam, non tanquam obligatio, sed tanquam optimo consilio.

Ad cap. illud dominus, respondeo debuisse illum Episcopum abstinere, quia orto dubio de excommunicatione debebat aliquam diligentiam facere ad illud vincendum, nullamque legitur fecisse, ac proinde tanquam temerarius violator potius posset, stante enim dubio, & non facta diligentia ad illud deponendum, tutior pars necessaria est eligenda, ut diximus puncto 1. huius d. ff. Adde ex fama sicut probatur matrimonij impedimentum, poterat & excommunicatio probari, saltem ut abstineret a celebratione.

Ad cap. inueneris, dico possessionem matrimonij nihil iuueni fauere posse, cum matrimonium contraxerit dubius de valore sponsalium, & consequenter mala fide. Inducit autem Pontifex matrimonium esse nullum, quia priora sponsalia fuisse valida iudicauit: ea autem iudicauit valere, quia vidit malitiam iuuenis suppluisse eam aetatem, quod non leuiter collegit ex eo quod tentauit consummare, & ex aliis coniecturis, quae licet non essent omnino euidentibus, erant tamen motiua certe, ut merito Pontifex potuerit vi illorum declarare sponsalia valida fuisse sic Glossa, & Praeposit. in supradicto cap. Thomas Sanchez lib. in Decalog. cap. 10. n. 15. §. ad 3. Suarez tom. 2. de relig. lib. 4. de voto, cap. 5. n. 2. Adde cum Panormit. & communis, ibi iuuenem illum maiorem esse septennio, & postquam septennio proximam esse: quando autem iuuenis maior septennio duxit minorem septennio, & eam tradidit ad domum, oritur ex tali contractu impedimentum publicae honestatis, secundum communem, eam aliquo modo dubiam, sententiam.

PUNCTUM VII.

An dubius de lege, vel praeccepto tenearis illo.

- 1 Si facta sufficienti diligentia adhuc dubius es de lege, vel praeccepto non teneris illo.
2 Idem est si dubites, an se extendat ad aliquum casum.
3 Si dubitas, an sit lex vbi recepta, probabilis est te illa teneri.
4 Satis est probabile oppositum.
5 Si certus sis de lege, & dubitas an ratione alicuius necessitatis extimaris, affirmari aliqui non teneri, si lex est incommoda.
6 In tali casu obligaris lege.
7 Certus de lege, & dubius, an satisfeceris, teneris illa.

Respondeo, si facta sufficienti diligentia ad investigandam veritatem adhuc dubius manes, non teneris lege, aut

DE CASTRA PALAZO...

aut præcepto. Ita Henriquez lib. 8. de Eucharist. cap. 45. num. 3. in comment. licet. P. Suarez 5. tom. in 3. p. disput. 40. sect. 5. num. 15. Thomas Sanchez lib. 1. de matrim. disp. 41. num. 36. Et lib. 1. in Decalog. cap. 10. num. 32. Villalobos tom. 1. sum. tractat. 1. diff. 21. num. 4. Eman. Saá verb. dubium, num. 2. Quamuis Valquez 1. 2. disp. 64. cap. 3. Et disp. 66. cap. 1. in iure, teneat oppositum, & ex parte illi consentiat Salas tractat. 8. disput. unice. sect. 25. num. 158. Ratio nostræ conclusionis est, quia in hoc dubio est possessio pro libertate. Quilibet enim suarum actionum est dominus, & liberè in illis procedere potest, dum se ligatum non cognoscit, qui igitur post factam diligentiam dubius est de præcepto, non se cognoscit ligatum.

2 Idem prorsus dicendum est, quoties dubium fuerit, an lex, vel præceptum ad aliquem casum se extendat, quia tunc perinde est ac dubitate de lege, an sit imposita. Ita Thomas Sanchez in Decal. cap. 10. n. 33. Salas supra n. 158.

3 Sed quid dicendum, si dubitas, an sit lex vsu recepta? Thomas Sanchez lib. 1. in Decalog. cap. 11. numer. 35. existimat in hoc dubio te esse obligatum lege, quia cum de lege confiter, pro eo fiat possessio, & iuris præsumptio. Ergo ut ab eius obligatione eximaris, tibi incumbit onus probandi non esse vsu receptam. Fateor hoc esse probabilius: & ita tenet, etsi non satis consequenter Bonac. disp. 1. de leg. q. 1. p. 4. m. 44. Et disp. 2. de pecc. 7. p. 7.

4 Nihilominus valde probabile est te in supradicto casu lege non teneri: ita Azor. tom. 1. instit. moral. lib. 2. cap. 19. quest. 12. Salas illa disp. unice. sect. 18. num. 109. dicunt enim dubitan-tem an aliqua lex excommunicationem, suspensionem, vel irregularitatem imponens sit vsu recepta, posse reputare non esse vsu receptam, & non obligare. Moverunt, quia in legibus penalibus benigniorem partem sequi debemus. Friuola ratio, si pro lege esset possessio. Quare ratio nostræ conclusionis ea debet esse, quia tunc non constat de lege imposita, ac proinde non possidet: ubi enim dubium est, an aliquando fuerit vsu recepta, est dubium, aliquando obligauerit, quia ad hoc ut obliget, debet necessarò recipi secundum probabilem sententiam, ut tradit Dominicus. in capit. istis §. leges, 4. dist. 8. in cap. 2. de consuet. & Felin in cap. 2. de re. g. a. Et pace. à num. 12. & ex illis Nauarr. in sum. cap. 23. num. 41. Rebell. de obligat. iustit. 1. p. lib. 1. q. 4. §. 5. num. 7. & alij plures referendi, tract. 3. de legib. disp. 1. p. 13. Si ergo dubium est, an aliquando obligauerit, dubium est, an aliquando fuerit vera lex, & consequenter non possidet. Idem dicendum est à fortiori, quoties dubitas de promulgatione legis, an fuerit facta, quia lex esse non potest sine promulgatione. §. 1. in aut. hinc. ut facta nona constitutiones, Et in §. ius autem, instit. de contrahend. ompt. Et probat optime Decius in rubr. de consuet. post. num. 36. vers. vlt. vlt. tamen videtur.

5 Quid si certus sis de lege imposita, dubites an ratione aliquis necessitatis, vel alterius circumstantiæ ab ea eximaris? Salas illa sect. 25. n. 259. existimat te non teneri, si lex est tibi incommoda & molesta. Moverunt, quia libertati fauendum est, quantum possumus. Debemus ergo pro libertate iudicare quoties dubium est, an lex obliget.

6 Dicendum tamen omnino est in hoc casu, te obligatum esse. Quia constat legem ipsam possidere, & eius obligationem. Ergo ut eximaris ab ea excusatus, probare debes exceptionem: immetò ergo ab obligatione certa te volebas eximere excusatione dubia. sic Medina 1. 2. quest. 96. art. 6. ad fin. proposu. 3. Ioan. Sanchez disput. 43. num. 8. in princ. Thomas Sanchez, relat. Decio, Alciato, Surdo Neuiz, & aliis, lib. 1. in Decalog. cap. 10. num. 34. Et lib. 2. de matrim. disp. 41. num. 37. Idem dicendum est, si dubites, an abrogata sit lex, vel in ea dispensatum, quia lex possidet, & probare debes exceptionem, ut eximaris: sic vterque Sanchez supra & Salas (etsi non multum consequenter) illa disput. unice, section. 26. num. 265. Ratio in contrarium non obstat: libertati enim fauendum est, quoties non constat ligatum esse, ac cum constat de lege, constat de vinculo, & illi ut possidenti in casu dubio debemus fauere.

7 Hinc à fortiori constat te esse obligatum lege, si certus sis de illa, & dubius an satisfeceris, v. g. certus es te esse obligatum quotidie horas canonicas recitare, dubitas an obligationi satisfeceris, teneris dum non deponis dubium, recitare, quia obligationi certæ non potest solutio dubia fieri satis. Ita Medina C. de orat. quest. 16. artic. 6. in 2. part. dub. 3. Nauarr. c. si quis autem, de penitent. distinct. 7. num. 76. vers. 17. Thomas Sanchez lib. 1. in Decal. cap. 10. numer. 12. Rebell. de obligat. iustit. part. 1. lib. 2. quest. 14. sect. 2. num. 9. Et 10. in fin. pag. 119. Et 2. p. lib. 1. quest. 2. quest. 2. sect. 2. m. 13. §. 9. a etiam ratione.

* *

*

PUNCTVM VIII.

Aliqua notatu digna ex supradicta doctrina inferuntur.

- 1 Quid sit epicheia, & an detur in casu dubio.
- 2 Non licet vti epicheia in casu dubio, si consulti potest superior.
- 3 Quando superior consulti non potest, affirmant aliqui.
- 4 Seruanda tamen est lex.
- 5 Apponitur quadam limitatio, sed non approbatur.
- 6 Quid de dubitante, an sonuerit 12. hora noctis, ut possit cenare, vel carnes comedere.
- 7 Dubitans an expleuerit 21. annum, ieiunio non tenetur.
- 8 Dubitans an comederit, vel biberit post 12. horam noctis, secundum aliquorum opinionem, communicare potest.
- 9 Probabilius est dubitantem communicare non posse.
- 10 Satisfit fundam. n. 8. adductis.
- 11 Dubitans ob tenuitatem beneficii de obligatione recitandi, tenetur recitare, defenditur probabilibus.

1 Primò inferitur, quid dicendum sit, an in casu dubij detur locus epicheiæ. Epicheiam voco emendationem legis, seu interpretationem, quando scilicet aliquis interpretatur legislatorum vel non potuisse, vel noluisse ad aliquem actum, etsi sub verbis legis comprehensum, obligare ob occurrentes circumstantias. Ex qua interpretatione, si voluerit operetur dicitur vti epicheia, ac proinde epicheia actus est intellectus & voluntatis, ut bene dixit Suarez lib. 6. de leg. cap. 6. num. 2. & 5.

2 Hanc autem interpretationem seu emendationem legis nullo modo licere in casu dubio, si consulti potest superior. Est communis sententia cum D. Thom. 2. 2. q. 120. art. 1. in corp. Et ad 3. quest. 96. art. 6. ad 2. & ibi Cateran. & alij Medic. C. de penit. tract. de ieiunio quest. de iis qui tenentur ad ieiunio. Sotus lib. 1. de iustit. quest. 6. art. 8. §. 1. etia vtrò conclusio Et §. ad huius rei intellectum. Thomas Sanchez lib. 2. de matrim. disp. 41. n. 37. Suarez lib. 6. de leg. cap. 8. n. 10. Sanchez disp. 43. n. 8. circa medium. Valquez de Eucharist. disp. 219. cap. 4. n. 43. Ratio est evidens, quando dubium est de voluntate superioris, an scilicet voluerit ad illum casum legem suam extendere. Quia operari cum conscientia dubia, quando ipsa deponi potest, est peccatum ob periculum. Sed cum dubium est, an voluerit superior obligare, in tali casu deponi potest dubium ex eius consilio. Ergo non licet in tali dubio operari superiore inconsulto. Si verò dubium sit de potestate superioris, an inquam, poterit obligare, cum clare non constat eius impotentia, inquam videtur, interpretari non posse obligare & legem deficere, cum pro lege, & potestate superioris sit possessio.

3 Difficultas autem est, an in casu vrgenti, in quo superior consulti non potest, possit vti epicheia?

Affirmat Syluest. verb. Papa, quest. 16. dicto 2. fine. Et verb. dispensati. q. 4. Cordub. q. 11. 3. q. 13. ante reg. 1. fol. 105. Henriquez lib. 14. de irreg. c. 3. n. 3. licet X. consentit Salas, quoties adimpletio legis est molesta, & incommoda, tract. 8. disp. 25. n. 260. Ratio, quia videtur nimis durum obligare homines legibus non certis, sed dubiis, in tali casu videtur lex dubia, cum de eius obligatione dubitetur.

4 Tenenda tamen est communis sententia, seruandam esse legem. ita D. Thom. Soto. Medina. Valquez, vterque Sanchez, & Suarez supra, & affirmant Syluest. Cordub. & Henriquez intelligendos esse non de dubio æquilibri, sed de formidine, quando scilicet est probabile iudicium, licet eum formidine, vel non potuisse, vel noluisse superiorem in tali casu obligare. Ratio est, quia in tali casu lex non est dubia, sed certa, cum constet verba eius talem casum comprehendere. Solum autem est dubium, an legislator voluerit, vel poterit illum casum comprehendere. Ergo dum non probatur impotentia eius vel noluit, pro lege stare debet præsumptio, re potest possidente.

5 Limitat autem supradictam doctrinam Suarez illo lib. 6. de leg. cap. 8. num. 11. ut procedat, nisi alteri legi grauiori dubitetur contrariari. Tunc enim (inquit) licet grauiorem legem exequi, omnia minori, quia illa concurrentia est sufficientis ratio deponendi præctice dubiam conscientiam, ne homo sit perplexus. Mihi autem supradicta limitatio non placet. Existimo namque seruandam tunc esse legem, & præceptum certum, omnia lege, & præcepto dubio: quia possidet præceptum certum, dum non constat alteri legi superiori contrariari. Quia ratione conlur. dubius de obui prioris coniugis tenetur presentii reddere debitum, etsi reddidit debiti contraria sit tam iuri prioris coniugis, quam temperantia: quia lex temperantia, & iuris prioris coniugis est dubia, & lex dubia non potest præualere aduersus legem certam & possidentem, qualis est de reddendo debitum presentii coniugi. Item quando est dubium, an inactia iuramenti, vel voti licita sit, sentit D. Thom. 2. 2. q. 89.

quasi 89. art. 9. ad 1. obligare, siquidem dicit posse Episcopum tunc dispensare. Ergo à fortiori obligabit præceptum certum, cum dubium solum est alteri contrariari.

Secundo inferitur dubitantem, an fuerit elapsa 12. hora noctis, non posse carnare in illa dies sit ieiunij. Quia possidet ieiunij præceptum, dum non constat de probabili executione. Et contra verò, si crastina dies est, ieiunij dubitans, an 12. noctis, potest hodie carnem comedere, quia certo possidet libertatem, & solum sub dubio stat privatio illius. Quod si diversa horologia sint, poteris cuilibet te accommodare, quia sequeris quasi opinionem probabilem, nisi forte aliquod sit communiter, vt errans reparatum. In his conveniunt etiam munitur Doctores, Vega lib. 3. sum. casu 213. Thomas Sanchez lib. 2. de matr. disp. 41. n. 40. Salas 1. 2. r. 8. disp. vnic. sect. 25. num. 264. Ioan. Sanchez disp. 42. n. 3. & disp. 43. num. 5. Villalobos tract. 1. de conscient. disp. 21. num. 6. & 7.

7. Tertio inferitur dubitantem an expenderit 21. annum, ieiunio obligatum non esse. Quia ante dubium est in libertate non ieiunandi, qua libertate privari non debet ob præceptum dubium. At non poterit ad ordines, vel beneficia promoveri, dum dubius est, an habeat ætatem requisitam: quia toto tempore antecedenti dubium, obligatus erat non ascendere ad ordines, vel beneficia ante ætatem. Ergo non poterit illo præcepto deobligari, dum non probat ætatem, sic Thomas Sanchez lib. 2. n. 38. & Ioan. Sanchez n. 6. & 7.

8. Quarto inferitur quid dicendum sit, si dubites, an post 12. horam noctis comederis, an biberis, possisne communicare? Et dubium esse potest non de actione comedendi, vel bibendi, sed de tempore, certa enim esse potest comestio, vel potus, at dubium, fueritne post 12. horam noctis: Secundo potest esse dubium de comestione, vel potu, non de tempore, vt cum quis ad laudandum se hora maucina adsumit aquam ad abluendum os, dubitat tamen, an aliquid deglutiens, in his enim casibus accitit pugnare Ioan. Sanchez in select. disp. 42. n. 1. & præcipue n. 9. posse sic dubitantem ad Eucharistiam accedere, & Confessarios sic debere consulere. Adducit pro se Medina, in sum. in declaratione 3. præcipue Ecclesiast. § 42. non longe à princip. ubi ait: Ne sint fideles nimium scrupulosi, si abluendo os illis videatur aliquam guttam transgulisse, nisi enim manifestè cognoscatur fuisse transmissam in stomachum, non abstineant à communicatione. Lucium in sum. fol. 145. in el præcepto 4. de la Iglesia de comulgar, dicens: El que sta en duda, si tragó una gota de agua, y no leue clavo, puede comulgar. Fauter huic opinioni non leuiter Eman. Sa. verbo Eucharistia, n. 28. dicit. Complutens. 609. quatenus dicit: Tractum aliquid contra voluntatem, vt parum aqua dum os abluatur, non impedit communionem. Probaturque potest hæc opinio primò, Homo habet ex se libertatem, & potestatem communicandi, Ergo ob dubium comestione privari non debet tali potestate. Secundo qui cenat carnes die Iouis, dubians, an sit hora 12. noctis, non aduertat præcepto ieiunij quia est dubium, an tunc vigeat tale præceptum, Ergo similiter talis cenæ non aduertat præcepto ieiunandi ad communionem, quia est dubium, an tunc vigeat tale præceptum. Et confirmatur, Si quis habet præceptum ieiunandi crastina die ieiunio naturali, sine vilo profus potus, & cibo, & hodie dubitans, an sit hora 12. noctis, comedat, talis comestio ieiunium naturale non violat: quia non intelligitur pro tunc possidere præceptum, Ergo ex tali comestione non reddetur inhabilis ad communionem, quia in tantum reddi potest inhabilis, in quantum intelligitur ieiunium naturale soluisse: at per illam comestionem non intelligitur ieiunium naturale soluisse, Ergo Tertio contra, et id dubium de valore matrimonij superuenit, & facta diligentis dubium vincere non potest, potest petere debitum, quia ante dubium fuit in possessione, quod illa vxor esset propria, qua possessione ob superueniens dubium privari non debet, sed cui dubium superuenit, an comederit post 12. horam noctis, erat in possessione communicandi, Ergo non debet tali possessione ob dubium privari.

9. Nihilominus probabilis existimo sic dubitantem non posse communicare ita docet Thomas Sanchez lib. 2. de matr. disp. 41. n. 40. Salas de conscient. sect. 25. n. 264. Villalobos tr. 1. disp. 21. n. 7. & Doctores communiter, Probo. Primò. Præceptum sumendi Eucharistiam ieiunij semper obligat, Ergo si cui n. accedit sumere Eucharistiam, dubitas, an sis ieiunans, dubitas an præcepto sumendi Eucharistiam ieiunij aduerteris, & cum nulla sit pro tua parte possessio præcepto antecedens, fit sane in casu dubij pro præcepto standum esse. Secundo, qui dubius est, an sit ieiunans, dubius est, an sit dignus, Ergo ne indigne manducet, probare debet se ieiunium esse. Tertio qualitas non præsumitur, nisi probetur vt optime docet Menochius consil. 35. n. 3. & consil. n. 21. Ergo non præsumitur ieiunans, nisi probet. Probare autem non potest qui dubius est, Ergo. Quarto vniuersaliter probare debet fundamentum suæ intentionis, aliis succumbet. Lei qui dicit, ff. de probat. l. actor, quod asserat, C. od. l. qui accusare, C. de edend. & tradit Decius consil. 164. num. 1. Socin. junior consil. 12. n. 3. lib. 1. & aliis relatis Micael, de probat. verb. qualis, consil. 123. num. 3 & 4. At fundamentum exigentis communionem ab Ecclesia est esse ieiunans.

num à culpa in anima, & à cibo, & potu in corpore. Ergo dum non probat hoc fundamentum, immeritò exigit communionem. 10. Neque obstant superius allegata pro Ioan. Sanchez.

Ad primum dico neminem habere libertatem communicandi, nisi probata dignitate, sicut neque habet libertatem accipiendi beneficium Ecclesiasticum, aut ordines, nisi probata ætate, & legitimitate ad illi requisitis. Quare dum dubius est de ætate, aut legitimitate neque beneficium, neque ordines recipere potest, ita neque Eucharistiam, cum dubius est, an comederit.

Ad secundum respondeo cenam illam non contrariari præcepto ieiunij Ecclesiastici, aut naturalis per se, at contrariari communioni postea sequenda, non contrariari præcepto ieiunij, quia non constat tale præceptum esse, at contrariari sequenda communioni, quia communioni, & præcepto certo bene potest dubia comestio contrariari. Aliud enim est ius acquisitum tollere, aliud de nouo acquirere, ex vi enim præcepti ieiunij tollitur homini ius acquisitum comedendi, cum voluerit, quod ius tolli non potest, nisi præcepto certo & indubitato. At cum homo comestione intendit, beneficium intendit acquirere, Non ergo illi irrogatur iniuria, si non detur tale beneficium, dum non probat sufficientiam.

Ad tertium respondeo ob superueniens dubium non impediri coniugem petere debitum, quia habuit ius iustitiae acquisitum ad petitionem. At nullus habet ius iustitiae acquisitum, vt sibi sacramenta donentur, nisi prius probet se nullum impedimentum habere. Ergo, Adde est cuilibet licitum sit matrimonio copulari, non tamen licitum illi est, si dubius sit habere impedimentum, quia numquam habuit ius in matrimonio copulandi, nisi probando impedimentum non esse: ita similiter, est cuilibet ius habere Eucharistiam sumendi, non tamen illud habet, quin prius probet se dignum esse. Aduerto tamen horam 12. noctis completi, cum primus pulvis sonat, quia tunc iudicatur horam completam esse, & quia non potest vno pulsu indicari, ideo multiplicentur. Quare si quis post primum pulsum biberit, siue dubio communicare non potest: ita Thomas Sanchez illa disp. 41. num. 40. Villalobos diff. 21. Salas num. 264. Ioan. Sanchez disp. 42. n. 19. Garcia de benef. 1. tom. 5. cap. 1. à num. 524.

11. Quinto inferitur, quid dicendum de habente beneficium tenere, & ob id dubitante an obligatus sit recitare? Salas 1. 2. tract. 8. disp. vnic. sect. 17. n. 154 sine affirmat non teneri, quia est dubium iuris, & præcipue ex suo sæpè recepto principio. Præceptum, inquam, onerosum, & molestum implendum ex obligatione non esse in casu dubij. Mihi quidem probabilis videtur dicendum in tali dubio obligationem esse recitandi, tener expresse Vasquez 1. 2. disp. 65. cap. 3. num. 11. Ratio est, quia est certum te habere beneficium, ac proinde obligationem officij illius gnetam. Dubium autem est an ab hac obligatione obparuitatem fructuum excuseris, quando autem obligatio est certa, & excusatio dubia, teneris obedire. Adde in foro externo te fore condemnandum, si dubia esset excusatio, quæ pro Ecclesia est certa lex, à cuius obligatione vt excusari posses, debebas excusationem probare, quod constat ex doctrina tradita à Couarr. lib. 2. var. cap. 12. n. 12. Thraquell. de retract. lignag. §. 1. Gloss. 9. n. 2. v. vers. quibus adde. Covzal. reg. 8. cancell. Gloss. 8. n. 72. Eucard. in suis topicis loco ob exceptione ad regulam, n. 12. vbi omnes probant, cum de lege constat, & ab illa vis te eximere, probandam tibi esse causam excusationis, alioqui pro lege iudicandum est.

PUNCTUM IX.

Dubius de voto, iuramento, vel promissione, an tenearis.

- 1 Affirmant plures, & qua ratione probent.
2 Probabilis est se esse excusatum.
3 Satisfit fundamentis oppositis.

Affirmant plures, grauesque Doctores, Azor, tom. 1. instit. moral. lib. 2. cap. 16. q. 10. & lib. 1. cap. 15. q. 2. Valq. 1. 2. q. 19. art. 6. disp. 65. cap. 3. sine, Anton. Perez certam. 10. Scholast. dub. 2. n. 132. Cordub. sum. q. 147. Saytus in clauis regia lib. 1. c. 13. n. 6. Salas, quoties votum, vel iuramentum non est de re nimis incommoda, & molesta, 1. 2. tract. 8. disp. vnic. sect. 17. n. 162. & sect. 21. n. 452. & 253. Mouentur, quia extra materiam iustitiae eligi debet tuior pars, cum extra illam non derit possessio. Secundo, est in dubio iuris non sit necessarium pariter tutiorem eligere, at in dubio facti necessarium diligenda est, præcipue in foro conscientie, vt tenent Ioan. Andæ. Cardia. Anan. & Socin. cap. ad audientiam, de homicid. num. 46. Panor. mit. ibi num. 1. Felin. n. 17. idè quæ in dubio homicidij facti confertur quis irregularis, sed dubium, an votum emiseris, est dubium facti, vt de te constat. Ergo.

Nihilominus probabilis multo est dubitantem, an votum, vel iuramentum, aliamve promissionem emiserit, illis non tenentur.

DE
CASTRO
PALAZO
TON
LIE
ELV

teneri, si facta diligentia vincit dubium non potest, ita Soto lib. 7. de iustit. quest. 3. art. 2. Gratius decif. lib. 2. cap. 31. in fine. Henriquez lib. 11. de matrimon. cap. 1. num. 5. & lib. 8. de Eucharist. cap. 45. num. 3. in comment. litt. P. Man. tom. 1. sum. cap. 99. n. 5. Saá edit. Complut. & Rem. verb. dubium, n. 1. Reginald. in pract. 1. 2. lib. 18. n. 176. Villalob. tract. de conf. diff. 2. 1. Thom. Sanch. alii allegatis lib. 1. de matrim. disp. 9. n. 11. & lib. 2. disp. 41. n. 32. & in Decal. cap. 10. n. 36. & lib. 4. cap. 1. n. 16. Ioan. Sanch. alii allegatis disp. 43. n. 1. Kebell. de iust. p. 2. lib. 1. q. 2. n. 15. §. qua etiam ratione. Suar. 5. tom. in 3. p. disp. 40. sect. 5. n. 15. latius tom. 2. de relig. lib. 4. de voto, cap. 5. n. 7. Salas supra, quoties votum est de re molesta, & onerosa, vt fere semper contingit, fauetque Glossa in cap. ex parte de censibus.

Ratio est, quia videtur iniquum cogi promittentem ad certam solutionem, quin probetur promissor extitisse. Quare in foro externo, & iudiciali nemo promissis cogitur stare dum de promissione non constat: si enim aliquid volenti nubere, obicitis vouisse castitatem, dum non probas votum, non cogitur à matrimonio desistere. Ergo neque in foro conscientie cogendus est votum seruire, si in illo foro conscientie non constat. Item vbi tractatur de obligatione contrahenda, faciendam est stricta interpretatio, ex l. quidquid adstringendi, ff. de verb. obligat. & cap. 1. de iureiur. in 6. fauetque reg. 11. de reg. iur. in 6. Vbi partium sunt iura obscura, reo fauendum est, potius quam auctori. Cum ergo vouens, & promittens reus sit, illi in casu dubij fauendum est.

Hæc ratio probat te non esse obligatum, etiam si propendeas magis te vouisse, dummodo semper maneas dubius, sic uterque Sanchez supra. At si probabile tibi sit vouisse, & de contrario solum sit formido, neque vales assensum præstare, tenetis promissione, quia iam est moraliter certum, te debito rem esse. Si autem pro utraque parte probabiles rationes habeas, poteris sequi, quam malueris, vt de se constat, sic Thom. Sanch. de sponsal. disp. 9. n. 11. fine. Suarez lib. 4. de voto cap. 5. n. 5. Ioan. Sanchez disp. 43. n. 2.

Ad primam oppositam sententiam respondet optimè Suarez supra num. 8. & seqq. illam regulam. In dubiis melior est conditio possidentis, non solum in materia iustitie, sed cuiuscunque virtutis habere locum. Tum quia iura ex quibus desumitur, sine vlla restrictione loquuntur, & constat ex reg. in parte 65. de reg. iur. in 6. Tum etiam, quia quilibet habet ius latè sumptum circa suas proprias actiones, vt possit illas liberè, & sine obligatione exercere. Ergo dum non probatur, illas debere, pro libertate stat. presumptio.

Ad secundam, neque in dubio iuris, neque in dubio facti, si dubium speculatiuum sit, obligationem esse semper sequendi partem tutiorem, sed id esse conuenientius. In materia autem irregularetatis, homicidij ob specialem reuerentiam rerum sacratarum pars tutior sequenda est, vt diximus.

PUNCTUM X.

An tenearis promissione, voto, vel iuramento, si dubites adfuisse animum promittendi, vel vouendi.

- 1 Orii potest dubium ex verbis, & ex intentione.
- 2 Si dubium oriatur ex verbis, non tenetis.
- 3 Si oriatur ex intentione, proponitur ratio difficultatis.
- 4 Resoluitur te esse obligatum.
- 5 Apponitur quadam limitatio de iuramento metu extorto. Sed non approbatur.
- 6 Si dubites, an cum ambiguitate illo in casu iuraueris, non tenetis.

Potest hoc dubium oriri ex duplici capite, Primò ex eo quòd verba prolata ambiguum sensum habeant, cum aliquando accipiantur in sensu verè promissorio, & aliquando non: aliquando denotant promissionem veram, aliquando propositum: aliquando denotant iuramentum, aliquando simplicem assertionem, vt si dicas: Per fidem, vel conscientiam meam hoc faciam. Secundo oriri potest dubium ex intentione, an scilicet habueris intentionem promittendi, vel solum simulandi.

Et in primo casu affirmito perseuerante dubio te voto, iuramento, aut promissione non teneri. Quia tunc dubium est, an sit votum: in quo casu fauendum esse libertati diximus, & meo iudicio, de iuramento decifum est in cap. clericus, de iur. iurando, vbi clericus qui iurauit seruire statuta sue Ecclesie, pœnitio iuramento, aliud denuo statutum factum est, promissisque per idem iuramentum factum, se seruaturum nouum illud statutum, Et respondet Pontifex. Licet transgredi non debuisset, quod promissit, non tenetur ad illius obseruantiam ex debito præstiti iuramenti, cum tamen dubium esset, an iuramentum antiquum ad præsentem materiam extendere & ita docet Suar. tom. 2. de relig. lib. 2. de iuram. cap. 33. num. 3. & lib. 4. de voto cap. 6. num. 2.

De secundo casu, quando verba probata non patiuntur dubiam significationem, sed certam, & dubitatur, an habueris intentionem iurandi, promittendi, & vouendi, vel potius simulandi; vt dubitas, an foueris promissionem, votum, vel iuramentum obligare; alicui possit videri in tui fauorem faciendam esse interpretationem. Quia possides tuam libertatem, dum non constat ligatum fuisse; ac tunc dubius sis de intentione promissionis, non tibi constat ligatum esse, quia non constat de voto, iuramento aut promissione, quæ ad eorum constitutionem, & essentiam requirunt intentionem. Et confirmo. Dubius an sit imposta lex, vel an factum fuerit votum, lege, & voto non tenetur, sed qui dubitat de intentione, dubitat de voto, promissione, & iuramento, cum sine intentione non sint. Ergo non tenetur.

Nihilominus in hoc dubio tenendum est pro certo te obligatum esse promissione, voto, & iuramento, Primò, quia delictum præsumi non debet nisi probetur, ex cap. abfit, 11. quest. 3. ibi, abfit et quidquam finitum de his arbitrium qui Apostolico gradu succedentes. Christi corpus sacro ore confitentur; & tradit Vlpian. in l. merito, ff. pro socio, & ibi Doctores, & abundè confirmat Menochius confil. 99. n. 12. conf. 82. num. 105. & con. 10. n. 54. Alciat. in tract. de presumpt. regul. 3. presump. n. 1. Mascard. de probat. verb. delictum, conclus. 496. n. 1. Si autem in tali dubio animus adfuisse præsumatur, iam delictum præsumitur. Ergo non est præsumendum adfuisse. Secundo verba signa sunt intentionis, dum contrarium non probatur; nemo enim dicere præsumitur, quod non sentit, l. Labeo 7. ff. de suppellect. legat. quo loci Cellus ex Tuberonis sententia dixit nomina esse, vt demonstrant voluntatem dicentis, & quemquam non dicere, quod non sentit; & tradit Bald. in cap. mandatum, de prescript. in princ. & in rubr. de testib. & in l. voluntas, C. de fideicommiss. & multis allegatis Menochius de presump. lib. 6. presump. 35. à n. 2. & lib. 3. presump. 1. à n. 37. Tiraque. l. si unquam, verb. libertis, n. 17. & seqq. Ergo dum non probas defuisse intentionem præsumendum, in est verbis te habere. Tertio probato facto præsumuntur adfuisse omnia requiritur ad illud, vt docet Thomas Sanchez lib. 2. de sponsal. disp. 9. num. 13. ex Panormit. in cap. 1. de his, que vi, num. 9. & ex cap. in presencia de probat. vbi probata professione, præsumitur profitemens habuisse legitimam ætatem, & neganti incumbit onus probandi. Ergo cum constet de promissione, voto, & iuramento, præsumi debet animus requisitus adfuisse; & ita tenet Suarez loquens de iuramento, lib. 1. cap. 33. n. 4. & lib. 4. de voto, cap. 6. num. 4. Thomas Sanchez lib. 1. de sponsal. disp. 9. num. 13. Nauar. lib. 3. confil. tit. 34. de voto, conf. 4. in fine. Corduba sum. q. 147. Syluest. iuramentum 4. q. 7.

Supradictam doctrinam limitant Panormitanus in cap. se verò, de iureiur. in fine, & Angel. verb. iuramentum 5. n. 10. Syluest. iuramentum 4. quest. 7. dicto 4. Scraphin. de priuileg. iurament. priuileg. 110. n. 16. vt non intelligatur de iuramento iure extorto. De hoc enim dicunt, in casu dubio non præsumi iuramentum habuisse intentionem iurandi, aut se obligandi. Quia cum habeat sufficientem causam dissimulandi intentionem ob violentiam sibi factam, potest ius præsumere talem simulationem adfuisse.

Limitatio mihi non probatur, quia præsumere simulationem in iurante, est præsumere delictum, cuius præsumptio vitanda semper est, præcipue cum non cedat in fauorem promittentis, cui magis faues affirmando esse obligatum promissione, quam esse delinquentem ex simulatione. Et ita tenet Felin. cap. si verò de iureiur. in fine. Alex. ibid. num. 42. Imola in cap. ad audientiam, de his, que vi, num. 5. Couart. 2. part. c. 3. num. 3. fine. Gutier. de iuram. 1. p. cap. 57. num. 20. Suarez lib. 1. de iuram. cap. 33. num. 6. Thomas Sanchez lib. 1. de sponsal. disp. 9. num. 13.

Aduertit tamen, & bene Suarez n. 6. circa finem, si dubius sis, an cum ambiguitate verborum, vel restrictione mentis iuraueris, te non tenet iuramento, quia tunc dubius es de iuramento. Neque in tali casu præsumitur te delictum commisisse, cum habeas sufficientem causam æquocatione vitandi. Vt autem tale dubium cum fundamento habere possis, debes prius nosse illos occultandi modos, alias quomodo confugere posses ad restrictionem, si restrictionem apponere ignorabas.

PUNCTUM XI.

An tenearis promissione, voto, vel iuramento, si dubites adfuisse deliberationem.

- 1 Ex quibus causis desisse possit deliberatio.
- 2 Ex impedimento atatis non desumitur efficax argumentum ad annullandam promissionem.
- 3 Dubius, an expleueris septennium existimat Thom. Sanchez te debere reputare expleuisse.
- 4 Probabilitate non caret opprobrium.
- 5 De dubio orto ex somno, ebrietate, vel phrenesi.
- 6 Quid sentiant Thomas Sanchez.

- 7 Dubius an fuerit perfectus liber ad votum, iuramentum, vel promissionem factam in somno, ebrietate, vel phrenesi, credere potest non fuisse.
- 8 Quia ratione tenentur vota, iuramenta, aut promissiones, si dubitatur tempore amenitiam somni, vel ebrietatis facta esse.
- 9 Fit satis argum. n. 7. adductis.
- 10 Regulariter subita passio iracundia non tollit deliberationem requisitam ad votum, iuramentum, & promissionem.
- 11 Quod cessante calore iracundia penitentis promissionis facta, non inferi validam non esse promissionem.

EX multiplici causa deesse potest deliberatio. Primo ex incerta aetate. Secundo ex impedimento naturali, & accidentario, quale est somnus, phrenesis, vel ebrietas. Tertio ex subita passione.

De primo impedimento aetatis dicendum est ex sola illa praeside defumi non posse efficac argumentum ad annullandum promissionem. Potest enim puer ante septennium doli esse capax, vt colligitur ex cap. iuuenis, de sponsal. ac proinde votum, & iuramentum, sicut & sponsalia valere. At quia ante septennium ratio, vel nunquam perfectus usus rationis contingit ideo regulariter nec votum, nec iuramentum, nec promissio facta ante illam aetatem valida reputantur. Et in casu dubio vt invalida reputari possunt, quia est coniectura non leuis defectus rationis vsus. Et contra vero transacto septennio quia ius praesumit perfectum vsus rationis, nisi aliunde contrarium probetur valida debet iuramenta, & promissiones reputari. Et ita tenet alius relatus Thomas Sanchez lib. 1. de matr. disp. 9. n. 12 & 14. lib. 4. de voto, c. 1. n. 14. Suarez tom. 2. de relig. lib. 2. de voto, cap. 6. n. 6.

Quod si dubium sit, an expleueris septennium existimat Thomas Sanchez illo lib. 4. de voto, n. 14. cap. 1. praesumendum esse te expleuisse, & votum valere. Primo, quia sic communiter accidit, ratio enim sunt vota, aut iuramenta ante septennium, & praesumptio ex communiter contingentibus debet sumi. Secundo, quia constat de voto, & promissione, exculatio aetatem est dubia. Ergo pro voto est iudicandum. Tertio in casu dubii semper defendendus est valor actus pro quo est possessio. Quarto non leue argumentum defumitur ex cap. in praesentia, de probat. vbi allegantur votum emissum in minori aetate, neque probandi sufficienter declaratur valuisse. Quinto ex doctrina Bald. in l. si maior in fine, C. communis diuidendo, vbi ait cum quis velit elidere dictam propter inhabilitatem aetatis, debeat omnino probare talem inhabilitatem & in consil. 66. n. 5. vol. 9. dicit, ei qui ex aetate petit restitutionem de aliqua laesione, vel alicuius contractus rescissionem, incumbere onus probandi dictam minorem aetatem, ex qua rescinditur talis actus. Ergo qui vult allegare non fuisse eius promissionem validam, eo quod promiserit ante septennium, illi incumbit, onus probandi, & dum non probat, sed dubius est, pro promissione est standum.

Nihilominus, etsi supradicta doctrina probabilior mihi sit, probabiliter tamen non caret contraria sententia, nempe dubitantem de perfecto vsu rationis, & nescientem expleuisse septennium, non teneri voto, vel aia quacunque promissione tenet expressis Sotus lib. 7. de iust. q. 3. art. 2. docum. 1. §. sed est hic vbi dicit quod votum est factum ante legitimum tempus pubertatis, non obligat in conscientia, nisi vouens sit ita certus, quod tunc habuerit vsus rationis vt nulla aut tenuissima apud viros prudentes reliqua fiat dubitatio contrariae opinionis. conuenit Vega lib. 4. sum. cas. 416. Capua lib. 2. dec. c. 31. sine Beza casu 49. in sum. fol. 233. Moueor non ob rationes Soti, quae si aliquid probarent, probarent; post septennium toto tempore ante pubertatem valida vota non reputanda esse. Sed moueor primo quia tunc non supponitur votum, iuramentum, aut promissio, cum de constituendis illa dubitentur. Secundo, iuramentum, votum, & promissio semper debet in casu dubii in fauorem iurantem interpretari ex l. quidquid astringenda ff. de verb. oblig. & colligitur ex cap. ex parte, de consil. & ibi Panormit. & Glossa. Tertio, quia est pro valore actus debet esse praesumptio. Abbate, de verb. significat. l. quoties ff. de reb. dubiis. At hoc intelligi debet, quando est damnosus, & onerosus, ex text. in l. qui iurasse. §. si pater ff. de iureiurando. & Gl. ibi Panormit. & comitis, & Felin. cap. fin. n. 13. de praesumpt. Neque obstat text. in l. in praesentia, de probat. ibi enim in fauore actus iudicatum fuit. Quia ab ipso proficiente religionem exhibiti fuerunt testes ad probandum in minori aetate professionem fecisse: qui testes cum essent induci ab ipso proficiente debebant plene probare, vt dicit glossa, & cum in probatione defecerint, ideo Pontifex valorem professionis praesumit. Adde fauore religionis, cui erat ius acquisitum, debebat iudicari professionem valere quia in dubiis professio fauet.

Secundum impedimentum, quod solet vsus rationis tollere, est somnus, ebrietas, vel phrenesis. Quaeitur ergo, an in casu dubij debeamus iudicare votum, iuramentum, & promissionem valere.

Et quidem dubium esse potest an haec facta fuerint tempore, de Castro, Sum. Mor. Pars 1.

te somni, ebrietatis vel phrenesis, vel tempore sanae mentis. Secundo posito quod tempore somni, ebrietatis, vel phrenesis facta fuerint, possit dubitari, an tunc fuerit plena ebrietas, vel phrenesis, vel somnus tollens liberatem.

De primo dubio Thom. Sanchez lib. 4. in Decal. cap. 1. n. 15. affirmat praesumendum esse votum, iuramentum, & promissionem tempore sanae mentis esse gesta, ac proinde valere. Probat primo, quia somnus, ebrietas, vel phrenesis breui tempore durat, ergo non possunt eo tempore haec gesta praesumi. Quod factus est in amentibus, quando amenitiam continuo a quo tempore durauerit vt probat idem Sanchez lib. 1. de matr. disp. 8. n. 17. Secundo dum constat de voto, & promissione, exculatio est dubia. Ergo possidet votum. Tertio qualitas quae homini naturaliter inest, semper praesumitur adesse, dum de contrario non constat. Glossa in cap. si forte, de elec. in 6. Glossa & doctores, in cap. iis qui fidem, de sponsal. Franc. Matc. in dec. 39. lib. 1. lat. Alciat. in tract. de praesumpt. reg. 2. in princ. Menoch. lib. 1. de praesumpt. q. 14. n. 3. Malcard. de probat. verbo qualitas conc. 1254. n. 86. Quarto ex communiter contingentibus praesumptio sumenda est ex l. num ad 64 ff. de legib. & tradit Malcard. de probat. verbo praesumptio, concl. 130. n. 42. cum Decia. resp. 1. n. 256. lib. 1. & Reminald. Senior. conf. 2. n. 8. vol. 1. Cum autem contingere non solet vota, iuramenta aliaue promissiones tempore somni, ebrietatis, aut phrenesis emitti, sed tempore sanae mentis, iudicandum est in casu dubij tempore sanae mentis emissa esse, ac, proinde obligare. De Secundo dubio credit idem Sanchez vota iuramenta, & promissiones non obligare, quia cum ebrietas (& idem est de somno, & phrenesi) solet a mente alienare, stat praesumptio pro alienatione.

Dicendum primo est, in hoc secundo dubio verissimum esse sententiam Sanchez, quamque confirmat Suar. lib. 4. de voto cap. 6. n. 9. exemplo illius, qui noctu habet pollutionem quique dubitat an habuerit perfectum vsus rationis, de quo non praesumitur mortaliter peccasse ob defectum perfectae libertatis similiter ob eiusdem defectum non est praesumendus valide vouisse, aut promississe.

Circa primum dubium dico graues, & efficaces rationes debere adesse vt dubium reddant promittentem, tempore ebrietatis, vel phrenesis, facta esse iuramenta, & promissiones. Quia pro contraria parte stat praesumptio sumpta ex communiter contingentibus. At si daremus promittentem vere dubium existeret, eo quod nec recordatur bene de promissione, neque actus ostenditur. ita bene gestus, vt tollat dubium, iuxta tradita a Conarr. 4. decret. 2. p. c. 2. n. 7. ex ultimo promissionem votum, & iuramentum non valere, sed posse sic dubitantem deposito dubio agere contra illa ita Suar. loquens de voto, lib. 4. cap. 6. n. 9. Ratio quia tunc vere dubitatur, an sit votum iuramentum, & promissio, cum dubitetur an sit aliquid essentialiter requisitum ad illa quale est libertas. Ergo in fauorem libertatis est iudicandum.

Neque obstant contraria. Admittimus iuramentum, votum, & promissionem regulariter loquendo, praesumenda esse facta tempore sanae mentis nisi ex aliis coniecturis contrarium colligitur. Neque est necesse, vt certo colligatur; sufficit, si ita colligatur, vt dubium vinci non possit. In casu autem dubio praesumendus est vsus rationis in iis, quae spectant ad fauorem personae, non tamen in iis, quae ei oneris, & obligationis sunt, in reg. iuris in 9. Quod in gratiam alicuius conceditur, non debet in eius odium retorqueri; & docet Suar. supra.

De tertio impedimento subita passionis, iracundiae, aut alterius perturbacionis, an si dubium sit priuare promittentem deliberatione requisita, censendus sit obligatus?

Respondeo cum Suar. illo cap. 6. n. 10. si daremus sic promittentem vere dubium existeret de tuo vsu rationis, non esse obligatum: quia est dubius de valore actus, ac proinde de obligatione. Sed affirmo regulariter non posse huiusmodi dubium habere, quia raro, vel nunquam calor iracundiae vsus rationis impedit, quin operatio inde orta sufficientem libertatem ad bonum, & ad malum habeat. Alias occidens alium iratus excusaretur a mortali, consentit Thom. Sanchez, lib. 1. sponsal. disp. 7. n. 10. cum Panormit. cap. dudum, de conser. coniugat. n. 8. Alex. de Neuo cap. sicut ex litteris de iureiur. n. 8. & Felin. alius relatus n. 13. Bal. de Leon. lib. 4. de matr. cap. 1. n. 2.

Verum si cessante iracundiae calore nullo modo promissionem faceres, sed potius facta penites, etsi Anton. cap. sicut ex litteris de iureiur. n. 9. & panormit. cap. si vero, cod. tit. n. 7. affirmet te obligatum non esse, non credo. Nam vt bene dicit Thomas Sanchez, supra num. 8. & Basilus n. 6. multa calore iracundiae sunt deliberatione sufficienti ad culpam leualem quae eo calore secluso minime admittentur. Est tamen probabilis coniectura, vt in casu, dubio intelligatur defuisse deliberationem. sic Sanchez, supra cum Tabiena verbo votum 1. quasi. 2. in. 1. in 2. edit.

DE CASTRO
ITALIA
TOM.
II
E. I.

PUNCTVM XII

An dubius de materia voti, iuramenti, aut promissionis, sitne licita, tenearis voto, iuramento aut promissione.

- 1 Teneris, si potes, superiorem consulere
- 2 Secus si consuli non potest, & urgeat tempus promissionem exequendi

Certum est te teneri (si potes) superiorem consulere, ubi illoque dispensationem petere. Est decisio textus in cap. venerabilem de elect. §. idem, in illa Glossa, ubi dicitur. Non valet ad plenam excommunicationem ipsius, si iuramentum illud dicatur illicitum, cum nihilominus super eo nos prius consulere debuisses, quam contra ipsum propria auctoritate venire. Et de iuramento docet Felin. c. 1. de iur. n. 19. Panorm. in cap. cum contingat n. 15. Innocent. in cap. de bitores, & ex Theologis D. Tho. 2. 2. q. 89. art. 3. quatenus dicit requiri dispensationem quando est iuramentum dubium. Sylvest. in summam 5. q. 1. Suarez 2. 2. de relig. lib. 2. de iuram. cap. 31. in fin. & loquens de voto, lib. 4. cap. 6. n. 12.

Ratio est, quia dubius de honestate materiae promissae dubitat an Deo grata sit talis materia. Ergo tenetur diligentiam facere, ut hoc dubium vincat, ut cum nulla efficiatur, apriorque diligentia esse possit, quam consulere superiorem, qui loco ipsius Dei assistit, ipsum tenetur consulere. Et haec est differentia inter huiusmodi dubium, & dubium, an feceris promissionem, vel votum, quia quando dubitas an feceris promissionem, dubitas de exercitio tuae libertatis, & sic non est necesse ad superiorem recurrere. At quando dubitas de honestate materiae promissae, non dubitas de aliqua conditione te tenente ex sua parte, sed dubitas de conditione, quae se tenet ex parte Dei. Ergo Deum, vel eum qui loco ipsius est, tenetur consulere, & ab illo remissionem impetrare. Et confirmo. Qui sic dubitat, non dubitat fecisse votum saltem sub conditione, si res illa grata Deo fuerit, hoc enim sibi certo constat. Ergo tenetur inquirere, an fuerit grata Deo, alias transgressionis periculo se exponit.

2 Verum si prudentis arbitrio, aut superioris consilio vel dispensatione reddi non possis certus de honestate materiae promissae; & ex alia parte urgeat tempus promissionem exequendi, existimo te non teneri exequi, sed posse te iudicare liberum ab hac obligatione: ita docet expressè Suarez, loquens de voto, lib. 4. cap. 6. num. 13. & consentit Sanchez, lib. 4. de iuram. cap. num. 31. & cap. 6. num. 6. Ratio est quia non placet Deo ea, in quibus periculum praesentis imminet. Secundo qui dubius est de honestate materiae promissae, neque potest dubium vincere, dubius formaliter est de lege, & voto: cum dubitet de essentiali requisito ad illa: necessarium enim honestatem in materia promissae requirunt. Sed qui dubius est de voto, & lege, iam diximus illis non teneri. Ergo similiter non tenetur qui dubius de honestate materiae promissae neque dubium vincere potest.

PUNCTVM XIII

An subditus dubitans rem sibi praecipiam licitam esse, superioris potestatem excedentem, possit, & teneatur exequi.

- 1 Non esse obligatum obedire affirmant plures.
- 2 Communis sententia sit in contrarium.
- 3 Quoties praecipium superioris impleri facile potest, obligaris illo.
- 4 Satisfit argum. n. 1. adductis.
- 5 Duo corollaria notanda ex supradicta doctrina inferuntur.
- 6 Proponuntur varia dubitationes pro intelligentia superioris doctrinae.
- 7 Examinatur, an Religiosi, in casu dubio de honestate praecipii, teneantur Praelato praecipiente obedire.
- 8 Non videtur improbabile deobligatos esse.
- 9 Teneaturne subditus dubitans de honestate praecipii consulere viros doctos? Qui affirmans non esse obligatum.
- 10 Probabilis est teneri.
- 11 Dubius superior, an res praecipiam excedat suam iurisdictionem si praecipiat post factam diligentiam ad vincendum dubium, tenetur subditus obedire.
- 12 Si nulla diligentia facta praecipiam, quibus probetur subditum obligatum esse obedire.
- 13 Probabilis est non esse obligatum.
- 14 Fit satis rationibus n. 12. adductis.
- 15 Teneaturne subditus in hoc dubio obedire, si damnum graue

- ei ex obedientia refuset? Affirmat quidam neoterici.
- 16 Affirmandum est e' positum.
- 17 Dissolvitur ratio n. 15. adducta.
- 18 Si praecipium superioris sit nimis molestum, & durum & dubius, an possit imponere, probabile est te illo non obligari.

Adrian. quodlib. 2. p. 1. & p. 2. litt. D. & in responsione ad 2. Man. Rodriguez in summ. verb. obedientia, 2. part. cap. 9. concl. 2. 3. & 4. tract. de ord. iudic. c. 7. conc. 12. n. 12. Valquez 1. 2. q. 19. art. 6. disp. 66. cap. 1. à n. 51. usque ad fin. li. 6. nes Doctores absolute affirmant, quoties dubium est de honestate praecipii posse subditum non obedire, ex parte consentit falsas 1. 2. tract. 8. disp. vnic. scilicet 17. n. 52. in med. & n. 157. & n. 183. scilicet 20. quatenus affirmat non esse obediendum praecipio iuperioris, si dubitetur maius Dei praecipium violandum fore, casu quo obedatur.

Moueri possunt primo, quia Praelatus non est in possessione praecipienda ea quae sunt illicita vel supra eius potestatem, ut de se constat. Ergo subditus dubitans praecipium sibi impositum de illicitis esse, simul etiam dubitat, an praelatus talia praecipere possit. Ergo repugnans illi obedire, non sponat Praelatum iure acquisito praecipienda, cum nunquam acquisierit ius. Praecipienda ea in quibus periculum est honestatis. Secundo subditus dubitans, an praecipium sibi impositum sit, illo non tenetur, ut supra diximus, sed qui dubitat, an praecipium sit de materia licita, vel illicita, dubitat in re, an sit impositum praecipium, quia dubitat de aliquo, quod ad eius valorem, & essentiam necessarium est requisitum. Ergo Terrio praecipium superioris non potest facere licitum, quod alioquin illicitum est, sed operari quod dubitas an sit illicitum, est intrinsece malum. Ergo non potest accedere superioris praecipio fieri licitum. Quod si dicas accedente superioris praecipio deponendam esse dubiam illam conscientiam, & existimandum esse licitum. In hoc est difficultas, non enim illa conscientia ex solo praecipio superioris deponi posse videtur, cum ob praecipium non videat subditus aliquam specialem rationem honestatis in re praecipiam.

2 Communis tamen sententia affirmat in hoc dubio obedire subditi debere. Quia superior, eo ipso quo superior est in possessione praecipienda, & subditus est in obligatione obediendi. Ergo vt in aliquo particulari casu subditus a praecipio superioris excusetur, ostendere debet superiorem non reade praecipere. Ergo dum non ostendit, obedire tenetur, sic docet Glossa cap. quid culpatur, verbo iniquitas 23. q. 1. & c. neri, verb. formidat disp. 13. cap. dilecta in fin. de maioris. & obediens. & cap. ad aures, verbo obedientiam de temporib. ordinand. & cap. ex tenore, verbo mandata, de sentent. excommunicat. Innocent. cap. sicent, el. 3. num. 1. de iur. iurando, & ibi Ioann. And. n. 5. Hostiens. num. 3. Bald. n. 8. Abbas n. 26. Alexand. de Neuo n. 79. Sylvest. verbo bellii, 1. q. 9. concl. 6. verbo conscientia, q. ult. & verbo obedientia, q. 2. & verbo religio 6. q. 6. Mald. de virtut. q. 40. art. 1. dub. 3. fol. 251. Lorca 2. 2. sect. 3. disp. 13. n. 8. & 9. & 1. 2. sect. 1. disp. 38. §. de dubio circa praecipium. Nauar. cap. si quis ausum, de poeni. dist. 7. n. 112. & in sum. 2. 3. n. 37. Toler. in sum. cap. 15. n. 6. vbi de peccatis mortalib. Valentini. 1. 2. disp. 2. q. 14. p. 4. q. 4. vbi peculiariter, & 2. disp. 3. q. 169. p. 2. concl. 5. §. sexto certum est. Mol. tom. 1. de iust. disp. 1. 3. concl. 3. Azor. tom. 1. lib. 2. cap. 19. quae. 9. Nauar. de restit. cap. 3. dub. 12. à n. 25. 2. lib. 2. Saà verbo bellum, n. 1. Sayrus in clau. regia. lib. 1. cap. 13. n. 4. Thom. Sanchez. l. 6. in decal. cap. 3. n. sine. Villalob. tom. 1. sum. tract. 1. diff. 26. Garcia de bonet. 2. tom. p. 1. cap. 5. n. 36. Ioann. Sanchez. diff. 33. n. 37. & alii plures quos referunt supradicti Doctores, & specialiter vterque Sanchez.

3 In hac igitur grauisima quaestione dicendum existimo cum doctores nuper relatis, quoties praecipium superioris facillimo negotio impleri potest, hoc est, abique detrimento tui, vel alterius exequi te debere etsi dubius sis de eius honestate. Quia tunc nullus apparet titulus honestatis omissionem praecipii, subiectionis debite superioris: quod enim illud praecipium videatur tibi contrarium diuino, hoc te excusare non potest, dum non probes esse contrarium. Tibi enim incumbit onus probandi illicitum esse: non autem superioris incumbit onus probandi esse licitum & honestum: hoc enim ius semper praesumit, & supponit item superior praecipiens existimandum est iudicare se praecipere posse. Cur ergo iudicium tuum dubium superioris iudicio certo vis antepone?

4 Neque contra hanc conclusionem obstant argumenta pro sententia Valquez adducta non primum. Nam esto superior non habeat ius praecipienda illicita, habet tamen ius praecipienda quae sibi licita videntur, dum non constat de raptu sine, etsi tibi illicita esse asserant ac proinde eam dubitas de honestate materiae imperatae, non, ex tuo iudicio, sed potius ex eius iudicio honestas praecipii, & eius obligatio metienda est.

Ad secundum respondeo dubitantem de praecipio, an sit impositum illo non teneri, quia non sufficienter proponitur: at dubitans de eius honestate tenetur, quia honestas praecipii non

ex tuo iudicio dubio, sed ex superioris iudicio certo iudicanda est.

Ad tertium fateor præceptum superioris non posse per se facere licitum, quod aliis illicitum erat; & consequenter non posse facere, ut licet obedias, si prædictæ dubitas illicitum esse obedire. Sed quia fante præcepto habes rationem efficacem deponendi dubium illam conscientiam, & existimandi esse licitum, quod tibi illicitum sefe offerebat, ideo possumus dicere præceptum superioris posse per accidens facere licitum, quod aliis illicitum erat, tenei autem deponere hanc conscientiam docet optime Nauarr. c. si quis autem, de poenit. dist. 7. à num. 81. & in sum. cap. 16. num. 40. & cap. 3. n. 36.

5. Et in infero cum Thom. Sanch. lib. 6. in Decal. cap. 3. num. 10. Soto de secreto, memb. 3. q. 1. concl. 1. Salas 2. 2. q. 21. trañ. 3. disp. unica, sect. 17. n. 115. Si tibi valetudinario, vel alio impedimento laboranti, & dubitanti, an tenearis ieiunare, vel officium diuinum perfoluere, Prælati præcipiat, ne ieiunet, aut ne recites, te posse debere non ieiunare, quia præceptum superioris in eo dubio interpretatur te obligatione legis Ecclesiasticæ non tenei. Secundo infero tenei te obedire Prælati, in his, in quibus dubium est solum, an excedat suam potestatem, quia vt bene dicit Sanchez supra num. 4. minorem potestatem habet superior in ea, de quorum honestate dubitatur, quam in ea de quibus dubitatur solum, an excedat limites suæ iurisdictionis.

6. Ad plenam intelligentiã supradictæ doctriinæ multiplex dubitatio enodari debet.

Prima, an intelligatur de omnibus subditis.

Secunda, an subditis dubius de honestate præcepti, teneatur inquirere doctos, vt dubiam deponat.

Tertia, an si superior simul dubitet, teneatur subditus dubius obedire.

Quarta, an subditus teneatur obedire, quoties exobedientia timeat magnum malum proprium, vel alium.

Quinta, quid si malum, quod timeatur, non sit distinctum à te præcepto, sed ipsa res præcepta molesta, & onerosa sit?

7. Circa primam dubitationem, an scilicet obedientiam in casu dubio teneatur omnes subditi præstare, est difficultas de religiosis, nam religiosi solum sunt subditi ratione professionis emittæ, seu votorum simplicium consequentium religionem, Prælati quæ nihil aliud præcipere potest nisi ea, ad quæ religiosus per obedientiam votum se voluit addingere. Ex quo videtur sequi in casu dubio non tenei subditum obedire. Quia, vt ex materia de voto suppono, cum communi sententia nemo teneatur exequi rem illam de qua dubitat, an votum ad illam extendatur, quia hoc est idem, ac dubitare de voto, in quo casu libertas possidet, & tradit Thom. Sanch. lib. 2. de matrim. disp. 4. num. 3. & in sum. lib. 4. de voto, cap. 1. num. 3. Ioan. Sanchez disp. 43. n. 3. & 4. At religiosus dubitans rem sibi præceptam extra iurisdictionem Prælati esse, dubitat an suum votum ad illam se extendat. Ergo non teneatur obedire.

Dices tenei obedire quia vota religiosi habent adiunctam traditionem, ratione cuius religio habet ius, & dominium in religiosum, & ratione huius dominij, & potestatis obligatur obedire in casu dubio, est enim melior conditio Prælati præcipientis, tum sit in possessione.

Sed contra. Tota hæc possessio ortum habet ex voluntate religiosi, Ergo non se extendit ad alia, quam ad ea, ad quæ voluntas religiosi se extendit. Cum ergo eius voluntas nunquam videatur extensa ad casum dubium, dicendum est, in illo obligari non posse. Neque obicit, si dicas, Prælatum non præcipere religioso ex iurisdictione accepta per votum, sed ex iurisdictione data à Pontifice: (nullus enim per votum, quantumvis solemne, potest alteri iurisdictionem in se ipsam dare, tum quia non potest per votum dare alteri vim coercitivam, sine qua nulla est iurisdictione, vt tradit Anton. Fab. in l. magistratib. 12. ff. de iurisdic. om. iud. & constat ex l. vlt. ff. de officio eius cui mand. est iurisdictione. Tum etiam, quia facta regnorum, & publicationum rerum diuisione, potestas ius dicendi, & iurisdictione tota residet penes principes, sed & quod principi. Insti. de iure naturali l. 2. §. hæc autem de veteri iure enucleando, l. fin. ff. de leg. 1. & consil. princip. & tradit optime Valq. 1. 2. tom. 2. disput. 165. n. 26. & 28.) præcipit ergo Prælati religio ex iurisdictione aliunde accepta quam ex voto; & scilicet ex iurisdictione data à Pontifice, qua iurisdictione non videtur priuandus Prælati in casu dubio. Non inquam obicit huiusmodi dictum, vt religiosus in casu dubio debeat obedire. Nam ubi Prælati regulares habeant in suos subditos iurisdictionem spirituales datam à Pontifice, non tamen illam habent ad alias materias, præter eas, ad quas religiosorum vota se extendunt. Cum ergo probatum sit, vota nunquam se extendere ad res dubias, efficitur neque ad illas esse obligationem ex iurisdictione Pontificis.

8. Hæc ratio videtur probabiliter reddere, religiosum verè, & propriè dubitatem de honestate rei præceptæ, vel an excedat superioris iurisdictionem, obligatum non esse obedire fateri Suarez tom. 3. de relig. lib. 10. c. 1. in prima responsione cuiusdam obiectiõnis factæ, vbi dicit, fortasse non deest, qui totam concedant, neque enim improbabile videtur Abbatissam non posse

Ferd. de Castro Sum. Mor. Pars 1.

ex voto obedientia obligate monalem ad aliquid faciendum in casu dubio de honestate operis inuncti. Et confirmat ex differentia voti, & legis: nam obligatio legis cum oriatur ex alterius voluntate, & potestate, ex eius iurisdictione metienda est. At obligatio voti, & consequenter ex illo dimanantis præcepti, seu iurisdictionis in illo radicatur, cum pendeat ex propria voluntate, & intentione, & hæc non videatur extensa, nisi ad materiam certam, quando aliud non constat, neque etiam eius obligatio extenditur. Probarique potest, quia actus præsumitur ita gestus, vt minus quam fieri possit, si agenti onerosus, tradit Menochius multis relatis de præsumpt. lib. 6. nota præsumpt. 9. Ergo professio religiosi non est præsumenda extendi ad obedientiam in casu dubio. Item in imponenda obligatione stricta est interpretatio faciendæ, ex l. quidquid astringenda, ff. de verbor. obligat. ibi, Quidquid astringenda obligatiõnis causa dicitur est, id nisi palam exprimat, omissum esse intelligendum est aut certe secundum promissorem interpretatur, idemque delimitur ex cap. ex parte, de censibus, vbi Abbas n. 2. & 4. ait præsumi vouentem se minus quam possit grauare, & ideo glossa ibi fin. dixit faciendam esse pro vouente bonam interpretationem. Si ergo pro vouente faciendæ est interpretatio, non debemus affirmare ad casum dubium se extendisse, & consequenter neque iurisdictionem à Pontifice datam ad illum dubium casum se extendere, cum non det iurisdictionem ad alia, quam ad ea, ad quæ vota se extendunt.

9. Secunda dubitatio est, an teneatur subditus dubitans de honestate præcepti consultare doctos si commodè possit, vt videat an honestum sit?

Respondet Thomas Sanchez lib. 6. in Decalog. cap. 3. num. 19. non tenei; consentit Nauarr. lib. 2. de restit. cap. 3. dub. 12. num. 261. & num. 266. in noua edit. Valentia itæ probans 2. 2. disput. 7. quest. 5. punct. 2. corollar. 2. pag. 1570. Mouentur, quia officium subditi non est præcepta examinare, sed exequi. Superior enim teneatur videre quid imperet, quasi pro subditis rationem reddatur; subditi autem non teneatur nisi obedire obedientia illa cæca tanquàm à sanctis Patribus commendata.

10. Verum (etsi hoc probabile sit) probabilius existimo tenei subditum si commodè potest, diligentiam facere, vt certior de honestate præcepti existat, quando Prælati non ea scientia, autoritate, probitateque pollet, quæ subditos obligaret, probabiliter opinari rem imperatam honestam esse. Nam in hoc casu clarum est non tenei, aliam inquisitionem facere. Moueor primò, quia hæc inquisitio non obicit obedientiæ debite, cum ex illa non omittatur, neque etiam repugnat eius perfectioni, quæ solum in eo consistere potest vt integrè, promptè, & sine vlla dilatione præceptum executioni mandetur, quando tempus vrget præceptum exequendi. Ergo dum non vrget tale tempus, sed datur locus inquisitioni, ratio naturalis dicit, vt apponatur. Nam ea posita forè competet subditus Prælati non esse obediendum, ac proinde iam inquisitio prodesset ad vitandum malum, saltem materialiter. Secundo negari non potest talem inquisitionem veritatis bonam esse, dirigitur enim non ad querendas excusationes præcepti, sed ad securius illud implendum, & certius deponendum dubium de illius honestate. Ergo non potest esse contraria obedientiæ perfectioni, cum vna virtus alteri contraria non sit. Dices talem inquisitionem bonam, esse, non tamen subditum obligatum esse illam facere. Quia manus subditi non est inquirere, & examinare præcepta, sed illa exequi. Sed contra, licet minus subditi non sit examinare præcepta superioris, quando de illis dubium non habet; at in casu dubio quis ab illo hanc obligationem abstulit; cum hæc obligatio cuiuslibet dubitanti de honestate præcepti iusta sit, vt prudenter operetur. Et confirmo, præceptum superioris efficacius esse non potest præcepto diuino, sed quando quis dubitat de obligatione præcepti diuini, eo quod videtur alteri præcepto naturali repugnare, debet necessarîo inquirere, & inuestigare, quantum commodè potest, quòdnam sit exequendum: neque talis inquisitio obedientiæ obicit. Ergo etiam quando dubitat, an præceptum superioris honestum sit, vel contrarium alteri præcepto diuino, debet illud examinare. Item superior non habet in subditum efficacius ius imperandi, neque subditus maiorem obligationem obediendi, quam habent coniuges inter se sed cum alter illorum dubitat de matrimonij valore, teneatur prius quam debitum reddat, diligentiam facere, vt veritatem cognoscat, vt tradit ipsemet Sanchez. Ergo etiam similiter tenebitur subditus. Quod si dicas proprium coniugis esse examinare, an matrimonium validum sit, non tamen esse subditi proprium examinare, an rectè superior præcipiat. Est gratis dictum, cum de hoc sit questio, & cum in vtroque casu sit eadem obligatio. Ideo coniux dubitans teneatur examinare (si potest) valorem matrimonij, antequam reddat, ne se exponat periculo accedendi ad non suam, ac proinde faciendi aliquid in re illicitum, si subditus dubitans de honestate præcepti, illudque non examinans exponitur periculo efficiendi aliquid illicitum in re. Ergo ratione præcepti excusari non potest ab hac diligentia præstanda. Adde quando executio rei præceptæ differi potest

DE CASTRO
PALACIO
TOM.
II
F. 11

& minus malum timetur ex dilacione. quam ex prompta executione, differendam esse executionem mandati, donec examinetur, an obediendum sit: docet expressè Thom. Sanchez lib. 6. in Decalog. cap. 3. n. 25. cum Couart. res. p. c. n. 1. p. n. 5. ad fin. Ergo à fortiori examinari debet præceptum, quando eius executio sine vili transgressione differri potest. & ita tenet Alex. de Nevo c. sicut. cl. 3. n. 98. de iur. iur. Holtien. sum. tit. de pœnit. §. quid de rapina, vers. quid si probabiliter dubitat. Angel. verb. bellum. n. 8. Kofell. lib. 7. q. 4. Syluest. 404. 1. quæst. 9. concil. 3. c. v. b. obedientia. q. 2.

11 Tertia dubitatio est, an casu quo superior dubitet de te præcepta, sine licita, vel excedens limites suæ potestatis, teneatur subditus sciens talem dubitationem ei obedire?

Et quidem si hoc dubium perseueret post factam diligentiam à Prælato de veritate investiganda, verius esse debet teneri subditum obedire. Quia tunc Prælati legitime imperat, cum & habeat possessionem imperandi, & dubium subortum vincere non possit, sicut coniux, qui bona fide matrimonium contraxit, & postea dubitat de eius valore, facta diligentia ad veritatem investigandam, si adhuc dubius manet, potest petere, & tenetur alter reddere, ex communi sententia dicimus in disput. de obligatione coniugum. Limitanda tamen est hæc doctrina ad actiones, quæ alteri à subito molestant, & onero: & non sunt. Non enim cum hac dubitatione superior indicere bellum poterat, neque subditus debebat obedire; debet enim superior in rebus damnosis moraliter esse certus de iustitia.

12 Verum si nulla facta diligentia Prælati dubius de honestate rei præceptæ, vel de excessu suæ iurisdictionis imperet; alicui videri potest etiam in hoc casu teneri subditum obedire. Primo, quia ex huiusmodi dubio non interruptitur possessio Prælati in subditum. Non enim ex eo, quod dubitet, an res quam vult imperare, sit licita, vel illicita, vel eius iurisdictionem excedens, desinat esse superior, neque obinde subditus subiectionem amittit. Ergo ratione huius possessionis imperare poterit subditis in casu dubio. Secundo, sic dubitans non dubitat de dominio, & possessione in subditum, sed an eius dominium, & possessio extendatur ad talem materiam. At quando coniux, v. g. non dubitat de matrimonij valore, sed an possit, vel non possit petere, eo quod dubitat, an habeat aliquod impedimentum castitatis, vel affinitatis de iure contractum, alter non dubitans reddere tenetur, si debitum ab illo petatur, quia nihil iniustum ab illo postulatur, & quia alter non tenetur in hac dubitatione se impeditum reputare, vt multis relatis docet Thom. Sanchez lib. 9. de debito coniug. disp. 6. a. n. 4. & præcipue à n. 7. Tertio subditus dubitans, sine licita res sibi mandata, obedire tenetur, etiam nulla diligentia facta ad cognoscendam veritatem secundum probabilem sententiam: quia possessio Prælati excusat subditum ab hac diligentia. Ergo etiam poterit excusare Prælatum à simili diligentia præstanda. Quarto demus teneri Prælatum diligentiam facere ad investigandam veritatem, sicut possidens aliquam rem, & dubitans an sua, vel aliena sit, tenetur diligentiam facere, antequam rem alienet. Sed sicut si huiusmodi dubitans de facto rem alienaret, teneret alienatio, quia possessionem, & dominium incertum, quod habet, transfert in imperem: ita similiter etiam superior male facit, imperans subdito absque præmissa diligentia de cognoscenda veritate, at imperium tenebit. Quinto obligatio subditi obediendi Prælati desumi non debet, ex eo, quod Prælati dubitet, vel non dubitet de honestate rei præceptæ. Nam si subito constat honestissimam rem, & nullo modo superioris iurisdictionem excedentem, præcipi tenetur obedire, vt optime dixit Thomas Sanchez lib. 6. in Decalog. cap. 3. n. 21. etiam si superior dubitando imperet, quia dubium illud procedit ex errore, qui obitare non potest obligationi subditi, sicut si vit existimat ex errore subesse matrimonio impedimentum, & petat debitum ab vxore, male petat, at vxor certo sciens impedimentum non esse, reddere tenetur, vt probat Couart. a. decretal. 2. part. c. 3. §. 1. n. 6. & Sanchez. supra n. 4. Contra vero si superior imperet rem inhonestam, etiam si ipse existimet honestissimam esse, non debet subditus obedire. Ergo obligatio subditi ex te ipsa, & ex eius iudicio, potius quam ex iudicio superioris metienda est. Hanc sententiam tenentur (meo iudicio) docere qui coniugi dubitanti de matrimonij valore, & debitum petenti ab altero coniuge, docent reddendum esse. Ij sunt Corduba sum. quæst. 45 p. 4. fol. 113. Henriquez lib. 11. de matrimon. cap. 6. num. 4. comment. list. T. Bartholom. de Ledelm. dub. 20. de matrim. conclus. 2. Ludouicus Lopez 1. part. instrum. 2. edit. c. 297 §. sed si iniquitas. Petrus de Ledel. de matrim. q. 45. art. 1. ad finem. §. ad hoc dubium.

13 Nihilominus verius existimo in hoc casu subditum non esse obligatum obedire, imò neque posse, si ipse subditus etiam dubitet Ratio est, quia officium superioris est examinare honestatem, & æquitate rei præceptæ, cum de illa dubitat, ne se errandi periculo exponat imperans quæ non licent. Ergo si absque hoc examine præceptum imponat, cum temerarius impostor sit, subditus non tenetur parere, imò nec potest, si temeritatem agnoscat, quia non tenetur parere præcepto, tam ex parte rei præceptæ, quam ex parte præcipientis te-

merario, & periculoso. & ita docent Petrus de Ledelm. 2. tom. sum. tract. 3. c. 13. concil. 2. Bannes 2. 2. q. 40. art. 1. d. 6. c. 1. 3. Thomas Sanchez lib. 6. in Decalog. c. 3. n. 21. Salas 1. 2. q. 21. tract. 8. disp. vni. sect. 2. 6. in finem. 275. Man. Rodriq. 1. tom. sum. c. 126. concil. 4. n. 5. 2. edit.

14 Neque obitant in contrarium adducta. Non primum. Admitto enim non interrupti possessionem superioris in subditum ex tali dubitatione, quia illa dubitatio non attingit possessionem, quam superior habet; hæc enim nunquam fuit in subditum ad res, quas superior dubitat esse licitas, vel eius iurisdictionem excedere.

Ad secundum respondeo, eo ipso, quo superior dubitat de honestate rei, vel an sit excedens suam iurisdictionem, dubitat de dominio, & potestate in subditum, imò certum superior debet esse carere dominio, & potestate, cum hæc limitata sit ad præcipiendum ea, quæ honesta sunt, sibi que sic apparent.

Ad tertium dico subditum ratione obedientiæ superiori debere, & in eius reverentiam posse habere sufficientem rationem dependendi dubium, quam rationem non habet superior in imperando. Item cum ex parte subditi, & ex parte superioris præcipiens est contentio, & dubium de honestate præcepti, & obligatione illius, ius præsumit pro superiore, non pro subdito.

Ad quartum dico superiorem non solum debere diligentiam facere ad cognoscendam honestatem præcepti, sed dum sibi de tali honestate moraliter non constat, non posse præcipere, quia solum potest ea quæ honesta sunt, quæque sibi talia apparent.

Ad quintum respondeo, ad valorem præcepti ex parte materiæ vnum e duobus necessariis requirit. Primo requiritur honestas illius certo cognita à subdito, & hoc sufficit, vt præceptum teneat. & in hoc casu ex iudicio subditi insurgit obligatio præcepti. Secundo requiritur, & sufficit ad obligationem, quod superior cognoscat probabiliter rem quam præcipit, honestam esse, & suam iurisdictionem non excedere, etiam si subditus id adæquate non cognoscat, quia dum nihil in contrarium aperit cognoscat, non habet ius de eximendi à superioris præcepto.

15 Quarta dubitatio est, an subditus teneatur obedire, quoties ex obedientia timetur non leue damnum proprium, vel alienum in honore, fama diuitiis, vel vita, vt contingit si superior te interroget de delicto tuo, vel alterius, & dubius sis, an iuridice interroget?

Ioan. Sanchez disp. 43. n. 28. affirmat te teneri: quia iam illud damnum præsumitur est à superiore, & illo non obstat præcipit. Ergo debes obedire: quia præsumere debes superiorem iuste præcipere, ne sis iudicij temerarij reus. Item si certo tibi constaret superiorem iuridice præcipere, tenebatur veritatem fateri. Ergo etiam cum dubitas, teneris: quia in vtroque casu superior est in possessione præcipiendi.

16 Nihilominus dicendum est, in tali dubio te non esse obligatum præcepto. ita aliis relatis Lessius lib. 2. de iust. cap. 31. dub. 4. n. 10. c. cap. 47. dub. 9. num. 77. Sayrus lib. 1. in claus. regia. cap. 13. n. 41. Salas 1. 2. q. 21. tract. 8. disp. vni. sect. 17. n. 15. Th. Sanchez. plures referens lib. 6. in Decalog. cap. 3. n. 24. Villalobos 1. sum. 1. 1. diff. 2. 6. n. 1. Pitigianus in praxi crim. cap. 241. Rodriq. 2. tom. sum. c. 9. n. 3. c. de ord. iudic. c. 7. n. 11. c. tom. 3. q. regul. 9. 19. art. 4. c. 6.

Ratio est, quia subiectio, & obedientia debita superiori non tollit ius, & possessionem tuam, & alterius in bonis fortunæ, honoris, & corporis. Ergo non est æquum te obligare hanc possessionem amittere in te magni momenti ob obedientiam, quam dubitas, si debeas. Possessio enim tua, & alterius certa prævalere debet iuri, & possessioni aliquo modo dubiæ superioris. Item sæpè præcepta Ecclesiastica certa cum graui detrimto proprio, vel alieno non solent obligare, à fortiori non obligant dubia. Imò addendum existimo, si obedientia in alterius graue damnum vergit, non solum te non obligari, sed neque obedire posse, fecus est, si solum in damnum tuum cedat, tunc enim quia potes cedere iuri proprio, et si obligatus non sis, poteris obedire. Sicut enim superior possidet ius imperandi, etiam alius possidet ius in suis bonis iniquum. Ergo est obseruandum ius superioris dubium, laedere ius certum alterius. Et confirmo. Quilibet habet ius iustitiæ ne laedatur in bonis absque manifesto titulo, qui tibi non est, cum dubitas, an superior habeat ius imperandi.

17 Ad rationem in contrarium respondeo, et si superiorem præsumas iuste præcipere, cum tamen de hoc non sis moraliter certus, non teneris possessionem certam in tuis bonis amittere ob seruandam superioris possessionem in materia dubia.

Ad confirmationem respondeo superiorem in vtroque casu iuridice præcipere, & possessionem præcipiendi habere, at te non esse obligatum obedire in casu dubio. Quia possessio tua, vel alterius certa in bonis fortunæ, honoris, & corporis prævaleret superioris possessioni de materia dubia. Item pro superiore est iudicandum, & non pro subdito, quando, cetera paria re est iudicandum, & non pro subdito, cum damnum tibi, vel suum, quod in presenti non contingit, quo damnum tibi, vel alteri

alteri ex obedientia obueniens graue sit, & certum. At superiori...

Quinta dubitatio est, an si preceptum superioris sit tibi...

Videris teneri, quia onus, & molestia illa non est aliena a...

Verum (est hoc sit satis probabile) acquirere poteris com...

PUNCTVM XIV.

An milites dubitantes de iustitia belli possint, & debeant Principi obedire.

- 1 Subditi milites obligati sunt obedire, secus alienigena, ex communi sententia.
2 Nullus miles tenetur militare dubius de iniustitia belli, quousque examen premitat.
3 Si subditi non habet aliquam rationem dubitandi, debet dubium deponere, & militare.
4 Proponuntur quadam obiectiones, & fit illis satis.

Propono hanc questionem, vt clarius innoscant quae diximus...

Communis sententia huic questioni respondet subditos posse, ubi ratio que esse obedire, secus vero alienigenas, quia in subditis adest sufficiens ratio deponendi dubium conscientiam...

Verum in hac re existimo primo, tam subditos, quam non subditos, si dubium habeant fundatum de iniustitia belli, non teneri, imo nec posse militare, quousque examen, quantum commode possint premitant.

Secundo existimo, quoties subdito non se offert aliqua grauis, & bene fundata ratio dubitandi de iniustitia belli, tenetur dubium, vt pote frivolum, & inane deponere, & iustitiam belli praesumere, & militare.

nibus manifestare, quod est grauissimum inconueniens.

Hae ratio (meo iudicio) probat non solum subditum, sed etiam non subditum bellare posse, quoties non se illi offert grauis aliqua ratio dabitandi de iniustitia belli.

Obicies primo ergo quilibet miles poterit iam vni patri se adscribere iam alteri, si praesumere poterit quem ibet Principem praesentem iuste praesentem.

Respondeo hoc intelligi non posse de militibus subditis: ij enim in aduersam partem inclinare non possunt ob crimen laesae maiestatis, & inobedientiae.

Obicies secundo, Nemin possit possessionem suffragari, cum Princeps eo ipso, quod bellum indicit, priuat alterum Principem iure possidendi, & ad executionem sententiae a se prolatae procedit bello.

Respondeo sententiam, & iudicium vnus Principis, alteri non subiecto praediacare non posse, neque tale iudicium dicendum est proprium sententiam, cum sit contra inauditam partem, & quae non tenetur coram ipso comparere.

Pro prioriori intelligentia huius disputationis de dubia conscientia inquiri potest an dubium iuris, vel facti sufficiat in materia irregularitatis, vt quis irregularitatis sibi vindicat proprium locum, ibi discutendam remitto.

DISPUTATIO IV.

De Conscientia scrupulosa.

PUNCTVM I.

Quid sit scrupulus, & an contra illum quis agere possit.

- 1 Definuit scrupulus.
2 Contra scrupulum agere licitum, & laudabile est.
3 Proponuntur quadam obiectiones. Fit illis satis.

MISSIS variis sententiis dicendum est cum communi, scrupulum esse leuem suspicionem, seu existimationem ex leuibis rationibus ortam, qua quis inducitur ad credendum, vel dubitandum esse peccatum quod reuera non est, ita Valq. 1. 2. q. 19. d. 67. c. 2.

Salas quast. 21. tract. 8. disput. vni. s. 29. n. 291. Valent. disp. 2. quast. 14. punct. 4. in fin. Anton. Perez cer. am. 10. scholast. n. 40. Ioan. Sanchez. disp. 4. num. 2. Thom. Sanchez. ib. 1. n. Decalog. cap. 9. num. 2. & lib. 2. de matrim. disp. 41. num. 2. & alij ab eisdem relati.

Agere contra scrupulum non solum licitum, sed laudabile esse est ferè omnium sententia, vt constat ex Doctoribus

DE CASTRO PALACIO...

nuper relatis, & ex Nauarr. *sum. pralud. s. n. 9. & cap. 27. num. 28.* & *cap. si quis autem, de penit. disp. 7. n. 64.* Thom. Sanch. *in Decal. lib. 1. cap. 10. num. 80.* Ioan. Sanch. *disp. 41. à n. 7.* Ratio, quia scrupulus non tollit iudicium certum, vel probabile de honestate actus, saltem per principia extrinseca, seu ex auctoritate aliorum; licet illud iudicium suffocet aliquo modo, & quasi densis tenebris obnubilet. Aliàs si tolleret iudicium, iam non esset scrupulus, sed dubium. Stante ergo iudicio certo, vel probabili de honestate actus, clarum est stare firmam regulam honeste operationis. Ergo potest se illi scrupulosus confortare, Quòd autem hoc sit laudabile, ex eo conuincitur, quia oportet huiusmodi dubitationes, & formidines, utpote frivolas, & sine ratione sobortas sedare: nullum autem efficacius remedium inueniri potest, quam si illis scrupulosus non acquiescat. Ergo. Adde non solum licitum, & laudabile esse, sed aliquando obligatorium, agere contra scrupulum, videlicet, si ex anxietate scrupulorum graue damnum salutis scrupulosus pateretur, aut se officio proprio prestando inutilem redderet, aut à communione, vel confessione, aut alia actione sub precepto obligante retraheretur, ita Sayrus *in clauis regie, lib. 1. cap. 14. Valent. supra. Salas, n. 298.* Thom. Sanch. *n. 83.* Ioan. Sanch. *n. 7. in fin. Montef. 1. 2. disp. 29. q. 6. n. 255.*

Ex hac doctrina constat necessarium non esse deponere scrupulum, ut recta sit operatio: cum enim scrupulus (ut dictum est) non constituit dubium formaliter, neque tollat assensum oppositæ patris, nihil obstat rectæ operationi: & ita tradunt Nauarr. Vasquez, Valent. uterque Sanchez & alij *suprà.*

3 Sed obijci primò, *cap. per tuas, de simon.* ubi quidam ordinatus ab Episcopo, qui dicebatur Simoniacus, permittitur in suscepto ordine ministrare: non tamen ab eodem vltius promoueri, nisi deponat errorem, qui error ex conscientia nimis scrupulosa ortum habuit, ut ibidem dicitur. Ergo facere contra scrupulum, illo non deposito, non licet.

Respondeo sic ordinatum non habuisse scrupulum, sed errorem, et si talis error ex conscientia scrupulosa ortum habuerit, Agere autem contra conscientiam erroneam, errore non deposito, malum est, quia tollit iudicium certum, vel probabile de honestate actus, ut in 1. disp. huius tract. diximus. Non tamen est malum agere contra scrupulum, illo non deposito, quia scrupulus, cum non sit iudicium, sed quædam leuis suspicio, & formido, non tollit assensum. Ut autem scrupulus non veniant in errorem, debemus illis in principio obistere.

Obijci secundo *cap. inquisitioni, de sentent. excom.* ubi conuictus dubitans de matrimonij valore, si ex leui, & temeraria credulitate dubitat, dicitur debere conscientiam hanc leuem, & temerariam explodere, ut licite possit non solum reddere, sed exigere debitum. Ergo iam scrupulus ad recte operandum est deponendus.

Respondeo primò cum gloss. *ibid.* deberi huiusmodi conscientiam leuam, & temerariam credulitatis explodi: quia illa conscientia non scrupulus, sed dubium, vel potius error erat, tollens contrarium iudicium de honestate actus.

Secundò respondeo cum Thom. Sanch. *in Decal. cap. 10. num. 81.* conscientiam ex leui, & temeraria credulitate subortam debere explodi quoad consensum in illam: non enim iustum est illi acquiescere. At non est necessarium illam explodere quoad sensum, id est, illam non sentire; vix enim possibile est agitarum scrupulis, illos ita à se explodere, ut eorum vexationem non sentiat.

PUNCTUM II.

Quæ remedia scrupulosis sint adhibenda.

- 1 Oportet scrupulum cognoscere, & quomodo cognoscendus sit.
- 2 Si scrupulus sit in rebus efficiendis, non debet scrupulosus in earum examinatione detineri.
- 3 Si de rebus præteritis, non debet eas sum facere, nisi res clara sit.
- 4 Non debent confessiones repeti ab scrupulosis.
- 5 Nec illorum dubia Confessarius semper audire.
- 6 Eorum dubitationes in mitiorem partem interpretanda sunt.
- 7 Alia remedia videri possunt apud Doctores.

1 **V**T remedia scrupulosis adhibeamus, curandum est, ut si scrupulosus esse cognoscatur. Ut autem sic lætos se cognoscere possint, non suo iudicio, sed iudicio Confessoris, vel alterius viri docti, cui suam conscientiam sæpius declarauerint, stare debent. Confessarius vel vir doctus cogouit aliquem scrupulis vexari, si deprehendat sæpius illum sine fundamento firmo existimare esse peccatum, quod re vera non est, ut notant ferè omnes Doctores *suprà* relati. Item scrupuli possunt esse in vna materia tantum, vel in pluribus; sed de omnibus est idem dicendum, ut ex sequentibus constabit.

2 Si scrupuli sint de rebus efficiendis, eo quòd scrupulosi suspicantur se illa efficiendo peccate mortaliter, debet Confessarius scrupulosos monere, ne se in eorum examinatione detineant, sed si primo aspectu, ut illicita non cognoscunt certò, & sine formidine, credant licita esse, ita Vasquez *disp. 67. cap. 2. ad finem.* Azor. *lib. 2. cap. 20. q. vlt.* Salas *conclus. 3.* Thom. Sanch. *c. 10. n. 81.* qui optimè addit cum Vasquez, aliquando posse aliquem ita scrupulis vexari, ut consuli possit, de quid sit mortale reputet, quin iuriclarando possit affirmare ita esse. Ratio est, quia scrupulosus capax non est examinandi rationes, cum leues, & frivolas, ut grauissimæ illi offerantur, & quanto intensius & accuratius examinationi incumbit, tanto magis de illis tenebris obvoluetur, ut experientia docet. Quòd si aliquando contingat hunc scrupulosum aliquid illicitum efficere, non illi est culpæ tribuendum, cum ex recta intentione ob vitanda grauissima inconuenientia processerit, nullo modo facturus; si existimaret ibi aliquod malum adesse, ita ex Caicran. Cordub. & communi notatit Villalob. *tom. 1. sum. tract. 1. diff. 26. vers. y notesse mucho.*

3 Si vero scrupuli sint, ut sæpius esse solent de rebus præteritis, an scilicet confiteris in aliquam cogitationem turpem blasphemiam, desperationis, vel quid simile; tunc eadem regula seruanda est, ut nisi certò, & absque inuestigatione tibi constet confensisse, reputare potes non præbuisse consensum ita Thom. Sanch. *suprà.* Azor. *lib. 1. cap. 20. quaest. 7.* Peccata enim mortalia de se ita manifesta sunt, ut primo aspectu, præcipue à timoratis, cognosci possint.

4 Quòd si non de peccatis scrupuli sint, sed de obligatione inde conseruante, an scilicet confessiones factæ fuerint legitime, hoc est, de omnibus peccatis, vel cum sufficiente examine, & dolore; nullo modo Sacerdos permittat repetere confessiones, quando constat mediocrem diligentiam in confessione facta adhibitam esse, Quia probabiliter, imò moraliter certò presumere debet precepto confessionis scrupulosum satisfecisse, Aliàs si confessionem permittit repeti; scrupulosus in infinitum augetur, & facta vna confessione, de eadem ipsa vehementiori scrupulo agitabitur, an fuerit cum vero dolore, sufficiente examine, &c. Quapropter bene dixit Eman. Saa *verbo dubium, num. 5. edit. Complut. & Rom.* scrupulosum non teneri fateri, nisi quæ potest iurare, & fuisse peccata mortalia, & se nunquam illa fuisse confessum: cui doctrinæ consentit Thom. Sanchez *suprà* num. 85. Ioan. Sanchez aliis relatis *disp. 41. num. 18. & 20. fine.*

5 Aduertunt Azor *suprà* q. 7. Thom. Sanch. *num. 83.* Ioan. Sanch. *n. 29.* non debere Confessarium frequenter, & in plurimum dubitationes scrupulosis admittere, sed illum repellere etiam vtriusque aspectu, ut Christus *Matth. 8.* discipulis timentibus naufragium dixit, *Quid timidi estis modica fidei?* id est modicæ fiducia; siue confidentiæ; aliàs nunquam fons scrupulorum extingueretur.

6 Tandem dicunt, & bene supradicti Doctores, specialiter Azor, & Sanchez, debere Confessarium dubitationes scrupulosis hominis semper in mitiorem partem interpretari. Tum quia dubia in mitiorem partem interpretanda sunt, ex text. *in c. errore, de reg. iur.* Tum & præcipue, quia ipsæmet scrupulosus, & formido grauiora omnia repræsentat, quam in se sunt, facitque trepidare, ubi nulla est occasio trepidationis, vel timoris.

7 Alia remedia videri possunt contra scrupulos in Laurent. Iustinian. *de disciplina Christiana relig. c. 11.* Gerson. *p. 2. tract. de preparat. ad Missam, confid. 3.* Syluest. *verbo scrupulus, Villalobos tom. 1. sum. tract. 1. diff. 27.* Rodrig. *tom. 3. qq. regul. q. 66. art. 3. per rotam.* Salas *1. 2. tract. 7. de conscientia, disp. vnic. sect. 29. circa finem.* & aliis ab eisdem relatis.